ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΤΟΣ ΚΓ΄.— ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1948-ΤΕΥΧ. 7-8-9

ὈΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚῸΝ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΌΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤῊΣ Κ(ΑῚ) ὙΠΕΎΘΥΝΟΣ

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

ΡΙΨΩΜΕΝ ΕΝΑ ΒΛΕΜΜΑ εἰς τὴν ζωήν, εἰς τὴν γύρω φύσιν. Θὰ ἀντικρύσωμεν τὴν μεταμόρφωσιν, τὴν συνέχειαν. Ἡ κάμπη γίνεται πεταλούδα, τὸ ἄνθος σπόρος. Ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, ἐξαφανιζόμεθα;

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου, τὸ ὅραμά του, θὰ μᾶς καταπτοήσῃ; Θὰ χάσωμεν τὸ θάρρος τῆς ζωῆς; Ἡ ζωτικότης μας θὰ παραλύσῃ; Δὲν θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν ζωὴν τὸν εὔγευστον χυμόν της, τὴν ἀμβροσίαν της; Δὲν θὰ ζητήσωμεν τὴν ἀξίαν της; Ἀνωφελεῖς θὰ γίνωμεν, θὰ σύρωμεν τὰ βήματά μας εἰς τὸ σκοτάδι; Θὰ ὑπάρχωμεν, καὶ δὲν θὰ ζῶμεν;

Ἢ ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου θὰ μᾶς ρίψῃ εἰς τὴν κραιπάλην; «Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». Πόσοι δὲν ἐσπατάλησαν τὴν ζωήν των μὲ παρομοίαν στάσιν ἀπέναντι τῆς παροδικότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Πόσοι δὲν ἠγνόησαν καὶ δὲν ἐπρόδωκαν τὸν ἀληθινὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς, τὴν μεγάλην καὶ ἀληθινὴν ἀξίαν της!

Ἡ ζωὴ μᾶς ἐδόθη διὰ νὰ τὴν ἀναπτύξωμεν, νὰ τὴν βελτιώσωμεν, νὰ τὴν τελειοποιήσωμεν. Εἰς τὴν προσπάθειάν μας αὐτὴν θὰ εὕρωμεν τὴν ἀληθινήν μας εὐτυχίαν. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἔχομεν κάμῃ μεγάλας κατακτήσεις, ὁποῖαι εἶναι ἡ συνείδησις, ἡ ἐλευθερία, ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀγάπη. Εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν τὰ ἐκλεκτὰ τέκνα τῆς ἀνθρωπότητος, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν γενικῶς οἱ ἄνθρωποι, δὲν ἐπτοήθησαν οὔτε τὸν θάνατον, τὸν ἔκαμαν καὶ αὐτὸν ἕνα μέσον τῆς ἀναβάσεώς των, τῆς νίκης των, τοῦ θριάμβου των. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐσταμάτησαν εἰς τὸ σαρκικό, εἰς τὸ αἰσθητό, εἰς τὸ ἄμεσο, ξεπέρασαν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀνέβηκαν. Ξεπέρασαν τὸν ἑαυτόν των, ἡ ἐξέλιξίς των, ἡ πρόοδός των εἶναι τεραστία.

* * *

Ἂν καλὰ σταθμίσωμεν τὰ πράγματα, καὶ καλὰ τοποθετηθῶμεν, θὰ ἴδωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἄτομα ἀπομεμονωμένα, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἀνήκομεν εἰς ἕνα σύνολον. Εἴμεθα ἀλληλέγγυοί του, ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ

πολλά, τοῦ ὀφείλομεν πολλά, καὶ ἔχομεν νὰ τοῦ δώσωμεν πολλά. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸ ξεπερνῶμεν τὸν ἑαυτόν μας. Ζῶμεν, διότι ὑπῆρξαν οἱ ἄλλοι, ζῶμεν μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους, ζῶμεν ὄχι μονάχα διὰ τὸν ἑαυτόν μας. Ἡ οἰκογένειά μας, ἡ κοινότης μας, οἱ ὁμότεχνοί μας, τὸ γένος μας, ἡ Ἐκκλησία μας, ἡ Πατρίς μας, ἡ ἀνθρωπότης; Δὲν μπορῶ νὰ νοηθῶ χωρὶς αὐτά. Ἡ ἀξία μου ρυθμίζεται ἀπὸ αὐτά. Ἡ ζωή μου γεννᾶται ἀπ' αὐτὰ καὶ ξεπερνᾶται ἀπ' αὐτὰ καὶ ἀναβαίνει μέσα ἀπὸ αὐτά. Ἐξαρτώμεθα, ἀλληλέγγυοι εἴμεθα, μόνοι δὲν εἴμεθα. Ἡ ζωή μας μεγαλώνει, λάμπει, ἀναβαίνει. Ἡ πρόοδος ἀναβαίνει, ὁ Πολιτισμός, ἡ ἀνθρωπότης ἀναβαίνει. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνομεν ἔχει ἀξίαν, ἐὰν ξεύρωμεν νὰ τὸ προσέξωμεν, καὶ τὸ παραμικρότερο ἀκόμη, τὸ ταπεινότερο. «Πέτρες σπάνω» εἶπεν ἕνας ἐργάτης ἐρωτηθεὶς τί κάμνει. «Κερδίζω τὸ ψωμί μου» εἶπεν ἕνας ἄλλος. «Κτίζω καθεδρικὸν Ναὸν» εἶπεν ἕνας τρίτος, ὁ ὁποῖος ἤξευρε νὰ φωτίζῃ τὴν ταπεινήν του ἐργασίαν μὲ τὸ ὅραμα ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο συνεργάτης. Αὐτὸς ἐνεβάθυνε περισσότερον εἰς τὴν ἐργασίαν του, καὶ ἐγέμιζεν ἀπὸ εὐτυχίαν, ἀπὸ μεγαλεῖον, ἀπὸ αἰωνιότητα. Ἠσθάνετο ὅτι ἡ ἐργασία του, ὁ μόχθος του, ἡ θυσία του ὡδήγουν εἰς ἐπαύξησιν τῆς ζωῆς εἰς τὸν κόσμον, εἰς ἐπαύξησιν τῆς ὡραιότητος, τῆς εὐγενείας, τοῦ μεγαλείου, τῆς ἐλευθερίας, τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης. Μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι ἐπιτελεῖ τοσοῦτον ὑψηλὸν ἔργον ἡ προσωπικότης του ἀνέβαινε. Μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ σύνολον, ἐπαφὴν ἁρμονικήν, δημιουργικήν.

Τί ἂν ἀποθάνῃ ἐκτελῶν ἔργον τοιοῦτον, ὑπηρετῶν τὸ σύνολον, ὑπηρετῶν τὴν πρόοδον, τὸν πολιτισμόν, προασπίζων τὰ μεγάλα ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπότητος; Δὲν εἶναι θάνατος τὸ τοιοῦτον, ἀθανασία εἶναι. Εἰρήνην ἀντλεῖ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἔναντι τοῦ θανάτου ἀκόμη, ὄχι ταραχήν, φῶς, ὄχι σκοτάδι, τὴν ἠὼ βλέπει ἑνὸς ἄλλου κόσμου, ἀνωτέρου.

* * *

Κἄτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἑνότητα μὲ τὸ σύνολον ἔχει. Ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ ἕνα μυστήριον, μὲ ἕνα Ὂν τὸ ὁποῖον συναντᾷ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του. Ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτὴν τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, μὲ τὴν σκέψιν ἡ ὁποία κτίζει τὸν κόσμον. Αἰσθάνεται βαθεῖαν τὴν κοινωνίαν μὲ τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν Ὕπαρξιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀναβλύζει ἡ ζωή, καὶ ὀργανώνεται ὁ κόσμος, ἀναδύεται ἡ ἀγάπη, καὶ ἐνδύονται ὅλα μὲ ὡραιότητα καὶ ἱερότητα. Εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἶναι προσηλωμένος οὐχὶ εἰς τὴν ζωήν του, ἀλλ' εἰς τὴν Ζωήν, οὐχὶ εἰς τὸ πνεῦμά του, ἀλλ' εἰς τὸ Πνεῦμα, οὐχὶ εἰς τὴν ἀγάπην του, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀγάπην, τί μπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ θάνατος; Ἐκεῖνος εὑρῆκε τὸ μυστικὸν τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας καὶ τῆς

ἀδελφικῆς συμφωνίας μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ τὸ σύμπαν καὶ μὲ τὴν πηγὴν αὐτῶν. Ποῖος θὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν μακαριότητα αὐτήν; Τί εἶναι ὁ θάνατος, ὅταν εἶναι κανεὶς ἡνωμένος μὲ τὴν ἀθανασίαν; Τί εἶναι ἡ παροδικότης, ὅταν εἶναι κανεὶς ἡνωμένος μὲ τὴν αἰωνιότητα; Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μέσα μας καὶ ἑνώνεται μὲ τὸν Θεὸν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν φθοράν, ἀψηφεῖ τὸν θάνατον. Ἡ συνείδησίς μας, ἡ σκέψις μας, ἡ ἀγάπη μας αὐτὸ τραγουδοῦν. Ἡ ἐλευθερία μας, ἡ κατάκτησίς μας ἡ μεγάλη, αὐτὴ εἶναι.

Ἕνα σχέδιον ζωντανὸ ἁπλώνεται ἐπάνω μας, ἕνας νοῦς, ποὺ ὁδηγεῖ καὶ προσανατολίζει ὅλους μας καὶ κατευθύνει τὴν πρόοδον καὶ τὸν δρόμον τῆς ζωῆς. Εἶναι ὁ Λόγος ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου, εἶναι ὁ Λόγος ὁ ὁποῖος ἔγινε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἡ μυστηριώδης πραγματικότης, ἡ προγενεστέρα, ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ ἀνωτέρα ἀπὸ ὅλα. Τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ εἶναι μέτοχα αὐτῆς. Αὐτὴ ὁμιλεῖ εἰς τὸ βάθος τοῦ εἶναί μας, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἡ ἀπάντησίς της. Ἡ φωνὴ αὐτὴ ἡ ὁποία κανένα δὲν ἠπάτησε. Χωρὶς τὴν μυστηριώδη αὐτὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει τίποτε. Μὲ αὐτὴν ἡμεῖς εἴμεθα, ἀλλ' αὐτὴ ξεπερνᾷ ἡμᾶς, τὰ πάντα. Χύνει ἐπάνω μας τὴν σκέψιν της, τὴν ἀγάπην της, ὡσὰν τὸν ἥλιον ἐπάνω εἰς τὴν πρασινάδα.

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ο ΒΟΣΣΟΥΕΤΟΣ

ΤΑ ΚΗΡΥΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΟΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ.

Α΄.

ΑΛΛΟΤΕ ἔγραψα ὀλίγας γραμμὰς περὶ τοῦ Βοσσουέτου ὡς ἱεροκήρυκος καὶ μάλιστα ὡς δημιουργοῦ τῶν νεωτέρων διδακτικῶν ἐπικηδείων λόγων [1]. Λαβὼν πολλὰς ἀφορμὰς ἐκ διαφόρων μονογραφιῶν καὶ ἄρθρων [2] ἀφιερωθέντων εἰς τὸ ἔξοχον αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὸ μεγαλειῶδες ἔργον του, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων του—διὰ τὰς μελέτας περὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ὁποίου ἐξεδίδετο ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἰδιαίτερον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον Bossuet—ὅπως ἐκτιμήσω καὶ θαυμάσω τὸν Γάλλον αὐτὸν ἱεράρχην, ἔκρινα καλὸν νὰ γράψω ἰδιαιτέραν περὶ αὐτοῦ μελέτην. Θὰ ἐνδιατρίψω κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βοσσουέτου ὡς ἐξόχως μορφωμένου καὶ γεμάτου ἀπὸ ἀποστολικὸν ζῆλον καὶ ἀγάπην κληρικοῦ, ὡς κήρυκος τοῦ θείου λόγου πρὸ πάντων διαπρέψαντος ἐν τῇ ἰδιότητι ταύτῃ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν ἀριστουργηματικῶν ἐπικηδείων λόγων.

Ὁ Ἰάκωβος Μπενῖνος Βοσσουέτος (Jacques-Bénigne Bossuet ἢ Boussuet) ἐγεννήθη τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1627 εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Ντιζὸν (Dijon). Ἡ πατρική του οἰκία ἔκειτο πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπὶ τῆς ἐκεῖ πλατείας· σήμερον φέρει ἀριθμὸν 10. Οἱ πρόγονοί του ἀρχικῶς κατῴκουν εἰς τὴν κωμόπολιν Seurre κειμένην εἰς τὸ καντόνιον Côte d'Or τῆς Νομαρχίας Beaune, ὁπόθεν κατὰ τὸ 1532 ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς εἰς τὴν προμνησθεῖσαν πόλιν Ντιζόν. Ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν καὶ εἶχον τὸ προνόμιον νὰ φέρουν καὶ ἴδια οἰκόσημα.

Τοῦ πατρός του διορισθέντος κατὰ τὸ 1635 συμβούλου εἰς τὴν βουλὴν τῆς πόλεως Μέτζ, ὁ μικρὸς Βοσσουέτος ἔμεινε παρὰ τῷ ἐκ πατρὸς

---

[1] «Ὀρθοδοξία» ἔτ. 14ον (1939) σ. 230 - 236. Βλέπε καὶ ἐμὴν πραγματείαν «Ὁδηγίαι διὰ τὸ σύγχρονον κήρυγμα τοῦ θείου λόγου». Ὡσαύτως βλέπε ἐμὴν μελέτην «Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Γκαῖτε» «Ὀρθοδοξία» 1942 σ. 41 σημ. 6.

[2] Ὁ E. Levesque ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique» (λέξις «Bossuet») λεπτομερὲς ἄρθρον περὶ τοῦ Βοσσουέτου. Ἐκεῖ κατεχωρίσθη καὶ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία.

θείῳ του Κλαυδίῳ. Τὰς πρώτας σπουδάς του ἐπεράτωσεν εἰς τὸ ἐν τῇ γενετείρᾳ του κολλέγιον τῶν Γκοδράνων, διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν. Δεκαπενταετὴς (1642) ἦλθεν εἰς Παρισίους ὅπου καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ περίφημον κολλέγιον τῆς Ναβάρρας. Εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτὸ ἐκπαιδευτήριον συνήντησε τὸν διάσημον διευθυντὴν Νικόλαον Κορνὲ (Nicolas Cornet), γενόμενον προστάτην, φίλον καὶ θαυμαστήν του. Κατὰ τὸ 1663 ἀπήγγειλεν ὁ Βοσσουέτος τὸν ἐπικήδειον τοῦ ἀγαπητοῦ του διδασκάλου. Εἰς τὸ φυτώριον ἐκεῖνο ἐσπούδασε Φιλοσοφίαν καὶ Θεολογίαν. Ἐκεῖ δὲ κατὰ Ἰανουάριον τῷ 1648 ὑπεστήριξε τὴν πρώτην θέσιν (διατριβὴν) ἐνώπιον τοῦ Λουδοβίκου τῶν Βουρβώνων, τοῦ μεγάλου Κοντέ, εἰς τὸν ὁποῖον τὴν εἶχεν ἀφιερώση. Ὁ πρίγκηψ εὑρέθη πρὸ ἑνὸς φαινομένου ἐκπληκτικοῦ· ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ νεαροῦ Βοσσουέτου τοῦ ἐπροξένησαν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ αὐτῆς ἀρχίζει ἡ πρὸς τὸν Βοσσουέτον ἐκτίμησις καὶ φιλία τοῦ πρίγκηπος. Τῇ 10ῃ Μαρτίου 1687 ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων τὸν ἐπικήδειον τοῦ διασήμου ἐκείνου πρίγκηπος (le prince de Condé, le grand Condé). Εἰς τὰ φιλοσοφικά του μαθήματα καθηγητής του ἐχρημάτισεν ὁ Κάρολος Τουραίν, εἰς δὲ τὰ Θεολογικά, ἐκτὸς τοῦ εἰρημένου Κορνέ, ὁ ὁποῖος ἤσκησε μεγάλην ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν, ὑπῆρξαν διδάσκαλοί του οἱ Πιὲρ Γκισάρ, Ἰάκωβος Περριέ κ. ἄ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1652 ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ἐν Παρισίοις [3]. Μετὰ μίαν διαμονὴν περισσυλογῆς (retraite) εἰς τὸ προάστειον τῶν Παρισίων Ἁγ. Λαζάρου (Saint Lazare), γενομένην ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κατόπιν ἁγίου κηρυχθέντος Σαὶν Βενσὰν ντὲ Πὼλ (Saint Vincent de Paul), διωρίσθη ἀρχιδιάκονος τοῦ Σάρρεμπουργ καὶ μετὰ δύο ἔτη μέγας ἀρχιδιάκονος τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Μέτζ. Ὁ τίτλος ἀρχιδιάκονος ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ θρησκευτικοῦ (ἱερατικοῦ) βαθμοῦ, ἀλλὰ διοικητικὴν ἔννοιαν· ὁ ἀρχιδιάκονος εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικὸς διοικητὴς ὁ διοικῶν ἐν ὀνόματι τοῦ ἐπισκόπου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἱερεῖς, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Βοσσουέτος, διωρίζοντο εἰς τὴν θέσιν καὶ τὸ ἀξίωμα ἀρχιδιακόνου [4]. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1652 ἕως τοῦ 1659 ἦτο «κανονικὸς» τοῦ Μὲτζ μὲ ὡρισμένα εἰσοδήματα τῆς θέσεως ταύτης κατὰ τὴν τότε συνήθειαν. Ἡ ἐν Μὲτζ σχετικῶς μακρὰ διαμονὴ τοῦ Βοσσουέτου

---

3) Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1648 ἐχειροτονήθη ἐν τῇ πόλει Λάνγκρ ὑποδιάκονος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἰδίας πόλεως Ζαμέ. Μετὰ ἓν ἔτος ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν Μέτζ.

4) Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ ἐκκλησίᾳ. Παρ' ἡμῖν ὁσάκις ὁ διευθύνων τὴν μεγάλην ἀρχιδιακονίαν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου εἶναι ἱερεύς, ὁ τοιοῦτος φέρει τὸν τίτλον «ἀρχιδιακονεύων».

ἦτο δι' αὐτὸν μία συμπληρωματικὴ σχολή. Ἐκεῖ ὁ εὐφυὴς καὶ μελετηρὸς φοιτητὴς τοῦ κολλεγίου τῆς Ναβάρρας, τὸν ὁποῖον οἱ συμμαθηταί του θαυμάζοντες τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του ὠνόμαζον, παίζοντες μὲ τὸ ἐπίθετόν του «Bos suetus asatro» [5]) (βοῦς δυνατὸς καὶ ἐργατικός), ἐμελέτητε τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Συμφώνως πρὸς τὰς σημειώσεις τῶν χειρογράφων τοῦ ἰδίου Βοσσουέτου ὁ μέγας αὐτὸς θεολόγος καὶ ρήτωρ προετίμα τὴν μελέτην τῶν συγγραμμάτων τῶν Λατίνων θελόγων Τερτυλλιανοῦ καὶ ἱεροῦ Αὐγουστίνου· ἐμελέτα ἀκαταπαύστως τὸν δεύτερον, ἴσως τόσον ὅσον καὶ τὰς ἁγίας Γραφάς. Αἱ σωζόμεναι αὐτόγραφοι σημειώσεις του μαρτυροῦν περὶ τούτου [6]). Ἐκ τῶν Ἑλλήνων πατέρων ἐξετίμα περισσότερον τὸν Ὠριγένην, τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων τούτων πατέρων καὶ ἰδιαιτέρως Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ «φῶς τῆς Ἀνατολῆς» καὶ «μέγαν» (Discours sur l'histoire), εἶναι καταφανής. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων μεγάλων πατέρων καὶ πρὸ πάντων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἐπικηδείων λόγων τοῦ Βοσσουέτου θὰ ὁμιλήσω ὅταν ἐξετάσω τὸν ἔξοχον αὐτὸν Γάλλον κληρικὸν ὡς κήρυκα τῶν ἐπικηδείων. Ἡ τραχύτης τῶν δύο ἐκείνων Ἀφρικανῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἐμαλάχθη παρὰ τῷ Βοσσουέτῳ διὰ τῆς ἠπιότητος, τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς ἠρεμίας ἡ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν προαναφερθέντων μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων. (Gustave Lanson «Histoire de la litterature Française» σ. 573 καὶ Emile Baumann Bossuet moraliste (Paris 1932) τὴν εἰσαγωγήν).

Ἡ μόρφωσις ὅμως τοῦ Βοσσουέτου δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην· συμμορφούμενος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του καὶ συνάμα ὑπείκων εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς γενικῆς [7]) μορφώσεως τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπεφορτίσθη ὡς παιδαγωγὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου 14ου, ἐμβριθῶς ἐμελέτησε τοὺς Ἕλληνας καὶ κυρίως τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς τῆς θύραθεν σοφίας. «Οὐδέποτε ἐξηλείφθη ἡ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τούτων εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Βοσσουέτου ἐπιτεθεῖσα σφραγίς», κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ G. Lanson [8]).

Μὲ τὰ ἐφόδια αὐτὰ ἐφωδιασμένος ὁ Βοσσουέτος καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, μὲ τὴν

---

[5]) Κατὰ λέξιν σημαίνει βοῦν συνηθισμένον στὸ ἄροτρον.

[6]) Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques στ. 1341.

[7]) Ἐκτὸς τῶν μαθηματικῶν ὅλα τὰ ἄλλα μαθήματα ἐδίδασκεν ὁ ἴδιος.

[8]) G. Lanson ἔνθ. ἀν. σ. 571.

ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς εὐαγγελικῆς του ἀποστολῆς παρήγαγεν ἔξοχα ἔργα. Καθὼς πολὺ ὀρθῶς παρετήρησαν πολλοί, ὁ Βοσσουέτος δὲν ἔγραφε συγγράμματα, δὲν ἀπήγγελλε κηρύγματα διὰ νὰ ἀποκτήσῃ λογοτεχνικὴν δόξαν. Ἔγραφε καὶ ἐδίδασκε διὰ νὰ ὑπεραμυνθῇ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν προτεσταντῶν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψουν οἱ διαμαρτυρόμενοι εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς τὸ ποίμνιόν του καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ μόρφωσίς του, ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ πνεύματός του, ἡ φυσική του εὐγλωττία, «ἡ πολλὴ ἐν τῷ λέγειν δύναμις» 9), διὰ νὰ μεταχειρισθῶ μίαν φράσιν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἡ ἀπορροφητικὴ ἀφοσίωσίς του εἰς τὰ χριστιανικά του καθήκοντα, ἀνέδειξαν τὰ ἔργα του μεγάλα, ἀριστουργήματα. Αὐτὰ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν δύο συγγραφεῖς γράψαντες κατὰ τὸ 1825 τὸ ἐγκώμιον τοῦ Βοσσουέτου, ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας 10) ἐκάλεσαν αὐτὸν πατέρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα «τελευταῖον». Ἡ παραγωγικότης τῆς μεγαλοφυΐας του, ὁ λυρισμός του, ἡ πτερωτὴ φαντασία του, ἡ ὁποία εὕρισκεν εἰκόνας εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐξεδηλώθησαν καὶ εἰς ἄλλα μὲν ἔργα του, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὰ ὑψηλά του κηρύγματα καὶ ἰδιαίτατα εἰς τοὺς ἐπικηδείους λόγους του. Ὁ πανηγυρικὸς λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Βερνάρδον 11), τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐν Μὲτζ τῇ 2ᾳ Αὐγούστου 1655, ἦτο τὸ πρῶτον δεῖγμα ἀφ' ἑνὸς τῆς ρητορικῆς του δεινότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἀντελαμβάνετο τὸ περιεχόμενον τῶν πανηγυρικῶν καὶ τῶν ἐπικηδείων λόγων.

Διορισθεὶς κατὰ τὸ 1669 ἐπίσκοπος τῆς Condon 12) ἠναγκάσθη μετὰ ἓν ἔτος συνεπείᾳ τοῦ προσημειωθέντος διορισμοῦ του ὡς διδασκάλου τοῦ Δελφῖνος (Dauphin), νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν διὰ νὰ ἀφιερωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ πρίγκηπος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέταξε τὰ ἔργα· «Πραγματεία

9) Πέμπτος Λόγος περὶ «ἱερωσύνης». Migne τομ. 48 στ. 652. Βλέπε καὶ ἐμὴν πραγματείαν «Ὁδηγίαι διὰ τὸ κήρυγμα...» σ. 34. κ. ἑ.

10) Ὁ Saint-Marc Girardin καὶ ὁ Patin. «Oeuvres de Bossuet» Paris, Firmin Didot frères», 1849 τόμ. Α σ. I—XII.

11) Κατὰ τὸ 1655 προτροπῇ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μὲτζ ἐδημοσίευσε τὴν ἀναίρεσιν τῆς κατηχήσεως τοῦ προτεστάντου (Καλβινιστοῦ) ἱερέως Πῶλ Φερρύ, ἔτυχε δὲ καὶ θερμῶν ἐπαίνων ἀπὸ μέρους τοῦ Σαὶν Βαισὲν ντὲ Πῶλ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς εἰς τὸν καθολικισμὸν ἐπιστροφῆς πολλῶν προτεσταντῶν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μέτζ.

12) Τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1669 διωρίσθη ἐπίσκοπος τῆς εἰρημένης ἐπισκοπῆς καὶ τῇ 21ῃ ἰδίου μηνὸς τοῦ ἑπομένου ἔτους ἐγένετο ἡ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονία του ἐν τῇ πόλει Pontoise.

περὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας» «Ἡ Λογικὴ καὶ ἡ περὶ αὐτεξουσίου πραγματεία», «Ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐξαγομένη πολιτικὴ» καὶ «Λόγος περὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας». Καθήκοντα παιδαγωγοῦ ἐξετέλει μέχρι τοῦ ἔτους 1679.

Ἀπὸ τοῦ 1659—1669 ὡς κανονικὸς τοῦ Μέτζ διαμείνας κατὰ διάφορα μακρὰ χρονικὰ διαστήματα εἰς Παρισίους, διανύει τὴν πλουσιωτέραν εἰς ἔξοχα κηρύγματα περίοδον τῆς ζωῆς του. Εἰς τὴν θορυβώδη καὶ ἐκκωφαντικὴν αὐτὴν πόλιν ἀντήχησεν ἡ φήμη του ὡς μεγάλου ἱεροκήρυκος καὶ ἐξόχου κληρικῆς προσωπικότητος. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας εἶχε τὴν ἀφορμὴν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ λεγόμενα beaux esprits τὸ διάσημον «Hôtel de Rambouillet» 13) καὶ μὲ τοὺς μεγαλυτέρους συγγραφεῖς καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του εἰς τὸ «petit concile» τῶν Ἀνακτόρων.

Ἄλλως τε εἰς ἐκείνην τὴν μεγαλούπολιν μόνον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡσαύτως ἠμποροῦσε νὰ συναντήσῃ κανεὶς εἰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς τὴν λαμπροτέραν ὁμήγυριν τοῦ κόσμου» (la plus illustre assamblée du monde) ὡς ὁ ἴδιος ὁ Βοσσουέτος λέγει εἰς τὸ προοίμιον τοῦ ἐπικηδείου του εἰς τὴν Ἐρριέταν τῆς Ἀγγλίας. Ἐκφωνεῖ λόγους κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν τὸ 1660 εἰς τοὺς μοναχοὺς «Ἐλαχίστους» (Minimes), κατὰ τὸ 1661 εἰς τοὺς Καρμελίτας, τὸ 1665 εἰς τὸν Ἅγιον Θωμᾶν τοῦ Λούβρου καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας. Κηρύττει κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Ἀνάκτορα. Κατὰ τὸ ἔτος 1671 συντάσσει τὸ ἔργον του «Ἔκθεσις τῆς καθολικῆς πίστεως», προωρισμένον διὰ τὸν διάσημον στρατηγὸν Turenne, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὸν καθολικισμόν. Κατὰ τὰς 8 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διορίζεται μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὸν διορισμὸν αὐτὸν τὸν χρεωστεῖ κυρίως εἰς τὴν μεγάλην εὐγλωττίαν του. Ἔχει ἤδη ἐκφωνήσῃ τοὺς ἐπικηδείους εἰς τὴν Ἐρριέταν·

---

13) Εἰς τὸ «Hôtel de Rambouillet» (σαλόνι θὰ ἐλέγομεν σήμερον) ἐμαζεύοντο ἀρκετοὶ μορφωμένοι τῆς ἐποχῆς· ἀπήγγελλον λόγους, ποιήματα· οἱ ἐδῶ συγκεντρωμένοι ἀνῆκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν τάξιν τῶν «beaux esprits». Αὐτοὶ ἦσαν μορφωμένοι καὶ πνευματώδεις ἀλλὰ συγχρόνως ἐπιδεικτικοί, καυχησιολόγοι, σχολαστικοὶ καὶ δοκησίσοφοι μᾶλλον παρὰ σοφοί. Ὁ Μαρκήσιος ντὲ Φωκιὲρ εἰς μίαν τοιαύτην συγκέντρωσιν παρεκάλεσε τὸν Βοσσουέτον νὰ ἐκφωνήσῃ λόγον ἐκ τοῦ προχείρου· ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἐθαύμασαν αὐτὸν τὸν λόγον. Τὸ λεγόμενον «petit concile» ἦτο συγκέντρωσις ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τὰς Κυριακὰς μ. μ. Εἰς αὐτὸ προσήρχοντο οἱ λογιώτεροι τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ ἐξέχοντες πολιτικοὶ ἄνδρες. Τὸ petit concile διοργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Βοσσουέτου διήρκεσεν ἀπὸ τὰ 1673 - 1681. Συνεζητεῖτο ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ φιλοσοφία, ἀρχαιολογία κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν θαμώνων ἀναφέρω τοὺς Renaudot, τὸν ἀββᾶν Fleury γραμματέα (πρόεδρος ὁ Βοσσουέτος), Cordemoy, Pellisson, Fléchier, N. Toinard κ. ἄ.

Μαρίαν τῆς Γαλλίας (1669), εἰς τὴν Ἐρριέταν Ἄνναν τῆς Ἀγγλίας (1670) καὶ κατὰ τὸ 1667 εἰς τὴν μητέρα τοῦ Λουβοδίκου 14ου Ἄνναν τῆς Αὐστρίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἐξετυπώθη καὶ ἀπωλέσθη.

Ἡ γαλλικὴ ἐφημερὶς «La gazette» τῆς 20 Ἰουνίου 1671 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διορισμοῦ τοῦ Βοσσουέτου ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα: «Ἔκαμεν ἕνα ὡραιότατον εὐχαριστήριον μὲ τὴν εὐγλωττίαν ἡ ὁποία τοῦ εἶναι φυσικὴ καὶ ἡ ὁποία τὸν ***κατέστησε τόσον περίφημον***» 14).

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1681 διωρίσθη ἐπίσκοπος τοῦ Μῶ, ὁπόθεν προσέλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν «ὁ ἀετὸς τοῦ Μῶ», «aigle de Meaux». Τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην διετήρησεν μέχρι τέλους τοῦ βίου του, 12 Ἀπριλίου 1704.

Κατὰ τὸ 1688 ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμά του «Ἱστορία τῶν ποικιλιῶν τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν». Σκοπὸς τοῦ συγγράμματος τούτου ἦτο ἡ ἀπόδειξις τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων καὶ ἀπείρων καὶ ἀντιφατικῶν θεωριῶν καὶ αἱρέσεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν διατηροῦσαν ἑνότητα διδασκαλίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντήλλαξεν ἀλληλογραφίαν (1692 - 1694) μετὰ τοῦ διασήμου Γερμανοῦ φιλοσόφου Λεϊβνιτίου καὶ συνῆψε καὶ διαπραγματεύσεις μετ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν δίς, κατὰ τὰ ἔτη 1692 - 1694 καὶ 1699 - 1703. Ὅλα αὐτά, κατὰ τὸν G. Lanson, «εἶχον ὡς μόνον ἀποτέλεσμα νὰ φανερώσουν τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς καθολικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ προτεσταντικοῦ ὀρθολογισμοῦ».

Τὸ κῦρος, ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ Βοσσουέτου εἶχε καταστῆ πλέον τοιαύτη ὥστε, ὅτε κατὰ τὸ 1682, συνεπείᾳ τῶν ἐρίδων μεταξὺ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ 11ου καὶ τοῦ Λουδοβίκοκ 14ου, συνῆλθον Γάλλοι ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς καὶ διατύπωσιν τῶν τεσσάρων προτάσεων τοῦ Γαλλικανισμοῦ, ὁ ἰθύνων τὰς συζητήσεις καὶ εἰσηγούμενος καὶ συντάσσων ὑπῆρξεν ὁ Βοσσουέτος 15). Αἱ γαλλικανικαὶ θεωρίαι τοῦ Βοσσουέτου φέρουν αὐτὸν πλησιέστερον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν παρὰ οἱονδήποτε ἄλλον καθολικόν. Ὡς ἐπίσκοπος τοῦ Μῶ,

14) Ἴδε καὶ ἐμὴν μελέτην «Ἱερὸς Χρυσόστομος, Βοσσουέτος, καὶ τὸ σύγχρονον κήρυγμα», «Ὀρθοδοξία» ἔτος ΙΔ΄. (1939) σ. 230 - 236. Ἐκεῖ καταχωρίζεται καὶ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ λόγου τοῦ Charpentier τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ τοῦ Βοσσουέτου εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν ἔχον οὕτω· «ἐκερδήσατε τὰς ἐπευφημίας ὅλης τῆς Γαλλίας διὰ τῶν ***περιφήμων κηρυγμάτων σας***».

15) Ἡ δήλωσις (déclaration) τῶν τεσσάρων ἄρθρων εἶναι ἡ περίληψις τοῦ λεγομένου Γαλλικανισμοῦ. Διακηρύσσεται ἡ ἀνεξαρτησία (ἀπὸ τοῦ πάπα) τοῦ βασιλέως εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις· τὸ ἀλάθητον ἀπονέμεται ὄχι εἰς τὸν πάπαν, ἀλλὰ εἰς τὴν οἰκουμενικὴν ἐκκλησίαν (οἰκουμενικὰς συνόδους)· τοιοῦτον πρωτεῖον εἰς τὸν πάπαν ἀναγνωρίζεται, ὥστε νὰ μὴ ἐξουδετερώνεται ἡ οὐσιαστικὴ ἰσότης τῶν ἐπισκόπων ἐκλαμβανομένων ὡς ἴσων (primus inter pares) πρὸς τὸν πάπαν

ἀπὸ ἀπόψεως κηρύγματος, περιωρίζετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς λόγους ἢ μᾶλλον ὁμιλίας ἐκ τοῦ προχείρου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστολικῶν ἱερέων. Ἐξέδωκεν ὡς ἱεράρχης τοῦ Μῶ ποιμαντορικὰς ὁδηγίας, προσευχὴν καὶ τὴν περίφημον κατήχησιν τοῦ Μῶ.

Ὅταν ἡ μεγάλη αὐτὴ θεολογική ρητορική, λογοτεχνικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μεγαλοφυΐα τῆς Γαλλίας ἔπνεε τὰ λοίσθια, δικαίως εἷς ἐκ τῶν παραστάντων εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην τοῦ Βοσσουέτου ἀνεβόησε· «Θεέμου, ὁποῖα φῶτα σβύνουν καὶ ὁποία λαμπρὰ δὰς χάνεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν σας» 16). Ὁ Saint-Beuve ἔγραφε: «μία μόνον γνώμη ὑπάρχει διὰ τὴν ρητορικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Βοσσουέτου, διὰ τὸ θαυμάσιον δῶρον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ τοῦ ἰσχυροτάτου διὰ τοῦ λόγου, τοῦ πλέον ἀληθῶς εὐγλώττου τὸν ὁποῖον εἴχομεν ποτὲ εἰς τὴν γλῶσσάν μας» 17).

Ὁ πάπας Λέων 13ος ἐξ ἀφορμῆς τοῦ μνημείου τοῦ ἀνεγερθέντος τῷ 1899 ἐν Μῷ πρὸς τιμὴν τοῦ Βοσσουέτου ἔγραφε σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς. «Θεωροῦμεν πρόδηλον ὅτι θὰ προσκομίσῃ δόξαν εἴς τε τὸν κλῆρον καὶ εἰς τοὺς Καθολικοὺς τῆς Γαλλίας ἡ ἐκδήλωσις τῆς μαρτυρίας ταύτης τῆς εὐγνωμοσύνης των πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τὰ λαμπρὰ προσόντα ὑπὸ τῶν ὁποίων ἦτο προικισμένος πρὸ παντὸς τὰ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν καὶ προστασίαν τῆς καθολικῆς ὑποθέσεως (τῆς καθολ. Ἐκκλησίας), δλδ. τὴν φωτεινήν του μεγαλοφυΐαν, τὴν μεγάλην του ψυχήν, τοὺς

καὶ ἀμέσων διαδόχων τῶν ἀποστόλων. Αἱ γνῶμαι καὶ ἀποφάσεις τοῦ πάπα ἔχουσι κῦρος καθολικὸν ἐφ' ὅσον τὰς ἀποδέχεται ἡ οἰκουμ. Ἐκκλησία καὶ εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς.

Περὶ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Γαλλικανικῆς Ἐκκλησίας ἢ μᾶλλον, ὡς ἐπανορθώνων σημειώνει, «δικαιωμάτων» (droits de l'église gallicane), πραγματεύεται καὶ ὁ πολὺς Βολταῖρος εἰς τὸ 35ον κεφάλαιον τοῦ ἔργου του «Αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.». «Τὰ δικαιώματα τῆς γαλλικανικῆς Ἐκκλησίας, γράφει, ἦσαν αὐτὰ τὰ δικαιώματα ὅλων τῶν ἀρχαίων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. *Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ρώμης ποτὲ δὲν εἶχον δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων τῆς Ἀνατολικῆς (βυζαντινῆς) Αὐτοκρατορίας.*» Τὰ λόγια αὐτὰ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸ τοῦ Βαλσαμῶνος «τὸ παλαιὸν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπολῖται αὐτοκέφαλοι ἦσαν» (Σύνταγμα Ράλλη, Β' σ. 171). Ὁ Βολταῖρος ἐξετάζει τὴν ἀρχαίαν διοικητικὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν ἐκτελεσθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πολιτικῆς τοιαύτης (διοίκησις, diocèse), καὶ προσθέτει ὅτι μετὰ τὸ συνέδριον τοῦ 1682 - 1683 ἐγένετο σκέψις ἐν Γαλλίᾳ περὶ ἀποχωρισμοῦ τῆς γαλλικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ πάπα καὶ ἱδρύσεως ἐν Γαλλίᾳ αὐτοκεφάλου πατριαρχείου. Κατόπιν ὅμως, προσθέτει ὁ Βολταῖρος, ἐπειδὴ ἐμειώθη καὶ βαθμηδὸν κατέπεσε τὸ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ζητημάτων ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ ἡ ἰδέα ἐκείνη ἐγκατελείφθη.

16) Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques στ. 1356. Ὁ τὰς λέξεις ταύτας εἰπὼν ἦτο ὁ φίλος τοῦ Βοσσουέτου de Saint-André.

17) Αὐτόθι στ. 1357.

θησαυρούς τῆς διδασκαλίας του, καὶ ἰδίως τὴν δύναμιν τῆς μὲ τόσον κῦρος καὶ μεγαλεῖον σφραγισμένης εὐγλωττίας του» [18]. Ὁ Massillon εἰς τὸν ἐπικήδειον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ διαδόχου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, ἐχαρακτήρισε τὸν Βοσσουέτον ὡς ἄνδρα ἐφωδιασμένον μὲ εὐρύτητα πνεύματος, αὐστηροῦ καὶ ἀκεραίου χαρακτῆρος. Θεωρεῖ αὐτὸν καὶ δικαίως τὸ κλέος τῆς Γαλλ. Ἱεραρχίας.

Β΄.

Πῶς ὁ Βοσσουέτος ἐκλαμβάνει γενικῶς τὸ κήρυγμα, ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς εὐγλωττίας τοῦ ἄμβωνος; Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀκολούθων ἔργων του. «Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον» (St. Paul), ὁ ἐπικήδειος ὁ ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς Bourgoing, ὁ λόγος «περὶ τοῦ κηρύγματος», ὡς καὶ ὁ «περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ», καὶ ἄλλοι.

Ὁ Βοσσουέτος ἀποτροπιάζεται τοὺς ἱεροκήρυκας οἱ ὁποῖοι ἀναβαίνουν εἰς τὸν ἄμβωνα διὰ νὰ ἐκφωνήσουν ματαίους λόγους ἀποσκοποῦντας εἰς τὸ νὰ εὐχαριστήσουν καὶ τέρψουν τοὺς ἀκροατάς. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ λόγου ὀφείλουν νὰ ὁμιλοῦν κατὰ τρόπον τοιοῦτον καὶ μὲ σκοπὸν τοιοῦτον ὥστε νὰ ἀπευθύνωνται εἰς αὐτὴν τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν. «Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, γράφει ὁ Βοσσουέτος, ὁ Ἀπόστολος ἅγιος Παῦλος διδάσκει τοὺς κήρυκας ὅτι ὀφείλουν νὰ καταγίνωνται ὄχι εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσουν φήμην μὲ τὴν εὐγλωττίαν, «ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ συνιστῶσιν ἑαυτοὺς τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων» (Β΄. Κορ. δ, 2) [19]. Εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἁγ. Βερνάρδου λέγει· «τὸ καθῆκον τῶν ἱεροκηρύκων συνίσταται εἰς τὸ νὰ γεννῶσι τὸν Ἰ. Χριστὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστῶν». Ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὰ κηρύγματα ὡς τέρψιν τοῦ πνεύματος· «μὴ ἀπαιτῶμεν ἀπὸ τοὺς ἱεροκήρυκας τὰ θέλγητρα τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Γραφῶν» [20].

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος θίγων τὸ ἴδιον θέμα φρονεῖ ὅτι τὰ ἐν τῇ Γραφῇ ὅλα εἶναι ἁπλᾶ καὶ σαφῆ καὶ ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις καὶ διδασκαλία αὐτῶν προῆλθεν ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἀκροαταὶ ἐπιθυμοῦν μᾶλλον νὰ τέρπωνται παρὰ νὰ ὠφελῶνται ἀπὸ τὰ κηρύγματα. «***Ἐπειδὴ τέρψεώς ἐστε*** ἀκροαταί, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα ζητεῖτε» [21]. Εἰς τὴν Ι΄ ὁμιλίαν εἰς τὰς

---

[18]) Αὐτόθι στ. 1382. Ἔγραφε πρὸς τὸν καρδινάλιον Perraud.

[19]) «Sermon sur la parole de Dieu».

[20]) Panégyrique de St Paul, καὶ ἐπικήδειος εἰς τὸν ἡγούμενον Bourgoing.

[21]) Λόγος Γ΄. εἰς τὴν Β΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διατυπώνει τὰς ἑξῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψεις· «μὴ μέχρι τέρψεως τὰ λεγόμενα ἔστω, μηδὲ μέχρι παραμυθίας τινός. Οὐκ ἔστι τὸ θέατρον τοῦτο, ἀγαπητέ, κιθαρῳδῶν, οὐδὲ τραγῳδῶν, ἔνθα μέχρι τέρψεως ὁ καρπός» [22]).

Καθορίζων ὁ Βοσσουέτος τὸ μέρος τὸ ὁποῖον εἰς τὰ κηρύγματα πρέπει νὰ κατέχῃ ἡ σοφία ἐν σχέσει πρὸς τὴν τέχνην, τὴν εὐγλωττίαν, ἀναφέρει τὰ λόγια τὰ ὁποῖα ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος μεταχειρίζεται εἰς τὸ σύγγραμμά του «De doctrina Christiana» (B. IV. κ. 10), διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μὲν σοφία (sapientia) πρέπει νὰ προηγῆται ὡς κυρία, ἡ δὲ εὐγλωττία πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ὡς ἀκόλουθος. Σχολιάζων τὰ λόγια τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου προσθέτει· «λέγει (ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος) ὅτι ἡ εὐγλωττία ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ (νὰ ἔρχεται κατόπιν) χωρὶς νὰ καλῆται· θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ εὐγλωττία, διὰ νὰ ἦναι ἀξία νὰ κατέχῃ κάποιαν θέσιν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λόγους, δὲν πρέπει νὰ ἦναι ἐξεζητημένη (ἐπιτετηδευμένη) μὲ πάρα πολλὴν μελέτην· πρέπει νὰ ἔρχεται ὡς ἀφ' ἑαυτῆς, ἑλκυομένη ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῶν πραγμάτων καὶ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διερμηνεὺς τῆς σοφίας ἡ ὁποία ὁμιλεῖ» [23]). Εἰς τὸν πανηγυρικόν του λόγον εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὁ Βοσσουέτος καθορίζει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα καὶ τὴν καρποφορίαν τοῦ Χριστιανικοῦ κηρύγματος. Ταῦτα εἶναι α) τὸ πρόσωπον τοῦ ἱεροκήρυκος, διότι ἡ ὑπόληψις καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς τοῦ ἐκκλησιάσματος δημιουργεῖ εὐμενῆ τὴν προσοχὴν καὶ ἀκρόασιν αὐτοῦ, β) ἡ ὡραιότης τῶν ἀναπτυσσομένων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τρέφουν τὸ πνεῦμα καὶ γ) ὁ εὐφυὴς καὶ κατάλληλος τρόπος τῆς παραστάσεως καὶ ἐξηγήσεως τῶν ὡραίων

---

[22]) Εἰς τὴν ΣΤ' ὁμιλίαν εἰς τὴν Γένεσιν καταχωρίζονται τὰ ἀκόλουθα. «Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο λέγειν σπουδάζομεν, ὥστε ἁπλῶς τέρψαι ὑμῶν τὴν ἀκοήν, ἢ ὡς τοῦ παρ' ὑμῶν ἐπαίνου ἐφιέμενοι;»

[23]) Sermon sur la parole de Dieu. Second sermon pour le deuxième dimanche de Carême. Ἀναφέρει τὰ ἑξῆς λόγια τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἀπὸ τὸ ἔργον «De doctrina christiana» βιβλ. IV, 10 «sapientiam de domo suo, idest, pectore sapientis procedere intelligas, et tamquem inseparabilem famulam etiam non vocatam sequi eloquentiam». Ἡ σοφία, δηλ. ὁ θεῖος λόγος προέρχεται ἀπὸ τὸ στῆθος τοῦ σοφοῦ, ἡ δὲ εὐγλωττία εἶναι ἀχώριστη θεραπαινὶς τῆς σοφίας ἀκολουθοῦσα αὐτομάτως τρόπον τινά καὶ ὄχι προσκαλουμένη. Ἐξηγῶν τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ὁ Βοσσουέτος προσθέτει· «ὄχι ὅτι ἀμελεῖ τὸν στολισμὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ τοῦ ὕφους ὅταν περαστικὰ τὸν συναντᾷ καὶ τὸν βλέπῃ ὡς νὰ ἀνθῇ ἐμπρός του μὲ τὴν δύναμιν τῶν καλῶν σκέψεων αἱ ὁποῖαι τὸν σπρώχνουν, ἀλλὰ καὶ δὲν προσποιεῖται νὰ παραφορτωθῇ μὲ τὸν στολισμὸν αὐτὸν τὸ κείμενον τοῦτο τοῦ Βοσσουέτου, βλέπε καὶ «Le cri de la France» Bossuet textes choisis par G. Haldés p. 101 - 105.

αὐτῶν πραγμάτων. Νὰ ἐξηγῶνται κατὰ τρόπον ἀρεστὸν καὶ εὐχάριστον ὁ ὁποῖος νὰ συντελῇ εἰς τὸ νὰ εἰσδύουν τὰ πράγματα αὐτὰ εὐαρέστως εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀκροατῶν.

Καὶ τὰ τρία στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀναλύει ὁ Βοσσουέτος εἶνε ἀπαραίτητα δι' ἓν καλὸν καὶ ὠφέλιμον κήρυγμα. Αἱ ἔξοχοι σκέψεις, «τὰ ὡραῖα πράγματα», καλῶς λεγόμενα καὶ προερχόμενα ἀπὸ πρόσωπον κύρους καὶ ἠθικῆς ἐπιβολῆς διεισδύουν βαθειὰ εἰς τὰ βάθη τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τῶν ἀκροατῶν, προκαλοῦν συγκίνησιν, πειθὼ καὶ μεταβάλλουν τὸν ἀκροατήν. Περὶ τῆς συμβολῆς τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ ἀρετῆς τοῦ ἱεροκήρυκος εἰς τὴν καρποφορίαν τοῦ κηρύγματος ὀρθὴν γνώμην διατυπώνει καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ Βοσσουέτου Λὰ Μπρουγιὲρ «ὑπάρχουν ἀπεναντίας ἅγιοι ἄνθρωποι καὶ τῶν ὁποίων καὶ μόνος ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἀποτελεσματικὸς διὰ τὴν πειθώ· ἐμφανίζονται, καὶ ἕνας ὁλόκληρος κόσμος ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ τοὺς ἀκούσῃ ἤδη συγκινεῖται καὶ πείθεται μὲ τὴν προσωπικήν των παρουσίαν· ὁ λόγος ποὺ θὰ ἐκφωνήσουν θὰ συμπληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπον». [24]

Ὁ Βοσσουέτος ὡς ἱεροκῆρυξ, καθὼς καὶ οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Αὐγουστῖνοι, οἱ Βασίλειοι καὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἤντλει, καθὼς καὶ ἀνωτέρω (σ. 173) ἐσημείωσα, τὴν μεγαλυτέραν ρητορικὴν καὶ πειστικὴν δύναμιν καὶ τὴν θέρμην τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν πίστιν του καὶ ἀπὸ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν του, μεγάλη ὅμως ἦτο συγχρόνως ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν ***ὀρθὸν λόγον*** ἀγάπη του. Εἰς τὸν ἐπικήδειον τῆς κυρίας Γιολάνδας de Monterby ἐδίδαξε ὅτι μόνον ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος πρέπει νὰ ὁδηγοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλαχοῦ γράφει· «ἂς ἐργαζώμεθα διὰ νὰ ἐπαναφέρωμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὸ κράτος τοῦ ὀρθοῦ λόγου» (Elevation sur les mystères) Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος ἐκήρυξεν ὅτι ὁ σώφρων ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ἀπὸ τοῦ νὰ θηρεύῃ τὴν δόξαν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ καθὼς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οἱ πολλοὶ θεωροῦν δίκαια καὶ ὀρθά, ἐν ᾧ δὲν εἶνε τοιαῦτα καθ' ἑαυτά. Νὰ ἀποφεύγῃ καὶ «***τὸ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου***», «ὥστε κἂν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, κἂν ἀδοξεῖν καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ μηδὲν αἱρεῖσθαι τῶν ***ὀρθῶς ἐγνωσμένων*** παρακινεῖν» (Μ. Βασιλείου «πρὸς τοὺς Νέους». Migne 31 σ. 588). Ὁ ἐκ τῆς πίστεως ἐνθουσιασμὸς τοῦ Βοσσουέτου, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν

[24]) La Bruyère «Les caractères» κεφ. De la chaire (περὶ τοῦ ἄμβωνος). Περὶ τοῦ Βοσσουέτου ὁ La Bruyère λέγει τὰ ἑξῆς· «Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μῶ (ὁ Βοσσουέτος) καὶ ὁ πατὴρ Μπουρνταλοὺ μὲ ὑπενθυμίζουν τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Κικέρωνα. Ἀμφότεροι, διδάσκαλοι ἐν τῇ εὐγλωττίᾳ τοῦ ἄμβωνος, ἔσχον τὴν τύχην τῶν μεγάλων προτύπων, ὁ ἕνας ἔκαμε κακοὺς κριτάς, ὁ ἄλλος κακοὺς ἀντιγραφεῖς.

καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, ἡ πτερωτή του φαντασία, τὸ θαυμάσιον ὕψος τοῦ λόγου του, τῆς ἐξαιρετικῆς του διανοίας ἐφιλοτέχνησαν τὸν ἔξοχον καὶ ἀθάνατον ἱεροκήρυκα. Πῶς ἀναπτύσσει τὰ λόγια τοῦ Τερτουλλιανοῦ «In me unicum negotium mihi est»!! «Δὲν μὲ βλέπουν νὰ σπρώχνωμαι πρὸς τὰ μεγάλα πρόσωπα· δὲν πολιορκῶ οὔτε τὰς θύρας των, οὔτε τὴν διάβασίν των (τὸ μέρος ποὺ θὰ περάσουν) δὲν σπάνω μὲ τὶς φωνὲς τὸ στομάχι μου εἰς τὸ μέσον ἑνὸς βήματος, δὲν πηγαίνω οὔτε εἰς τὴν ἀγοράν, οὔτε εἰς τὰς δημοσίας πλατείας. Ἔχω ἀρκετὴν ἐργασίαν νὰ κάμω μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν μου (εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον)· αὐτὸ εἶναι ἡ μεγάλη μου ἡ μόνη μου δουλειά. [25]) In me unicum negotium mihi est». Αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν σήμερον αὐτοδοκιμασίαν καὶ αὐτογνωσίαν. Τὸ «unicum negotiun», ἡ μοναδικὴ ἀσχολία, καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον δὲν εἶναι ἡ ἀναζήτησις τῆς εὐτυχίας εἰς τὰ ὕψη τῶν βουνῶν ἢ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ἀλλὰ ἐντὸς ἡμῶν αὐτῶν. «Τὸ συνειδὸς τὸ ἡμέτερον καλέσαντες ποιήσωμεν αὐτῷ λόγον τῶν ῥημάτων, τῶν πραγμάτων, τῶν ἐνθυμήσεων, ἐξετάσωμεν τί μὲν εἰς δέον ἀνήλωται, τί δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ.» [26]) Ὁ Μ. Βασίλειος λέγει περίπου τὰ ἴδια· «εὔκολοί ἐσμεν οὐρανὸν μᾶλλον γνῶναι ἢ ἑαυτούς (Migne 30 σ. 12).

Πῶς πρέπει νὰ προετοιμάζεται ὁ ἱεροκήρυξ διὰ νὰ καταστῇ δόκιμος εἰς τὸ κήρυγμα; Ὁ Βοσσουέτος ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ καὶ εἰς ἄλλα μὲν ἔργα του ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πονημάτιόν του «sur le style et la lecture des écrivains et des péres de i'église pour former un orateur». Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προωρίζετο διὰ τὸν νέον καρδινάλιον de Bouillon, ἐδημοσίευσεν ὁ Floquet κατὰ τὸ 1855. Ὡς μέσα προπαρασκευῆς ὑποδεικνύονται τὰ ἀρχαῖα κλασσικὰ συγγράμματα, μερικὰ γαλλικὰ βιβλία, ὡς εἶναι π.δ.χ. αἱ ἐπαρχιακαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Pascal, ἡ παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι πατέρες καὶ συγγραφεῖς. Εἰς τὴν σελίδα 172 ἐσημείωσα ποίους ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων πατέρων προετίμα.

---

[25]) Sermon sur la loi de Dieu. Τὸ «in me unicum negotium mihi est, ἀναπτύσσεται καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐπικηδείου τοῦ Νικολάου Cornet, «Μίαν μόνον ὑπόθεσιν ἔχω, καὶ αὐτὴ εἶναι κρυφή. Εἶναι εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μου· εἶναι ὑπόθεσις ποὺ μέλλει νὰ συμβῇ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα αὐτὴ πρέπει νὰ ἀπασχολῇ τὰς φροντίδας καὶ τὰς σκέψεις μου καθ' ὅλην μου τὴν ζωήν, ὅλας τὰς ὥρας, κάθε στιγμήν».

[26]) Migne, τόμος 50, στ. 660 κ. ἑξ.

[27]) Βλέπε ἐμὴν μελέτην «Ἱερὸς Χρυσόστομος, Βοσσουέτος καὶ τὸ σύγχρονον κήρυγμα». «Ὀρθοδοξία» 1939 σ. 230-236 καὶ «Ὁδηγίαι διὰ τὸ σύγχρονον κήρυγμα» σ. 1935 istanbul σ. 4. κ. ἀ.

Ὁ Βοσσουέτος, ὅπως παρετήρησε καὶ ὁ La Bruyére, 28) εἶχε «κακοὺς ἐπικριτάς». Ἡ κυρία π.δ.χ. De Sévignée τὸν ἐθεώρει κατώτερον τοῦ Bourdalou Ὁ Βολταῖρος εἰς τὸ ἔργον του «Αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.» (κεφ. 32) γράφει ὅτι «ὅταν ἐνεφανίσθη ὁ Bourdalou, δὲν ἐπέρασε πλέον ὡς ὁ πρῶτος ἱεροκήρυξ». Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Βολταῖρος ἀποκαλεῖ τὸν Βοσσουέτον «μέγαν ἄνδρα». «Οἱ λόγοι του... ἔσχον τόσον μεγάλην ἐπιτυχίαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ γράψουν ἐν ὀνόματί του εἰς τὸν πατέρα του διὰ νὰ τὸν συγχαρῇ, διότι ἔχει τοιοῦτον υἱὸν (pour le féliciter d' avoir un tel fils)». Γενικῶς ὁ δέκατος ὄγδοος αἰὼν δὲν ἐξετίμησεν ἐπαρκῶς καὶ ἐπαξίως τὸν μέγαν ἱεράρχην. Μέχρις ἐσχάτων ἐπεκράτει ἡ ἰδέα ὅτι καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Βοσσουέτου (17ος αἰὼν) δὲν ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν ἁρμόζουσαν σημασίαν. Τὰ πράγματα ὅμως δὲν ἔχουν οὕτω· ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βοσσουέτον ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Abbé de Polignac ὁμιλῶν περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἱεροκήρυκος προσέθηκε· «ἐνεφανίσθη εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦ Εὐαγγελίου ὡς Χρυσόστομος» (il a paru dans la chaire de l'évangile comme Chrysostome). Πρὸ δὲ τούτου, ζῶντος ἔτι τοῦ Βοσσουέτου, ὁ ὑποδεχθεὶς αὐτὸν Charpentier εἶπε· «διὰ τῶν περιφήμων κηρυγμάτων σας ἐκερδίσατε τὰς ἐπευφημίας ὅλης τῆς Γαλλίας (vouz avez remporté les applaudissements de toute la France par vos célèbres prédications). Ὁ Victor Giraud ἀναπτύσσων τὸ ζήτημα τῆς ἀπέναντι τοῦ Βοσσουέτου στάσεως τῶν συγχρόνων του γράφει εἰς τὸν «Figaro» 25 Νοεμβρίου 1929· «ὁ μέγας αὐτὸς ἱεροκῆρυξ ἐξετιμήθη κατὰ τὸν ΙΖ'. αἰῶνα τόσον ὅσον καὶ κατὰ τὸν ΙΘ'. Τὴν αὐτὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρὸς κάμνει καὶ ὁ Daniel Mornet εἰς τὸ Larousse du XXème siècle (article Bossuet)» 29).

Γ'.

Τὸ εἶδος τῶν λόγων εἰς τοὺς ὁποίους ὅλως ἰδιαιτέρως διεκρίθη καὶ διέπρεψεν ὁ Βοσσουέτος, εἶναι τὸ τῶν ἐπικηδείων. «Οἱ ἐπικήδειοι τοῦ Βοσσουέτου, γράφει ὁ Alfred Rébelliau, εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα μνημεῖα τῆς εὐγλωττίας, καθὼς πανταοῦ καὶ πάντοτε οἱ ἄνθρωποι τὴν ὠνειρεύθησαν καὶ τὴν ἐχαιρέτησαν, καὶ τὸ τελειότερον καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον δεῖγμα τῆς κλασσικῆς τέχνης τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος» 30).

28) Βλέπε σημ. 24.

29) «Ὀρθοδοξία» ἔνθ. ἀνωτ. σ. 236.

30) A. Rébelliau «Oraisons funèbres» p. XXXVI. Καὶ Dictionnaire d'histoire ecclésiastique col. 1359.

Ὁ ἴδιος Rébelliau γράφει ὅτι ὡς πρὸς τοὺς ἐπικηδείους τοῦ Βοσσουέτου δὲν ὑπῆρξε καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ πιθανῶς ποτὲ διαφωνία μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν κριτικῶν.

Ὁ Βολταῖρος εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον τοῦ ἔργου του τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέφερα, λέγει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τοὺς ἐπικηδείους τοῦ Βοσσουέτου· «εἶχεν ἤδη ἐπιδοθῇ (=ὁ Βοσσουέτος) εἰς τοὺς ἐπικηδείους λόγους, εἶδος εὐγλωττίας ποὺ ἀπαιτεῖ φαντασίαν καὶ ὑπέροχον (μεγαλοπρεπὲς) μεγαλεῖον τὸ ὁποῖον προέρχεται ὀλίγον ἀπὸ τὴν ποίησιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει κἄτι νὰ δανεισθῇ κανείς, ἂν καὶ μὲ περίσκεψιν καὶ διάκρισιν, ὅταν τείνῃ πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦ λόγου».

Ὁ Βοσσουέτος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἄνοστα κηρύγματα τὰ ὁποῖα συνέτασσον πολλοὶ πρὸ αὐτοῦ ἢ καί τινες σχεδὸν σύγχρονοί του. Ἦσαν, ὅπως καὶ πολλοὶ συνήθεις ἐπικήδειοι, ἐγκώμια ὑπερβολικὰ ἀπευθυνόμενα κυρίως εἰς ἐξέχοντα κατὰ κόσμον πρόσωπα. Ἕνα κατασκεύασμα μὲ κολακείας καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζομεν κατὰ συνθήκην ψεύδη. Τὰ κατασκευάσματα αὐτὰ ἐπικρίνει καὶ καταδικάζει ὁ Βοσσουέτος, ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ἐπικηδείου τοῦ γενικοῦ Ἡγουμένου τοῦ τάγματος τῶν Εὐκτηριακῶν (Oratoriens), Φραγκίσκου Μπουργκουὰν (Bourgoing), ἐκφωνηθέντος ἐν Παρισίοις τῇ 4 Δεκεμβρίου 1662. Εἰς τὸν ἐπικήδειον αὐτὸν ὁ Γάλλος ἱεροκῆρυξ τονίζει μᾶλλον τὸ ἀρνητικὸν μέρος τοῦ κατ' αὐτὸν τελείου τύπου τῶν ἐπικηδείων λόγων, τὸ δὲ θετικὸν ἀναπτύσσει ἀρκετὰ λεπτομερῶς εἰς τὸ προοίμιον τοῦ ἐπικηδείου τῆς Ἡγουμενίσσης Γιολάνδας (de Monterby), ἀπαγγελθέντος ἐν Μέτζ τῇ 14 Δεκεμβρίου 1656. Ἐπειδὴ ὁ λόγος αὐτὸς δὲν ἐδημοσιεύθη εἰς πολλὰς συλλογὰς τῶν ἔργων τοῦ Βοσσουέτου, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγράψαντας ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς Λογοτεχνίας ὡς π.δ.χ. ὁ Gustave Lanson, ὁ C. M. Des Granges καὶ ἄλλοι, περιωρίσθησαν ὡς πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Βοσσουέτου καθορισμὸν τοῦ σκοποῦ τῶν ἐπικηδείων, εἰς τὸ νὰ ἀναφέρουν μόνον τὸ ἀπόσπασμα τοῦ εἰς τὸν προμνησθέντα Ἡγούμενον (Francois Bourgoing) λόγου. Θὰ ἀναφέρω καὶ τὰ δύο χωρία διὰ νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης καὶ ἀντιληφθῇ πληρέστερον καὶ ἐκτενέστερον τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντιλήψεις τοῦ Βοσσουέτου. Εἰς τὸν λόγον τοῦ Bourgoing ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «σᾶς ὁμολογῶ, χριστιανοί, ὅτι ἔχω τὴν συνήθειαν νὰ οἰκτίρω τοὺς ἱεροκήρυκας, ὅταν κάμνουν τοὺς ἐπικηδείους πανηγυρικοὺς τῶν πριγκήπων καὶ τῶν μεγάλων τοῦ κόσμου. Ὄχι διότι τοιαῦτα θέματα δὲν παρέχουν συνήθως εὐγενεῖς ἰδέας· ὡραία εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τῶν μυστικῶν ὑψηλῆς πολιτικῆς, ἢ τῶν συνετῶν συμβιβαστικῶν μέσων σπουδαίας διαπραγματεύσεως, ἢ τῶν ἐνδόξων ἐπιτυχιῶν κάποιας στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ λάμψις τοιούτων πράξεων φαίνεται ὅτι φωτίζει ἕνα λόγον (κήρυγμα)· καὶ ὁ θό-

ρυβος τὸν ὁποῖον ἤδη ἐδημιούργησαν αὗται εἰς τὸν κόσμον, βοηθεῖ τὸν ὁμιλοῦντα εἰς τὸ νὰ ἀκούηται μὲ σταθερώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τόνον. Ἀλλ' ἡ ἄκρα ἐλευθερία—τῶν ἠθῶν—καὶ ἡ φιλοδοξία, σχεδὸν ἀχώριστοι σύντροφοι τῶν μεγάλων περιουσιῶν (ὑλικῶν, κοσμικῶν εὐτυχιῶν), ἀλλὰ τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀδικία, πάντοτε ἔχοντα τὸν πρωτεύοντα λόγον (εἰσηγμένα πολὺ πρὸς τὰ ἐμπρὸς) εἰς τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τοῦ κόσμου, συντελοῦν εἰς τὸ νὰ βαδίζῃ κανεὶς ἐν μέσῳ σκοπέλων· καὶ συνήθως συμβαίνει νὰ ἔχῃ ὁ Θεὸς τόσον μικρὸν μέρος εἰς τοιούτους βίους, ὥστε δυσκολεύεται κανεὶς νὰ εὕρῃ εἰς αὐτοὺς κἄποιας πράξεις ποὺ νὰ ἀξίζουν νὰ ἐγκωμιασθοῦν ὑπὸ τῶν λειτουργῶν του.»

Εἰς τὸν λόγον τῆς Γιολάνδας προοιμιάζεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· «Ὅταν ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰς κηδείας τῶν τέκνων της, ἀνοίγῃ τὸ στόμα τῶν ἱεροκηρύκων, δὲν τὸ κάμνει διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν πομπὴν τοῦ πένθους μὲ τοὺς πλαστοὺς θρήνους, οὔτε διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐπιζώντων μὲ τὰ μάταια ἐγκώμια τῶν νεκρῶν. Τὸ πρῶτον ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο δὲν εἶναι ἄξιον τῆς καρτεροψυχίας τῆς Ἐκκλησίας· τὸ δὲ ἄλλο τυγχάνει πάρα πολὺ ἀντίθετον πρὸς τὴν μετριοφροσύνην της. Μὲ τὴν πανηγυρικότητα τῶν ἐπικηδείων λόγων ἐπιδιώκει κάτι τὸ εὐγενέστερον· διατάσσει τοὺς λειτουργούς της ὅπως, ἐκτελοῦντες τὰ τελευταῖα πρὸς τοὺς νεκροὺς καθήκοντα, κάμνωσι τοὺς ἀκροατάς των νὰ ***μελετοῦν τὴν κοινὴν καταγωγὴν ὅλων τῶν θνητῶν, οὕτως ὥστε ἡ μὲν σκέψις τοῦ θανάτου νὰ προκαλῇ εἰς αὐτοὺς μίαν ἁγίαν ἀηδίαν τῆς παρούσης ζωῆς, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ματαιότης νὰ ἐρυθριᾷ θεωροῦσα τὸ μοιραῖον τέλος τὸ ὁποῖον ἡ Θεία πρόνοια ἔδωκεν εἰς τὰς ἀπατηλάς της ἐλπίδας»***.

Αἱ σκέψεις αἱ ἐκφραζόμεναι εἰς τὰς ἀνωτέρω γραμμὰς εἶνε ἡ βάσις τῶν νεωτερισμῶν τοὺς ὁποίους ὁ Βοσσουέτος εἰσήγαγεν εἰς τὸ εἶδος τῶν ἐπικηδείων. Τοὺς κατέστησε διδακτικοὺς μὲ τὸ ἠθικὸν καὶ θρησκευτικοφιλοσοφικὸν περιεχόμενον τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλον αἱ ἐξαγγελθεῖσαι καὶ πρυτανεύσασαι ἐν τῇ συνθέσει των ἀρχαί. Τὸ ἔξοχον πνεῦμά του καὶ ἡ ἀριστοτεχνικὴ λογοτεχνία του ἠμπόρεσαν νὰ γεμίσουν καταλλήλως καὶ ἁρμονικῶς τὰ κενὰ τοῦ σκελετοῦ τῶν ἐπικηδείων τούτων μὲ βιογραφικὰς καὶ ἱστορικὰς πληροφορίας ὡς καὶ μὲ τὰς ἀρετὰς τῶν προσώπων διὰ τὰ ὁποῖα προώριζεν ὁ Βοσσουέτος τοὺς λόγους του τούτους. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν τὰ ἀθάνατα ἀριστουργήματα ποὺ εἶνε γνωστὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἐπικήδειοι τοῦ Βοσσουέτου».

(Συνεχίζεται)

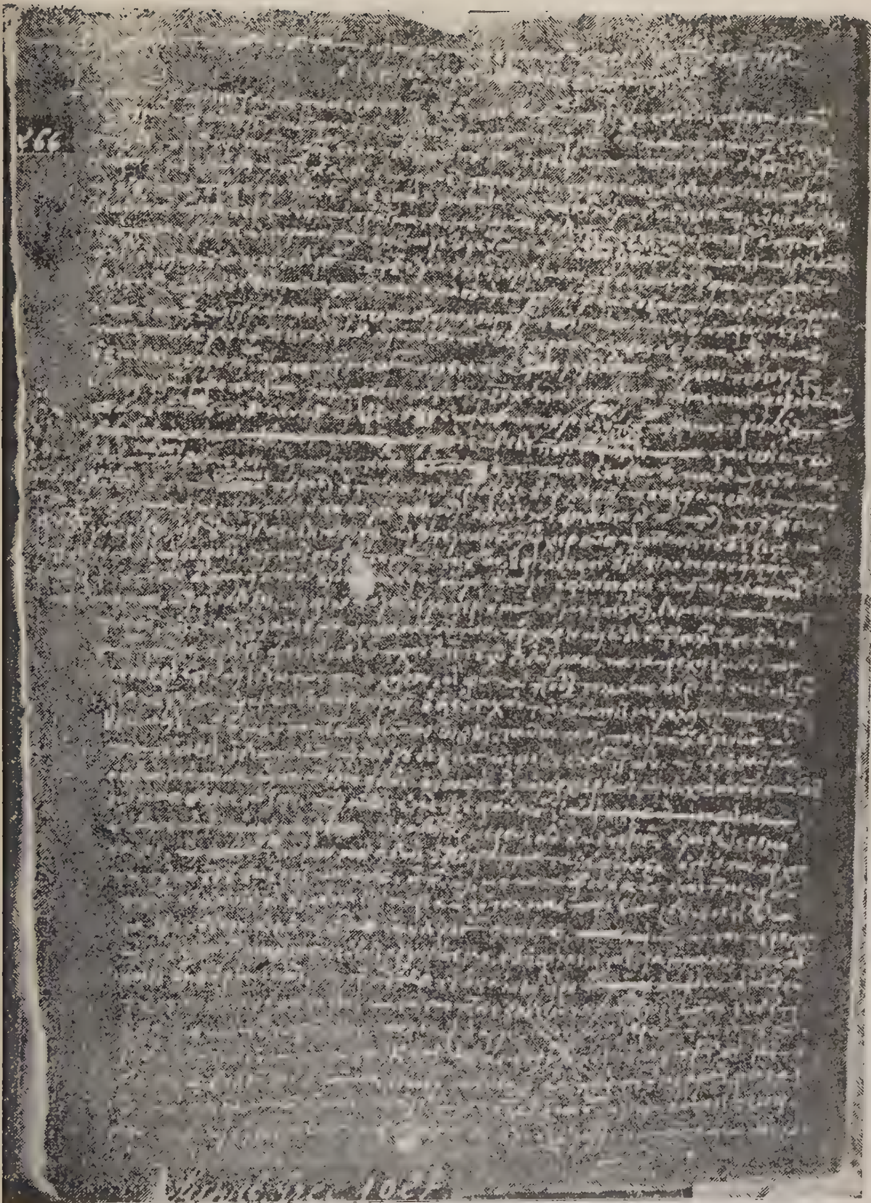
† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΙΛΑΡΙΩΝ Ο ΚΡΗΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ

Ὁ Émile Legrand, ἀναδιφήσας πολλὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἐνταῦθα πάλαι ποτὲ ὑπάρξασαν βιβλιοθήκην τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, συνέγραψε πολλοὺς τόμους τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας (Bibliographie hellénique τοῦ ιε', ιστ' καὶ ιζ' αἰῶνος· τοῦ ιη' ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν Louis Petit καὶ Hubert Pernot) καθὼς καὶ ἄλλα ἔργα σχετικὰ πρὸς συγγράμματα τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Πλουσίαν ὕλην διὰ τὴν πολύτιμον ἐργασίαν του εὗρεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Ἐκεῖ ἀνέγνωσε καὶ τοὺς αὐτογράφους χαρτίνους κώδικας τοῦ κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἀκμάσαντος καὶ δουλοφρόνως προσκειμένου τοῖς παπισταῖς Ἀθανασίου τοῦ Ῥήτορος [1]). Οἱ κώδικες αὐτοί, φέροντες ἀρ. supplément grec 582, 1014, 1027, 1028 καὶ 1030, περιέχουν ὀγκώδη ἀλληλογραφίαν ἢ μᾶλλον κατάστιχα τῶν προχείρων τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ εἰρημένου Ἀθανασίου Καθὼς μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν φωτοτυπίαν ἑνὸς χειρογράφου ἐνταῦθα καταχωριζομένου, πολλὰ χειρόγραφα

---

[1]) Κύπριος, ἀλλ' ὡς ἀνατραφεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, αὐτοκαλεῖται Βυζάντιος. Ἐγεννήθη τὸ 1572 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1663. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Κ/Πόλει κολλέγιον τῶν Ἰησουϊτῶν, μὴ δυνηθεὶς νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του, λόγῳ ἡλικίας, εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἶχε σχέσεις μὲ τοὺς πατριάρχας Κ/Πόλεως Παρθένιον Α'., Παρθένιον Β'., πρὸ αὐτῶν μὲ τὸν Νεόφυτον Β', Τιμόθεον καὶ μὲ τὸν Ἰωαννίκιον. Αὐτὸς ἔκλεψε τὰ περισσότερα χειρόγραφα ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀπὸ τὰ Μετέωρα Θεσσαλίας, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται τώρα εἰς τὴν «Bibliothèque nationale de Paris». Περὶ τοῦ ἡμιμαθοῦς αὐτοῦ κληρικοῦ βλέπε E. Legrand, Bibliographie hellénique δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος τόμ. Α', Β' καὶ Γ'. Διὰ τὰ συγγράμματά του Γ' σ. 417—424. Κ Σάθα, «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 402—403. Ζαβίρα. Νέα Ἑλλάς, σ. 172 –173. Φαβρικίου Bibliotheca Graeca τόμ. VI σ. 124. Ὑψηλάντου, «Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν» σ. 139 καὶ 266. Ὁ Louis Petit ἔγραψεν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἀθανασίου Ῥήτορος εἰς τὸ «Dictionnaire de Théologie catholique» τόμ. Α' μέρος Β' σ 2187. Ἐκτενέστερον ὁ C. Korolevskij εἰς τὸ «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques» τόμ. Δ' σ. 1394—1396. Ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ Τ. Ὑπερίδης καὶ Δ. Σ. Μπαλᾶνος, ὁ μὲν εἰς τὸ Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη Α' σ. 320—324, ὁ δὲ ἐκτενέστερον εἰς τὴν Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείαν Β' σ. 3 γ. Τὸ περὶ Ἀθ. Ῥήτορος ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ Nicolo Marini οὐδὲν νέον σημεῖον προσθέτει, παραλείπει δὲ καὶ πολλὰ ἤδη γνωστὰ στοιχεῖα. Βλέπε περὶ τοῦ Ἀθ. Ῥήτορος καὶ ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην Α'. σ. 71, 73 σημ. 4 καὶ ἀλλαχοῦ.

εἶναι κακογραμμένα καὶ μὲ πολλὰς διαγραφὰς προσθήκας καὶ διορθώσεις. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ προαναφερθεὶς Legrand, καθὼς ὁ ἴδιος ἀναφέρει, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ ἀσχοληθῇ πολὺ μὲ τὰ χειρόγραφα αὐτά [2]). Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἔκαμεν ὁ ἴδιος εὑρεθεὶς εἰς Παρισίους κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους.

Εἰς τὸ χειρόγραφον ἀρ. 1027 φύλλα 266, 267 καὶ ἀλλαχοῦ καταχωρίζονται γράμματα (σχέδια μᾶλλον γραμμάτων) τοῦ Ἀθανασίου πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας Ἱλαρίωνα.

«Ἱλαρίωνι τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Ἡρακλείας καὶ προέδρῳ τῶν ὑπερτίμων ὁ ἱερομόναχος Ἀθανάσιος εὖ πράττειν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ τῶν πρὸς τὸν Ἱλαρίωνα γραμμάτων τοῦ Ῥήτορος. Ὁ Ἱλαρίων οὗτος μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου τῆς Φωτιείου μου Βιβλιοθήκης ἦτο ἄγνωστος ὡς ***μητροπολίτης***. Καὶ ὑπάρχει μὲν εἰς τὸν κώδικα Α (σ. 70) τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀντίγραφον ἐγγράφου σχετικοῦ πρὸς μίαν πρᾶξιν χωρίων ἀποσπασθέντων ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Φιλίππων καὶ πάλιν μετ' αὐτῆς ἑνωθέντων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτίθεται καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Ἡρακλείας Ἱλαρίωνος, τὸ τοιοῦτον ὅμως παρῆλθεν ἀπαρατήρητον καὶ ὑπὸ οὐδενὸς εἰς οἱονδήποτε σύγγραμα ἐμνημονεύθη. Εἰς τὰ διάφορα πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ ἔγγραφα τὰ ὑπὸ διαφόρων ἐκδοθέντα καὶ φέροντα χρονολογίαν τέλους 1613, 1614 καὶ 1615 καὶ ἴσως καὶ Ἰανουαρίου 1616 ἀντὶ τοῦ Ἱλαρίωνος Ἡρακλείας ἀνέγνωσαν Ἡρακλείας Γαβριὴλ ἢ Γερμανός. Ὁ Δ. Καμπούρογλου δημοσιεύσας τὴν συλλογὴν Γρ. Μπουρνιᾶ εἰς τὸ ἔργον του «Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας Ἀθηναίων», εἰς τὸ σιγίλλιον τῆς Μονῆς Ταὼ (20 Ἀπριλίου 1614) γράφει Ἡρακλείας καὶ... Τὰ ἀποσιωπητικὰ αὐτὰ σήμερον ἀντικαθίστανται μὲ τὸ ὄνομα Ἱλαρίων. Εἰς τὸ σιγίλλιον τὸ ἀφορὸν τὴν Μονὴν τοῦ Σταυρονικήτα, ἐκδοθὲν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1614, πρέπει νὰ ἀναγνώσωμεν οὐχὶ Ἡρακλείας Γαβριὴλ ἀλλὰ Ἡρ. Ἱλαρίων («Γρηγόριος Παλαμᾶς» ἔτος Δ' σ. 739 - 742). Εἰς τὸ ἴδιον λάθος περιέπεσε καὶ ὁ Δ. Ζακυνθινὸς δημοσιεύσας εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνικὰ» σιγίλλια πατριαρχικὰ ἀποκείμενα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιλιοθήκην τῶν Παρισίων [3]). Ὁ Le Quien ἀγνοεῖ τὸν Ἱλαρίωνα. Καὶ ὁ Ἡρακλείας Νεόφυτος εἰς ἔγγραφόν του, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρει μητροπολίτας Ἡρακλείας προκατόχους του, παρασιωπᾷ τὸν Ἱλαρίωνα. (Ἡρακλείας Μελέτιος (1480), Θεοδόσιος 1501 - 1502, Διονύσιος 1604—τοῦτον διεδέχθη ὁ Ἱλαρίων—Ἰωαν-

---

[2]) Bibliographie hellénique du XVII siècle, tome III p. 421.

[3]) Ἰανουάριον τοῦ 1615 καὶ ἴσως καὶ Ἰούλιον τοῦ 1613. Τόμ. Β'. σ. 156, Γ'. σ. 50, Δ'. σ. 440.

νίκιος 1637, Μεθόδιος 1656 - 1668 ὁ κατόπιν οἰκ. πατριάρχης [4]). Καὶ ὁ φιλόπονος κ. Μιλτ. Σταμούλης παρεσύρθη ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γράψαντας. Ἐσημείωσε καὶ Ἱλαρίωνα καὶ τὸν ἀνύπαρκτον; τοὐλάχιστον κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον, Γερμανόν, ἀλλ' ὑπέδειξε ὡς ἔτος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἱλαρίωνος τὸ 1612 [5]). Ὁ Ἱλαρίων ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν πατριάρχην Τιμόθεον ἕνεκα τῶν ἀντιθέτων φρονημάτων των. Μετὰ τὴν ρῆξιν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἐπαρχίας του. Ἀπέθανε προώρως, ἴσως κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1616. Εἰς Ρώμην εὑρισκόμενος ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ρήτωρ τὸ 1616 ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείας Ἱλαρίωνος. «Περὶ οὗ—γράφει ὁ Ἀθανάσιος—καὶ ἐπιστολὰς ἐδεξάμην ἐν Ρώμῃ δηλοποιούσας τὸν αὐτοῦ θάνατον κακῶς ἀπαλλαχθεὶς τῆς παρούσης ζωῆς» [6]). Ὅτι δὲ ἀπέθανεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1616 πιστοποιούμεθα καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς ἔγγαφον σχετικὸν πρὸς ἓν μοναστήριον τῆς Σερίφου ὑπογράφει ὁ Ἡρακλείας Τιμόθεος [7]).

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθανασίου ὁ Ἱλαρίων ἐγεννήθη εἰς τὴν Κρήτην «ἐξ ἑνὸς τοῦ τῆς Κρήτης χωρίου λεγομένου Ἀποκόρωνα» [8]). Εἰς τὴν Κρήτην ἐκπαιδευθεὶς ὁ Ἱλαρίων ἦτο φίλος τοῦ «πολυφήμου τοῦ πολυσόφου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως». Εἰς μίαν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν ἱερομόναχον Ἱλαρίωνα ὁ Λούκαρις ἀποκαλεῖ αὐτὸν σοφώτατον. «Βραχέως πάνυ, καὶ οἷά τις Λάκων, ἐν αἷς χαράξας ἔχεις συλλαβαῖς ἐσήμανας ἡμῖν τὴν σὴν ἀθυμίαν, σοφώτατε Ἱλαρίων... αἰτιώμενος ὡς ἀστόργως ἡμᾶς πρὸς τὴν σὴν φιλίαν διακειμένους... καὶ ἴσχυες τῇ τῆς σῆς σοφίας νουνεχίᾳ χρησάμενος». (Ἐκ τοῦ 263 χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐνταῦθα ἁγιοταφιτικοῦ Μετοχίου) [9]).

Ἡ Κρήτη, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1669 κατεχομένη ὑπὸ τῶν τότε θαλασσοκρατόρων Βενετῶν, κατέστη ἓν ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἰδίως μετὰ τὴν Ἅλωσιν τῆς πόλεως, ὁπότε οἱ

---

[4]) Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τομ. Β'. σ. 666 κ. ἑ. Δ' γράψας τὴν σχετικὴν μελέτην ὁ πολυγραφώτατος σοφὸς Κεραμεὺς—Παπαδόπουλος.

[5]) Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης. Ἐν «Θρακικοῖς» τόμ. ΙΘ'. σ. 117 καὶ σημ. 100, 101.— Αἱ πληροφορίαι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν φιλονεικίαν τοῦ «λαρίωνος» μὲ τὸν πατριάρχην Τιμόθεον καὶ τὴν συνεπείᾳ ταύτης ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως, ὅταν ἦτο ἐνδημῶν συνοδικός, καὶ ἀναχώρησιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του εἶναι παρμέναι ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ Ἀθανασίου.

[6]) Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Φωτίειος Βιβλιοθήκη Α'. σ. 85.

[7]) Π. Ζερλέντου, «Ἱστορικαὶ Ἔρευναι περὶ τὰς Ἐκκλησίας τῶν Νήσων». Α'. σ. 74.

[8]) Χειρόγραφον Ἐθν. Βιβλιοθήκης Παρισίων 1027 φύλλον 289 β.

[9]) E. Legrard, Bibliographie hellénique. 17 αἰῶνος τομ. Δ'. σ. 262 -263 Καὶ ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην Α'. 75 σημ. 6.

Βενετοὶ ἔπαυσαν φοβούμενοι ἐξέγερσιν τῶν Κρητῶν πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς ἄλλοτε πρωτευούσης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἐφέροντο πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Μεγαλονήσου ἀνθρωπιστικώτερον.

Ἓν χειρόγραφον τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου 34060 (Additional), τοῦ ὁποίου τὸ ἐκ μεμβράνης τμῆμα ἀνάγεται εἰς τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐν Κρήτῃ Μονὴν τῆς Ἀγκαράθου. Ἡ Μονὴ αὕτη κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον καὶ δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἀνεδείχθη ἐνδιαίτημα σοφῶν κληρικῶν. Ἐκεῖ ἐξεπαιδεύθησαν οἱ διάσημοι κληρικοὶ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, ἴσως καὶ ὁ Διονύσιος ὁ μητροπολίτης Ἡρακλείας, ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱλαρίων. Ὁ ἱερομόναχος Ἱλαρίων ἐλθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Πατριαρχείου. Εἰς ἓν χειρόγραφον τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου Σωζουπόλεως, μεταφερθὲν κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ ἱ. Μονὴν τῆς Παναγίας, εἶνε γραμμένα (εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον) τὰ ἑξῆς λόγια· «ἔλαβα ταύτην τὴν βίβλον τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τὴν μετάφρασιν σὺν τῷ ἐπιλοίπῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ***ἐκ τῶν χειρῶν διδασκάλου Ἱλαρίωνος τοῦ ἐκ Κρήτης***» 10). Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ κατόπιν ἐκλεγεὶς μητροπολίτης Ἡρακλείας. Τὸ σημείωμα ἐγράφη τὸ ἔτος 7118 (=1610). Ἑπομένως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐδίδασκε.

Ὁ σοφὸς Ἡρακλείας Ἱλαρίων ἔγραψε καὶ διάφορα συγγράμματα, ἐπειδὴ ὅμως ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς καθολικοὺς διακειμένην μερίδα τοῦ Κλήρου, τὰ συγγράμματά του ἐκάησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἀντίθετον σχολήν. Ὁ Ἱλαρίων ἀνῆκεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἂν καὶ δὲν γνωρίζωμεν μέχρι ποίου σημείου ἦτο φιλελεύθερος εἰς τὰς θεολογικάς του ἀντιλήψεις, καθότι καὶ περὶ τούτου πληροφορίας ἀντλοῦμεν ἀπὸ κεκηρυγμένον ἐχθρόν του, Ἀθανάσιον τὸν Ῥήτορα. Διότι δὲ ἐξηφανίσθησαν τὰ συγγράμματά του, οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς γράψαντας περὶ τῶν ὁμογενῶν λογίων τοῦ παρελθόντος ἀναφέρει αὐτά. Ὁ σοφὸς αὐτὸς κληρικὸς συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων κεφάλαια κατὰ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου καὶ κατὰ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ταῦτα πληροφορούμεθα ἀπὸ τὰς πρὸς τὸν Ἱλαρίωνα ἐπιστολὰς τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ καθολικίζων αὐτὸς Ῥήτωρ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἱλαρίωνος ὡς ἀπορρίπτοντος τὴν προσκύνησιν τῶν

---

10) «Βυζαντινὰ Χρονικά» τόμος Ζ'. σ. 76. Τὸ χειρόγραφον φέρει ἀριθμὸν 129. Βλέπε καὶ ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην Α'. σ. 240 — Ἐκτὸς τῆς Μονῆς τῆς Ἀγκαράθου, ὅπου ὑπῆρχε σχολή, καὶ εἰς τὸ Ἡράκλειον, ἔνθα τὸ μετόχιον τῶν Σιναϊτῶν, ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα ἱδρυθείσης σχολῆς εἰς τὸ Μετόχιον τὸ 1550 καὶ ἡ ὁποία ἤκμασεν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ παρήγαγεν ἀγλαοὺς καρπούς.

σεπτῶν εἰκόνων. Εἰς τὸ πανομοιότυπον τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἐν φωτοτυπίᾳ ἀναγινώσκομεν· «καὶ ὑπὲρ τούτου μιαρὰς φωνὰς τὸ μὲν ὁ λαὸς (sic) προσκυνεῖν τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας καὶ μὴ ταύταις προσφέρειν κηρὸν καὶ ἔλαιον». Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν λόγων αὐτῶν τοῦ Ἀθανασίου πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ προηγούμενα τοῦ γράμματος τούτου ὅπου λέγει· «ἀλλ' αὐτὰ ἀρχιερεὺς ὢν οὐκ ἐτήρησας, ἐγὼ δὲ ἱερομόναχος καὶ τὸν νόμον μὴ εἰδὼς μηδὲ γράμματα ἐφύλαξα. Ὁ γὰρ εἰπὼν ἄρχοντα λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς, εἶπε καὶ μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων, ἀλλ' αὐτὸς σὺ οὐ μόνον τὸ κυριακὸν ἔνταλμα παρέβης (δηλονότι τὸ καταφρονῆσαι) ἀλλὰ ***καὶ ἐλοιδόρησας*** εἰπὼν με καὶ παντέρημον, καὶ ποῦ ἔχω τὴν καύχησιν ἐν τοῖς ἀργυρίοις μου ἢ τοῖς φίλοις μου ἢ τοῖς γράμμασιν;» Αὐτὰ ἀρκοῦν διὰ νὰ ἀποδείξουν τὰς ἀπέναντι τοῦ Ἱλαρίωνος διαθέσεις τοῦ Ρήτορος καὶ μᾶς δώσουν τὸ μέτρον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ κρίνωμεν τὰς περὶ τοῦ σοφοῦ Ἡρακλείας κρίσεις τοῦ ὑπηρέτου τούτου τῶν Καθολικῶν. Εἰς τὸ φύλλον 268β τοῦ χειρογράχου 1027 καταχωρίζονται τὰ ἀκόλουθα· «τίς ἐστιν αἱρετικὸς σὺ ἢ ἐγώ; σὺ ὃς ἀποβάλλεις τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ἢ ἐγώ, ὃς πιστεύω πάντα ἃ ἐπίστευσαν αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ νῦν ἐμοὶ καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης; σὺ ὃς ὑβρίζεις αὐτὸν καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἢ ἐγὼ ὃς τιμῶ αὐτὸν καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ»;

Ὁ πατριάρχης τὸν ὁποῖον ὑπαινίσσεται ὁ Ἀθανάσιος εἶναι ὁ Τιμόθεος, πατριαρχεύσας ἀπὸ τοῦ 1612 - 1620. Αἱρετικὸς χαρακτηρίζεται ὁ Ἱλαρίων διότι παραδέχεται ὅτι «ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ὑπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα». Δευτέραν κατηγορίαν ἐπιρρίπτει κατὰ τοῦ Ἱλαρίωνος τὴν μὴ παραδοχὴν τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ «μόνον» τὸ ὁποῖον προτάσσει ὁ Ἱλαρίων τοῦ Πατρὸς «μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς» εἶναι ξένον πρὸς τὰ γραφικὰ καὶ πατερικὰ χωρία καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν ἔκφρασιν δι' Υἱοῦ. Ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὸν καθολικὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ὀρθόδοξον Ἱλαρίωνα. Μέχρι ποίου βαθμοῦ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅταν ταυτίζῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸς τὴν πίστιν τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου καὶ ἄλλων πατριαρχῶν; Ὁ χόλος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζεται, καὶ ὁ ὅλος χαρακτὴρ τοῦ Ἀθανασίου ὁ ὁποῖος ὡς εἰς καθρέπτην ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὰς ἐπιστολάς του καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν βίον του, μᾶς δίδει τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν καὶ τὰ λεγόμενά του ταῦτα. Περὶ τῶν συμπαθειῶν [11]) κληρικῶν τινων καὶ μάλιστα καὶ ἐνίων

[11]) Ὁ ὁμογενὴς Κλ. Τσούρκας εἰς ἓν ἔργον του γαλλιστὶ ἐκδοθὲν καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφήν «La vie et l'œuvre de Théophile Corydalée» σ. 10 γράφει τὰ ἑξῆς: «πραγματικῶς αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς θεολογίας καὶ φι-

πατριαρχῶν πρὸς τὸν Καθολικισμὸν ἔγραψα ὀλίγας γραμμὰς καὶ εἰς τὴν περὶ Νεοφύτου Φιλιππουπόλεως μονογραφίαν μου καὶ εἰς τὴν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκδοθεῖσαν πραγματείαν μου σχετικὴν πρὸς μίαν πατριαρχικὴν λειτουργίαν ἐν τῇ Χρυσοπηγῇ τοῦ Γαλατᾶ ἐπὶ Πατριάρχου Νεοφύτου Β΄. Τὸ θέμα αὐτὸ ἐξετάζω εὐρύτατα εἰς τὴν ὑπὸ παρασκευὴν ὀγκώδη ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

λοσοφίας παρήγαγον, φαίνεται, ἐν Ἀνατολῇ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὅρους εὐνοϊκοὺς διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως· ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἡ νίκη τοῦ καθολικισμοῦ, ***ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὁποίου*** ὑπέπεσεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐσταμάτησεν ἀποτόμως τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην». Τί ἐννοεῖ ὑπὸ τὰς λέξεις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Καθολικισμοῦ διετέλει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία; Εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν πολιτείαν τῶν Πατριαρχῶν Παρθενίου τοῦ Α΄., Παρθενίου τοῦ Β΄., Ἰωαννικίου τοῦ Β΄. τερματίσαντος τὴν τετάρτην πατριαρχείαν του κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1656; Δὲν διασαφηνίζει τὴν βαρεῖαν αὐτὴν κατηγορίαν τὴν ὁποίαν διατυπώνει εἰς βάρος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία δὲν ἐτέθη ποτὲ ἀπέναντι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν οἵᾳ θέσει ὑποθέτει ὁ κ. Τσούρκας. Ἐκτὸς τοῦ Ἱλαρίωνος, τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως καὶ ἄλλοι ἠγωνίσθησαν κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ.

ΣΕΛΙΔΕΣ 1460

Ε΄) ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΥΤΟΥ.

ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΤΟΥ 1858 ἀπεστάλησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁδηγίαι τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως περί τε τοῦ σχηματισμοῦ τῶν — κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ περὶ γενικῆς τοῦ ὀθωμ. Κράτους βελτιώσεως προεκδοθέντος αὐτοκρ. διατάγματος — ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συγκροτηθησομένων εἰδικῶν προσωρινῶν συμβουλίων καὶ περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον 1858 συνῆλθεν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ζ΄ ἐπιτροπὴ ἐξ ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν πρὸς σύνταξιν «Γενικῶν κανονισμῶν περὶ διευθετήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον διατελούντων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν Ὑπηκόων τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου».

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξε κανονισμὸν ***Περὶ ἐκλογῆς Πατριάρχου*** καὶ ***Περὶ ἐκλογῆς Ἀρχιερέων***, ἔπειτα δὲ κανονισμὸν ***Περὶ σχηματισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου***, τοῦ ὁποίου τὸ Γ΄ κεφάλαιον ὁμιλεῖ Περὶ καθηκόντων τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ ἐξετάζει τὸ σημεῖον τὸ ἀφορῶν τὴν ἵδρυσιν καὶ τὰ καθήκοντα ***«Γραφείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου»***. Ἡ ἵδρυσις τοιούτου τινὸς εἰδικοῦ γραφείου θεωρηθεῖσα ἀπαραίτητος ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτή, κατόπιν δὲ συζητήσεως ἂν μόνον κληρικοὶ θὰ διορίζωνται ἐκεῖ καὶ κατόπιν ἀνασυζητήσεως ἐπὶ τοῦ διατυπωθέντος σχετικοῦ ἄρθρου, συνετάχθη τὸ ἐν τῷ κεφαλαίῳ Περὶ καθηκόντων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἕβδομον ἄρθρον, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Σύνοδος θέλει ἔχει πρῶτον καὶ δεύτερον γραμματέα, κληρικούς (ἐνῷ ἡ πρώτη διατύπωσις ἔλεγε «κληρικοὺς ἱερωμένους» διὰ νὰ ἀποκλείωνται οἱ κληρικολαϊκοὶ ὀφφικιάλοι τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζαν λαϊκὰ μέλη τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς) διοριζομένους ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου. Ὁ Α΄ γραμματεὺς διευθύνει τὰ τοῦ γραφείου, εἰσάγει τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφορὰς καὶ λοιπὰ ἔγγραφα ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου καὶ κρατεῖ τὰ πρακτικὰ τῶν συνοδικῶν συνεδριάσεων· δὲν ἔχει δὲ οὐδεμίαν γνώμην οὐδὲ ψῆφον, οὔτε λαμβάνει μέρος εἰς τὰς συζητήσεις εἰμὴ ὁσάκις ἐρωτᾶται περί τινος ἀντικειμένου. Τῶν δὲ γραφέων τὰς ἐργασίας προσδιορίζει ἑκάστοτε ὁ Α΄ γραμματεύς, ὁ ὁποῖος

θέλει θεωρεῖσθαι ἐκλέξιμος εἰς ἀρχιερέα, ἀφοῦ ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν θέσιν ταύτην πέντε ἔτη ὡς Β΄ γραμματεύς, ἑπτὰ ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν γραφεῖον».

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1859, δέκα μῆνας μετὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ὅλου κανονισμοῦ ἀπὸ μέρους τῶν ἁρμοδίων, Κύριλλος ὁ Ζ΄ ἔθεσεν εἰς ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τὴν ἀπόφασιν περὶ ἱδρύσεως συνοδικοῦ γραφείου, ἐκδόσας σχετικὸν Τόμον εἰς τὸν ὁποῖον καθορίζεται σαφῶς ἡ σχέσις τοῦ Γραφείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τρία ἄλλα ὁριζόμενα γραφεῖα, λεπτομερῶς δὲ καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ, τοῦ καὶ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Ἀθανασιάδης, συγγραφεὺς τῆς ἐνδιαφερούσης αὐτῆς μελέτης, δημοσιευθείσης ἅμα τῇ προαγωγῇ αὐτοῦ εἰς Ἀρχιγραμματέα τὸ 1922 τύποις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου — τοῦ μετά τινα χρόνον ἐγκαταλειφθέντος, διαλυθέντος εἰς τὰ ἐξ ὧν εἶχε συντεθῆ — παραθέτει ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ Τόμου καὶ ἑτέρας ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, τελευταῖον δὲ τὰ ὀνόματα τῶν 16 ἀρχιγραμματέων ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι 1922.

ΣΤ΄) ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΣΑΡΔΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΑΥΤΗΣ.

Ὅπως ὡς Ἀρχιγραμματεὺς ἔγραψε τὸ περὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τοῦ γραφείου του πονημάτιον, τοιουτοτρόπως ὡς Μητροπολίτης Σάρδεων ὁ Γερμανὸς Ἀθανασιάδης, ἀπὸ τῶν ἐγγὺς ἀρχόμενος καὶ περὶ ἑαυτὸν ἐρευνῶν, ἐδημοσίευσε τὸ 1928 τὴν περὶ τῆς μητροπόλεώς του ἱστορικὴν μελέτην, ἀφοῦ τμηματικῶς διεπραγματεύθη αὐτὴν εἰς τὸ πατριαρχικὸν περιοδικόν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον φαίνεται ὡς καθυστερημένη ἡ ἔκδοσις αὕτη. Διότι ἀπέχει τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του ὡς μητροπολίτου Σάρδεων ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Ζ΄ τοῦ ἑνδεκάμηνον ἐν ἡμέραις χαλεπαῖς πατριαρχεύσαντος. Αἱ πολλαὶ δὲ παραπομπαὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο μαρτυροῦν τὸν ὥριμον πλέον συγγραφέα καὶ τὴν εὐρεῖαν διερεύνησιν τοῦ ὑπὸ μελέτην θέματος.

Μετὰ τὴν ἀξιανάγνωστον Εἰσαγωγὴν ἐξετάζονται ὡς Α΄ Μέρος ἑπτὰ ζητήματα 1) Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Σάρδεων, 2) Ἡ Ἐκκλησία Σάρδεων κατὰ τὴν Ἀποκάλυψιν, 3) Ἡ Ἐκκλησία Σάρδεων διὰ τῶν αἰώνων, 4) Ἡ κανονικὴ ἐξάρτησις τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων, 5) Ἡ ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀναγραφὴ τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων, 6) Ἡ Ἐξαρχία τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων καὶ 7) Αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων.

Εἰς δὲ τὸ Β′ Μέρος ἐν μὲν τῷ Α′ κεφαλαίῳ παρατίθεται κατάλογος 48 ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Σάρδεων ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ — μέχρι τοῦ συγγραφέως — ἐν δὲ τῷ Β′ κεφαλαίῳ παρατίθενται ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Μητροπόλεως Σάρδεων ὑπὸ διαφόρους τίτλους ὡς Ἀγκύρας σιδηρᾶς — Ἀκρασοῦ — Γόρδου — Ἑρμοκαπηλείας — Ἱεροκαισαρείας κ. τ. λ.

Οὐχ ἧττον ἐνδιαφέρον τυγχάνει τὸ ἐπισυναπτόμενον τῇ κυρίᾳ μελέτῃ Παράρτημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον — κατέχον τὸ τέταρτον τοῦ ὁλικοῦ τῶν σελίδων — ἀρυόμεθα ἀρκετὰς γνώσεις καὶ δὴ καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν προηγηθεισῶν δημοσιεύσεων τοῦ συγγραφέως ἐν τοῖς περιοδικοῖς «Νέος Ποιμήν», «Ἀναγέννησις» καὶ «Ὀρθοδοξία».

Ζ′) Η ΧΑΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημοσιευμάτων ἐν σελίδι 123 τῆς ἱστορικῆς μελέτης περὶ τῆς Ἐκκλησίας Σάρδεων ὡς τελευταῖον καταλέγεται Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς (ἐν Κ/Πόλει 1921) κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ ἔργου τοῦ διασήμου ἀμερικανοῦ κοινωνιολόγου δόκτορος O. S. Marden. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἔργου ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει ἔχει ὡς ἑξῆς: La joie de vivre, ou comment découvrir le secret du bonheur! Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ἐκ σελίδων 225 ἐξετυπώθη εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον ἐν ἔτει 1921 ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ τῆς γαλλικῆς του μεταφράσεως διακόνου Γερμανοῦ Ἀθανασιάδου, ὑπογραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἄγνωστον ἐκ ποίας ἀφορμῆς ἔκαμε τόσον κόπον ὁ μεταφραστὴς τοῦ διασήμου ἀμερικανοῦ κοινωνιολόγου συγγραφέως Μάρδεν. Βεβαίως ἠθέλησε νὰ μεταδώσῃ ὡραῖα πράγματα, ὡραῖα λόγια, θέλει νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν μελαγχολικόν μας χαρακτῆρα φωτίζοντας μὲ ὡραῖα φῶτα τὸν νοῦν! Προσπαθεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὸν φακὸν καὶ τὰ πρίσματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα βλέπομεν συνήθως τὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ ροδόχρουν ὕελον αἰσιοδοξίας ἐν παντί. Εἶνε πολὺ ἀξιανάγνωστον βιβλίον ποὺ πάντοτε ζητεῖ κατηφεῖς, «στενοχωρημένους, ἀποτεθαρρημένους, νευρασθενικοὺς» ἀναγνώστας διὰ νὰ τοὺς ὠφελήσῃ. Ἡ ἐνδυνάμωσις τοῦ πνεύματος τῆς αἰσιοδοξίας εἶνε ἀπαραίτητος εἰς ὅσους ἔχουν μικρὰν μόνον ἀντοχὴν εἰς τὰ πράγματα τῆς Μοίρας των. Ἡ αἰσιοδοξία εἶνε δύναμις, ἡ δὲ ἀπαισιοδοξία ἀδυναμία. Ἄλλοι εὑρίσκουν τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν ὅπως ζήσουν βίον φαιδρὸν καὶ χαρούμενον, ὅπως αὐτολεξεὶ λέγει ὁ μεταφραστὴς τῆς Χαρᾶς τῆς ζωῆς. Ἄλλοι ὅμως — καὶ δυστυχῶς αὐτοὶ εἶνε οἱ περισσότεροι — μὲ τὴν πρώτην τρικυμίαν τσακίζονται, ἀποβαίνουν ψυχικὰ συντρίμματα, καταντοῦν σκυθρωποὶ καὶ μαύ-

ρων σκέψεων θύματα. Δι' αὐτοὺς θὰ γίνῃ χρησιμώτατος ὁδηγὸς καὶ σωτὴρ τὸ βιβλίον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐγράφη διὰ νὰ δώσῃ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη τῶν λιποψυχούντων.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν γνωρίζω ἐκ ποίας εἰδικῆς ἀφορμῆς μετεφράσθη τὸ εὐχάριστον βιβλίον τοῦ Μάρδεν, γνωστοῦ ἀμερικανοῦ κοινωνιολόγου. Ὑποθέσεως μόνον καὶ ἐνδεχομένου τόπῳ ἂς λεχθῇ ὅτι, ὅπως ἅπαντα τὰ δημοσιεύματα τοῦ μεταφραστοῦ ἔσχον ἀφορμὴν ἐγγὺς ἑαυτοῦ, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ μετάφρασίς του αὕτη δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἔχουσα ἀφορμὴν ἐντὸς ἑαυτοῦ.

Εἶνε δὲ τυπωμένον μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν καί — πρᾶγμα σπάνιον διὰ πρωτοπείρους συγγραφεῖς ἢ μεταφραστάς — στερεῖται τυπογραφικῶν λαθῶν!

Η') Η ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.

Πάντοτε ἐπεθύμει ὁ Γ. Α. νὰ ἀναθεωρῇ τὰς ἐργασίας του. Αἱ πλεῖσται τῶν ἐκδόσεών του εἶναι ἀνατυπώσεις. Ἡ ἀναμασσωμένη τροφὴ καθίσταται εὐπεπτοτέρα. Οἱ βιαστικοὶ συγγραφεῖς δὲν εἶναι σοβαροί. Ὁ Πλάτων ἐκτένιζε τὰ ἔργα του πρὶν τὰ δόσῃ εἰς τὴν δημοσιότητα. Τὰ ἐβοστρύχιζεν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος.

Ὡς μαθητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς καὶ Πατριαρχικῆς Σχολῆς εἶχεν ὑποβάλει τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του τὸ 1907 περὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Μετὰ πάροδον 26 ἐτῶν ἐδημοσιεύθη—ἀρκετὰ τροποποιημένη καὶ μεθοδικώτερον ἐκτεθειμένη εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁπόθεν ἀνετυπώθη εἰς ἑβδομηκονταεξασέλιδον βιβλίον εἰς τὸ ἐκεῖ πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον.

Εἶναι μελέτη δογματικῆς φύσεως, ἀξία προσοχῆς καὶ εἶναι ἐπεξειργασμένη κατὰ τρόπον ἐξαλείψαντα πᾶν ἴχνον μαθητικῆς ἀδεξιότητος καὶ ὀσμῆς μαθητικοῦ λύχνου.

Θ') Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΞ ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΠΑΠΑ Ο ΘΡΑΙΞ.

Ἐξεδίδετο ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1940 ἐπὶ δεκατέσσαρα συνεχῶς ἔτη τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα ΘΡΑΙΚΙΚΑ, βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Εἷς τόμος τριακοσίων περίπου σελίδων κατ' ἔτος, μὲ ἄφθονον

καὶ εὐχάριστον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λαογραφικὸν ὑλικὸν Θρᾴκης. Ὁ τελευταῖος ἐκδοθεὶς πρὸ ὀκταετίας τόμος περιέχει κατ' ἐξαίρεσιν μόνον Συνταγμάτια μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν Θρᾴκης καὶ ἔπειτα Καταλόγους ὀνομάτων μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων Θρᾴκης, φωτογραφίας τινὰς καὶ φωτοτυπίας ὑπογραφῶν τῶν τελευταίων Μητροπολιτῶν Σηλυβρίας. Συγγραφεὺς δὲ ὁ Μιλτιάδης Σταμούλης φέρων εἰς δημοσιότητα τοῦ περισπουδάστου πατρὸς αὐτοῦ Ἀναστασίου χειρογράφους σημειώσεις.

Εἰς τὸν Στ′ τόμον τῶν Θρᾳκικῶν ὁ Σάρδεων Γερμανὸς ἐδημοσίευσε τὸ Α′ βιβλίον περὶ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θρᾴκης, εἰς δὲ τὸν Η′ τόμον τὸ 1936 ἐδημοσίευσεν Ἐπισκοπικοὺς Καταλόγους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου Θρᾴκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ 1453 καὶ ἑξῆς. Ἡ διευθύνουσα τὸ περιοδικὸν τοῦτο Ἐπιτροπὴ ἐξέφρασε θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν συνεργασίαν, παρεκάλεσε δὲ τὸν συγγραφέα ὅπως πάντοτε ἐπιστέλλῃ μελέτην τινὰ θρᾳκικοῦ περιεχομένου πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτῆς. Οὕτω εἰς τὸν Θ′ τόμον τῶν Θρᾳκικῶν ἐδημοσιεύθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μελέτη, ἀνατυπωθεῖσα τὸ 1937 εἰς δωδεκασέλιδον βιβλιάριον.

Ὁ Παπᾶ Στάμος ἢ Σταμάτιος Παπᾶ κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Κορνοφωλιὰ τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου, γεννηθεὶς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τὸ 1763. Δευτεροβαθμίως ἐσπούδασεν εἰς τὴν Πάτμον. Ὁ Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶς προεχείρισεν αὐτὸν ***Ἱεροκήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου*** διδάσκοντα ἐν Αἰγύπτῳ, μεθ' ὃ τὸ 1733 διωρίσθη Γυμνασιάρχης τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ ἱεροκῆρυξ, ἐργασθεὶς μέχρι τοῦ 1760. Καὶ ὁ διάκονος Γερμανὸς Ἀθανασιάδης εἶχε τὰς πρώτας ἀναμνήσεις αὐτοῦ ἐκ τοῦ Σουφλίου, ὅπου ἐχρημάτισεν ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Ἀδριανοῦ ὅπου εἰργάσθη ὡς καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν τῷ ἐκεῖ Γυμνασίῳ καὶ ὡς ἱεροκῆρυξ. Ὁ Σταμάτιος Παπᾶ ἑπομένως ἦτο εἶδος προκατόχου του καὶ τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐπιθεωρήσῃ τὰ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης οὐκ ὀλίγα χειρόγραφα αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνα λόγον ἐπιγραφόμενον «Ὁ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας λόγος» ἀνέλυσεν ὁ ἀοίδιμος καθηγητὴς ἡμῶν Παντολέων Κομνηνὸς ἐν Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει καὶ σελίσι 459 καὶ ἑξῆς.

Ι′) Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ Δ′. (Ο ΑΠΟ ΔΕΡΚΩΝ).

Μονογραφία περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Γερμανοῦ τοῦ Ε′, ὅστις ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς τὸν πλησιόχωρον τῷ Φαναρίῳ Βαλατᾶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ τῇ ἐπιλεγομένῃ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ὀχριδιανῶν καὶ ἐπατριάρχευσε δύο περιόδους, ἀπὸ 12 Ἰου-

νίου 1842 ἕως 18 Ἀπριλίου 1845 καὶ τὸ δεύτερον ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1852 ἕως 16 Σεπτεμβρίου 1853. Ὁ ὁμώνυμος αὐτὸς μητροπολίτης καὶ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὸ 1931 ἐκδοθέντος πονήματος ἔχει ὡς Α΄ μέρος Βιογραφικὰς σημειώσεις. Τοιαύτας εἶχε γράψει πρῶτος ὁ δημοσιογράφος Σταῦρος Βουτυρᾶς εἰς το ἡμερολόγιον «Χρόνος» τοῦ 1869. Αἱ ἐδῶ πλουτίζονται μὲ σύναψιν τῶν ἐκλογικῶν Ὑπομνημάτων ἐν παραρτήμασι, ὅπου βλέπομεν τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου Γερμανοῦ εἰς μητροπολίτην Βιδύνης, τὴν Πρᾶξιν τοῦ Πατριάρχου Χρυσάνθου ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Βιδύνης Γερμανοῦ, τὰ Ὑπομνήματα ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου Δράμας Γερμανοῦ, ἀπὸ Βιδύνης, ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου Δέρκων Γερμανοῦ, ἀπὸ Δράμας καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄. ἀπὸ Δέρκων. Ἕπεται τούτων ἡ παραίτησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄ καὶ τὸ Ὑπομνηματιστικὸν Γράμμα ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου πρ. Κ/Πόλεως Γερμανοῦ Δ΄ καὶ τελευταῖον τὸ δωδεκάστιχον Ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1853 (αωνγ΄) μηνὸς Σεπτεμβρίου μεσοῦντος.

Εἰς τὸ Β΄ μέρος ἐξετάζεται τὸ Ποιμαντορικὸν ἔργον τοῦ βιογραφηθέντος Γερμανοῦ Δ΄, οὗτινος ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη ὁ ἰδιαίτερος ζῆλος πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας διὰ τῆς ἱδρύσεως καταλλήλων σχολῶν. Ὡς Βιδύνης καὶ Δράμας καὶ ὡς Δέρκων ἐγένετο ἱδρυτὴς ἐκπαιδευτηρίων, τῶν ὁποίων κορύφωμα ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ ἀνακαινισθείσῃ ἱερᾷ τῆς Χάλκης Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος *ἵδρυσις τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς*.

Ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα Γερμανοῦ Δ΄, δημοσιευόμενα εἰς τὸ τέλος τῆς περὶ αὐτοῦ ἐπιμεμελημένης διατριβῆς τοῦ Σάρδεων Γερμανοῦ, μαρτυρεῖται ἡ ἀπασχολήσασα τὸν ἀείμνηστον θεράποντα τῶν Γραμμάτων Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανὸν Δ΄ ἔμμονος καὶ σοβαρὰ σκέψις περὶ καταρτισμοῦ μεμορφωμένου ἱεροῦ κλήρου. Καὶ δι' ὅλην του τὴν δρᾶσιν ἀλλὰ προπαντὸς ὡς τρόφιμοι τῆς Μητρὸς καὶ Τροφοῦ Σχολῆς ἂς ἐπαναλάβωμεν τὴν ἀκροτελεύτιον προσφώνησιν τοῦ συγγραφέως:

Ἀοίδιμε Πατριάρχα!

Ἡ Χαλκῖτις Θεολογικὴ Σχολή, ἡ ἀποτελέσασα τὸ τῆς ζωῆς σου προσφιλέστατον καύχημα, ἐδικαίωσε πλήρως τοὺς ἁγίους Σου πόθους. Οἱ ἀπὸ δεκαετηρίδων ὁλοκλήρων τὰς φάλαγγας πυκνώσαντες ἱερολοχῖται αὐτῆς, ἀπὸ τῆς σεβασμίας Σου ε[illegible]ς ἐμπνεόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Σου σκιᾶς καθοδηγούμενοι, ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι πάντοτε οἱ πρόθυμοι τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ εὐπειθεῖς διάκονοι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἁγίων αὐτῆς συμφερόντων καὶ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος.

Ἀναπαύου λοιπὸν ἐν εἰρήνῃ!

† Ο ΚΥΔΩΝΙΩΝ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Τὸ μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἐκθαμβοῖ.

Ἡ φύσις ἔφριξεν, ἐκπλαγεῖσα δὲ εἶπε:
Τί τὸ καινὸν τοῦτο μυστήριον;
Ὁ ἀόρατος ἀπογυμνούμενος δὲν ἐρυθριᾷ,
Ὁ ἀσύλληπτος συλλαμβανόμενος δὲν ἀγανακτεῖ,
Ὁ ἀπαθὴς πάσχων δὲν ἐκδικεῖται,
Ὁ ἀθάνατος ἀποθνήσκων δὲν ἀντιδρᾷ.
Τί οὖν τὸ καινὸν τοῦτο μυστήριον; [1]

Ἄς εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ βαθὺν σεβασμὸν εἰς τὸ μέγα σύμπαν εἰς τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο ἡ σκέψις τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν. Ἄς ἀτενίσωμεν μετ' αὐτῶν εἰς τὸν κοινὸν σταυρόν, εἰς αὐτὸ «τὸ σκάνδαλον καὶ τὴν μωρίαν», διὰ νὰ ἴδωμεν ἐν αὐτῷ τὴν δόξαν περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος. Δόξα ἡ ὁποία ἀκτινοβολεῖ ἐξ αὐτοῦ διὰ νὰ περιβάλῃ ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ ἡ ὁποία συγκεντροῖ ἐν αὐτῷ, ὡς εἰς μίαν φωτεινὴν ἑστίαν, ὅλην τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλον τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας. Ἄς ἐρευνήσωμεν μὲ τοὺς ἀρχαίους τὸ διπλοῦν αὐτὸ μυστήριον, τὸ κοσμικὸν καὶ τὸ βιβλικόν, τὸ ὁποῖον, ὡς λέγει ὁ φιλόσοφος Ἰουστῖνος, ἔγκειται «ἐν τῷ σταυρωθέντι ἀνθρώπῳ».

I

Ἐκ τοῦ σταυροῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Λόγος - Δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὁ χριστιανὸς ἀνυψοῖ τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἔναστρον οὐρανόν, ὅπου ἐκτείνεται ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Καὶ ὅταν εἰσέρχηται

Σ. Μ.— Ὁ Θεολόγος Η. Rahner, εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μελετητῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξετάζει τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ὑπὸ ἔποψιν κοσμικὴν (ἐν σχέσει πρὸς τὰ σύμβολα τῆς φύσεως) καὶ βιβλικὴν (ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τύπους τῆς Π. Διαθήκης). Μὲ τὴν εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος καὶ τὰ σχετικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα παραθέτει, παριστᾷ πλήρως τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν.

Ἡ μελέτη αὕτη δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον γερμανιστὶ μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως. (La vie intellectuelle, jouillet 1947).

[1]) Μελίτωνος Σάρδεων, ἀπόσπασμα 13· σώζεται μόνον λατινιστί.

εἰς τὰς βαθυτέρας συνθέσεις τοῦ κόσμου ἢ εἰσδύῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, παντοῦ—ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σχῆμα τῶν ἐλαχίστων ἀντικειμένων— βλέπει ἐντυπουμένην τὴν μυστηριώδη σφραγῖδα: ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου μετεμόρφωσε τὸν κόσμον.

Ὁ σταυρὸς διὰ τὸν χριστιανὸν εἶναι ὁ νόμος τῆς δημιουργίας, τὸ θεμελιῶδες σχῆμα τὸ ὁποῖον ἐτύπωσεν εἰς ὅλον τὸ ἔργον του ὁ Θεός, αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς ἠτένιζε μυστικῶς εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Υἱοῦ του. Ἰδοὺ οἱ δύο μεγάλοι κύκλοι, ὁ ἰσημερινὸς καὶ ὁ μεσημβρινός: Οὗτοι διασταυροῦνται εἰς σχῆμα ἑνὸς πλαγίου Χ, πέριξ τοῦ ὁποίου στρέφεται μὲ ἐκπληκτικὸν ρυθμὸν ὅλος ὁ οὐράνιος θόλος: εἰς τὸ ὄμμα τοῦ Χριστιανοῦ σχηματίζεται οὕτω ὁ οὐράνιος σταυρός. Ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Πυθαγορείου σοφίας ὁ Πλάτων εἰς τὸ οὐράνιον Χ διέβλεπε μίαν ἀποκάλυψιν τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου. Εἰς τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Τιμαίου ὁ ἀρχαῖος χριστιανὸς ἀναγνωρίζει ἓν προαίσθημα τοῦ Λόγου ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ ξύλου, ἐν τῷ ὁποίῳ κρέμαται, κρατεῖ τὸ σύμπαν καὶ τὸ στρέφει πέριξ τοῦ μυστηρίου του. Ἤδη ὁ Ἰουστῖνος ἐφαρμόζει τὴν ἰδέαν τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ [2]). Ἂν καὶ περιορίζεται μόνον εἰς ἁπλῆν μνείαν, ἐν τούτοις ἡ ἰδέα ὅτι τὸ οὐράνιον Χ εἶναι ἓν σύμβολον ἐξαγγελτικὸν τοῦ σταυροῦ τοῦ εἶνε λίαν προσφιλής. Ἡ ἰδέα αὐτὴ θὰ ἐπαναληφθῇ ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἀναπτύξῃ εἰς βαθεῖαν θεολογίαν τῆς ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων.

«Διὰ τὴν μέχρι θανάτου ὑπακοὴν ὁ Λόγος, προσηλωθεὶς εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, ἐξήλειψε τὴν διὰ τοῦ ξύλου προξενηθεῖσαν ἀρχαίαν ἀπείθειαν. Καὶ ὡς παντοδύναμος Λόγος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀόρατος παρουσία ἐκκέχυται ἐν ἡμῖν καὶ πληροῖ τὸν κόσμον, ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐν ὅλῳ τῷ μήκει, τῷ πλάτει, τῷ ὕψει καὶ τῷ βάθει. Διὰ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσταυρώθη χαράξας παντοῦ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Διότι ἦτο δίκαιον ὅπως διὰ τοῦ ἐπιφανέντος Λόγου ὅλα τὰ ὁρατὰ πράγματα μετάσχωσι τοῦ σταυροῦ καὶ οὕτω ὑπὸ μίαν αἰσθητὴν μορφὴν ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὰ ὁρατὰ πράγματα... Διότι ἐκεῖνος φωτίζει τὸν οὐρανόν, ἐκεῖνος εἰσδύει εἰς τὸ βάθος τοῦ ᾅδου, ἐκεῖνος διατρέχει τὴν μακρὰν ἔκτασιν ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἐκεῖνος προσεγγίζει τὸ ἄπειρον καλῶν τοὺς ἁπανταχοῦ διεσκορπισμένους ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν τὸν πατέρα του» [3]).

---

[2]) Migne P. G. tom. 6 σελ. 417.

[3]) Σ. Μ.— Εἰρηναίου, Ἐπίδειξις ἀποστολικοῦ κηρύγματος. Τὸ ἔργον τοῦτο, θεωρούμενον ὡς παντελῶς ἀπολεσθέν, εὑρέθη τῷ 1904 ἐν ἀρμενικῇ μεταφράσει.

Τὸ ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ χωρίον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν κλασσικωτέρων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ταπεινὸν σημεῖον φαίνεται ὡς μία σύνοψις τοῦ κοσμικοῦ γίγνεσθαι, διότι ἡ φύσις παντὸς πράγματος πρέπει νὰ περιληφθῇ ἐν τῷ δράματι τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ· καὶ διὰ μιᾶς τολμηρᾶς ἐπεκτάσεως τῆς λέξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου αἱ τέσσαρες διαστάσεις, αἱ σημειούμεναι διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ γίνονται τὸ μυστικὸν σύμβολον τῶν τεσσάρων διαστάσεων τοῦ κόσμου. Ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ «ἀνακεφαλαίωσις» τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας, δηλ. ἡ ἐπιτομή, τὸ αἰσθητὸν σημεῖον παραδόξου τινὸς πράγματος, ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Ἐν τῷ ἔργῳ, αὐτοῦ κατὰ τῶν γνωστικῶν ὁ Εἰρηναῖος συνώψισε τὴν σκέψιν του εἰς τὰς ἀκολούθους λέξεις: «Ὁ ἀληθὴς δημιουργὸς τοῦ κόσμου εἶνε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὁ ὁποῖος ἐσχάτως ἐγένετο ἄνθρωπος, ζῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀοράτως περιέχει πᾶν δηδιούργημα καὶ ἔχει ἐντυπώση τὴν εἰκόνα του ἐν αὐτῷ διότι εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ καὶ διοικεῖ τὸ πᾶν. Προσλαβόμενος δὲ σάρκα προσηλώθη ἐν τῷ σταυρῷ ἵνα ἀνακεφαλαιώση ἐν αὐτῷ τὸ σύμπαν» [4]).

Ἔκτοτε διὰ μέσου τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας συνεχίζεται εἷς ἀτελείωτος ὕμνος εἰς τὸ κοσμικὸν μυστήριον τοῦ σταυροῦ, εἰς τὰς ἐκτεταμένας χεῖρας τοῦ Λόγου, αἱ ὁποῖαι ἐναγκαλίζονται τὸν κόσμον διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν πατέρα. Εἶναι γοητευτικὸς ὁ πλοῦτος τῶν ὕμνων δόξης, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρωμεν τοὺς ὡραιοτέρους. Εἰς ἕνα λόγον του πρὸς τοὺς κατηχουμένους, ἐκφωνηθέντα ἀκριβῶς εἰς τὸν ἱστορικὸν τόπον τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἀναφωνεῖ: «Ἐξεπέτασεν ἐν σταυρῷ τὰς χεῖρας, ἵνα περιλάβῃ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, τῆς γὰρ γῆς τὸ μεσώτατον ὁ Γολγοθᾶς οὗτος ἔστω» [5]). Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐγκωμιάζει ἐπίσης τὸν σταυρὸν ὡς τὴν κοσμικὴν σφραγῖδα, τὴν ἐντετυπωμένην εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, καθ' ὅλον δὲ τὸν μεσαίωνα ἡ ἰδία ἀντίληψις θὰ παραμείνῃ ζωηρά. Ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης ἀποκαλεῖ τὸν σταυρὸν «κόσμου καταλλαγήν, περάτων διαγραφήν, ὕψη οὐρανοῦ, γῆς βάθος, κτίσεως σύμπηξιν, μῆκος τῆς φαινομένης, εὖρος τῆς οἰκουμένης» [6]).

Τοιαῦται ἐπίσης ἰδέαι εἶναι ἡ κληρονομία τῶν λατίνων τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος, ὑπὸ τοὺς σύρους αὐτοκράτορας, καθ' ἣν δηλ. ἐποχὴν τὰ μυστήρια ἐγένοντο εὐμενῶς ἀποδεκτὰ ἐν τῇ Δύσει, ὁ Ρώμης Ἱππόλυτος ἐξυμνεῖ τὸ κοσμικὸν μυστήριον μὲ λέξεις κυριο-

4) Εἰρην. *ἐναντίον αἱρεσ.* Migne P. G. τομ. 7. σελ. 1174 Τὸ χωρίον τοῦτο σώζεται μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει.

5) Migne P. G. 33 σελ. 805.

6) Migne P. G. 97 σελ. 1021.

λεκτικῶς θαυμασίας. Θὰ παραθέσωμεν τὸ τεμάχιον αὐτὸ εἰς τὸ τέλος, ὡς τὸ ὡραιότερον. Ὁ Λακτάντιος, ὁ χριστιανὸς Κικέρων, γράφει: «Ἐν τῷ πάθει του ὁ Θεὸς ἥπλωσε τὰς χεῖρας καὶ ἐμέτρησε τὴν γῆν διὰ νὰ σημειώσῃ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἷς λαὸς νέος ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν θὰ περισυλλεγῇ ὑπὸ τὰς πτέρυγάς του».

Καὶ ὁ Φιρμίκιος Ματέρνος εἰς ἓν θαυμάσιον χωρίον, εἰς τὸ συμβολικὸν ξύλον τῶν ἀρχαίων μυστηρίων ἀντιπαραθέτει τὸ ξύλον ἐν τῷ ὁποίῳ ἔγκειται τὸ ἀληθὲς κοσμικὸν μυστήριον: «Τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ ὑποβαστάζει τὴν οὐράνιον μηχανήν, στερεοῖ τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ὁδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν τοὺς ἐν αὐτῷ ἀνυψουμένους». Παραλλήλως παρὰ τοῖς λατίνοις ὁ ὕμνος πρὸς τὴν δόξαν τοῦ σταυροῦ, κέντρου τοῦ κόσμου, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀντηχῇ πολὺ πρὸ τοῦ μεσαίωνος. Δυνάμεθα ἤδη νὰ ἐννοήσωμεν τὰς πλουσίας σκέψεις καὶ εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον διὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὸ κοσμικὸν μυστικὸν τοῦ σταυροῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σταυρὸς ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς κατασκευῆς τοῦ κόσμου, εἰς τὸ τέλος τοῦ χρόνου θὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς μέγα φωτεινὸν σημεῖον, προηγούμενον τοῦ ἐν δόξῃ ἐρχομένου Χριστοῦ. Φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ μίαν λέξιν τῆς «Διδαχῆς» ἡ ὁποία συνεζητήθη πολύ. Εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς θὰ ἀναφανοῦν τὰ σημεῖα τῆς ἀληθείας. Κατ' ἀρχὰς «τὸ σημεῖον ἐκπετάσεως ἐν οὐρανῷ», εἶτα τὸ σημεῖον τῶν σαλπίγγων καὶ τέλος ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Αὐτὸ τὸ «σημεῖον ἐκπετάσεως ἐν οὐρανῷ» εἶναι ὁ σταυρὸς ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς ἥπλωσε τὰς περικρατούσας τὸν κόσμον χεῖράς του. Ἐπίσης ὁ Ἐφραὶμ ὁ Σύρος ψάλλει: «Ὅταν ἐμφανισθῇ ὁ Χριστὸς ἐξ ἀνατολῶν, θὰ παρουσιασθῇ πρὸ αὐτοῦ ὁ σταυρός, τὸ τρόπαιον αὐτὸ τοῦ βασιλέως».

Σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν λατινικὴν λειτουργίαν, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὸ ἐσχατολογικὸν μυστικὸν τοῦ μεγάλου σημείου ἐξυμνεῖται διὰ τῶν λέξεων: τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ σταυροῦ εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ, θὰ ἔλθῃ δὲ μετὰ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν κρίσιν. Διότι, ὅταν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ὁ χρόνος θὰ καταλυθῇ, τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ θὰ ἀποκαλυφθῇ πλήρως. «Ἐν σοὶ τελειοῦνται τὰ μυστήρια» λέγει Λέων ὁ Μέγας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, μέσα εἰς τὸ περιωρισμένον αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ὅπου ὁ χριστιανὸς ἐξυμνεῖ τὴν ἐν τῷ σταυρῷ χαρὰν καὶ τὴν ἐν τῷ θανάτῳ νίκην, τὸ ἔνδοξον μυστικὸν ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται... Τοιαύτη εἶναι ἡ σημασία τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι σήμερον ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ. Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶναι κατ' ἀρχὴν ἑλληνική, διότι πᾶν μυστήριον διὰ τὸν ἕλληνα εἶναι ἡ ἐν χρόνῳ αἰωνιότης, ὡς λέγει εὐφυῶς, εἷς ρῶσσος συγγραφεύς.

Τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ἀκτινοβολεῖ, καὶ διὰ μέσου τῆς βυζαντινῆς

καὶ ρωμαϊκῆς λειτουργίας ἐπὶ τῇ ὑψώσει ἀκούεται εἷς ὕμνος ὁ ὁποῖος ὑπενθυμίζει τοὺς στίχους τῆς χριστιανικῆς Σιβύλλης: Ὦ ἡγιασμένον ξύλον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτάθη ὁ Θεός, ἡ γῆ δὲν θὰ σὲ κρατήσῃ. Ὄχι, κατοικία σου εἶναι ὁ οὐρανός 7).

Ὅπως ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου συγχέονται ἐν τῷ σταυρῷ, οὕτω τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ἀντανακλᾷ εἰς ἕκαστον ὄν, εἰς ἑκάστην μορφὴν τοῦ κόσμου. Εἰς τὰς ἀποκρύφους πράξεις τοῦ Ἀνδρέου, ὁ ἀπόστολος πρὸ τοῦ σταυροῦ προφέρει λέξεις, αἵτινες ἀποτελοῦν ἕνα μεγαλειώδη ὕμνον τοῦ ἐν τῷ ξύλῳ ἀποκαλυφθέντος μυστηρίου: «Γνωρίζω τὸ μυστήριόν σου, σταυρέ, γνωρίζω ὅτι ἐστήθης ἐν τῷ κόσμῳ διὰ νὰ στερεώσῃς πᾶν μὴ σταθερόν. Καὶ ἀνυψοῦσαι μέχρι τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ φανερώσῃς τὸν Λόγον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἄνθρωπος. Ἐκτείνεσαι ἔνθεν καὶ ἔνθεν διὰ νὰ ἐξουθενώσῃς τὴν ἐχθρικὴν δύναμιν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃς τὸν κόσμον εἰς τὴν ἑνότητα. Ἐμπήγνυσαι εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ ἑνώσῃς τὰ ἐπίγεια μὲ τὰ ἐπουράνια. Ὦ σταυρέ, μέσον τῆς ἐξ ὕψους σωτηρίας, τρόπαιον τῆς νίκης τοῦ Χριστοῦ».

Εἰς τὰς πράξεις τοῦ Πέτρου μία γνωστικίζουσα διήγησις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀποστόλου σχετίζει τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ μὲ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Πέτρου. Ὁ Πέτρος καθηλώθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν. Ἐν τούτῳ ἡ διήγησις διαβλέπει τὸ σύμβολον τῆς πτώσεως, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐρρίφθη εἰς τὴν ἁμαρτίαν δηλ., κατὰ τὴν γνωστικὴν διδασκαλίαν, μέσα εἰς τὴν ὕλην. Εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὑπάρχει ἓν στοιχεῖον πλατωνικῆς διδασκαλίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ πτώσεως τοῦ Ἀδὰμ αὐθεντικὴ χριστιανικὴ πεποίθησις, ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ διαφαίνεται ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ. Οὕτω αἱ πράξεις τοῦ Πέτρου θέτουν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος κρέμαται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὴν ἀκόλουθον προσευχήν: «Ὦ ὄνομα τοῦ σταυροῦ, κεκρυμμένον μυστήριον! Ὦ ἀνέκφραστος χάρις ἐκφρασθεῖσα ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ! Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν δύναται πλέον νὰ ἀποχωρισθῇ τοῦ Θεοῦ... Κατανοήσατε τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας καὶ μάθετε τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων. Διότι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου φέρω τὴν φύσιν, ἐθανατώθη».

Ὁ σταυρὸς εἶνε ἡ «μηχανή» ὅπως ἀποκαλεῖ ὁ Ἀντιοχείας Ἰγνάτιος, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κόσμος ἀνυψώθη πρὸς τὸν οὐρανόν. Παντοῦ βλέπομεν τὸ μυστηριῶδες τοῦτο σημεῖον. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν συμβόλων τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν ἄψυχον φύσιν, εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆς συνήθους ἐνεργείας του, ἀποτελεῖ μυστικῶς «μυστήριον

7) **Oracula Sybillina, VI, 26-28.**

τοῦ σταυροῦ». Ὁ μυστικὸς αὐτὸς συμβολισμὸς ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου ἀπὸ τοῦ Β' ἤδη αἰῶνος: «Κατανοήσατε γὰρ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἰ ἄνευ τοῦ σχήματος τούτου διοικεῖται ἢ κοινωνίαν ἔχειν δύναται, θάλασσα μὲν γὰρ οὐ τέμνεται, ἢν μὴ τοῦτο τὸ τρόπαιον, ὃ καλεῖται ἱστίον, ἐν τῇ νηῒ σῶον μείνῃ· γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἄνευ αὐτοῦ· σκαπανεῖς τὴν ἐργασίαν οὐ ποιοῦνται, οὐδὲ βαναυσουργοὶ ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τῶν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. Τὸ δὲ ἀνθρώπειον σχῆμα οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ἀλόγων ζώων διαφέρει, ἢ τῷ ὀρθόν τε εἶναι καὶ ἔκτασιν χειρῶν ἔχειν... καὶ τὰ παρ' ἡμῖν δὲ σύμβολα τὴν τοῦ σχήματος τούτου δύναμιν δηλοῖ· λέγω ὲ τὰ τῶν καλουμένων παρ' ἡμῖν βιξιλλῶν καὶ τροπαίων, δι' ὧν αἵ τε πρόοδοι πανταχοῦ γίγνονται» [8]). Ὅτι ὁ συμβολισμὸς οὗτος ἦτο συνήθης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀποδεικνύεται διὰ τῶν σκέψεων τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Μινουκίου Φήλικος. Ἀκόμη κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, διὰ νὰ παραλείψωμεν ἄλλα χωρία, ὁ Τουρίνου Μάξιμος ἀπευθύνεται εἰς τοὺς χριστιανοὺς μὲ πλουσίας εἰκόνας: «Μέγα, λέγει, εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ, διότι διὰ τοῦ σημείου τούτου ὁ κόσμος ἐσώθη... Ὅταν οἱ ναυτικοὶ ἀποπλέουν διὰ τὸ πέλαγος, μᾶς δίδουν ἓν σύμβολον. Στερεώνουν κατ' ἀρχὰς τὸν ἱστὸν καὶ ἀνοίγουν τὰ ἱστία. Καὶ ἀφοῦ σχηματισθῇ οὕτω τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὸ πλοῖον ρίπτεται εἰς τὸ πέλαγος. Ὁμοίως ὁ γενναῖος χωρικός, ὁ ὁποῖος προτίθεται νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ἀγρόν του, σχηματίζει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Μήπως ὁ οὐράνιος θόλος δὲν σχηματίζει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ; Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος βαδίζει ἢ ὑψώνει τοὺς βραχίονας διαγράφει ἕνα σταυρόν..... Ὀφείλομεν δὲ νὰ προσευχώμεθα μὲ τὰς χεῖρας ἐκτεταμένας διὰ νὰ ὁμολογήσωμεν μὲ τὴν στάσιν μας τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου» [9]).

Οὕτω βλέμμα, σκέψις, προσευχὴ τὰ πάντα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χριστιανοῖς πληροῦνται ἐκ τοῦ προσφιλεστάτου τούτου μυστηρίου. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ὑπάρχει ἓν μυστήριον τόσον εἰς τὰ χονδροειδῆ σύμβολα τοῦ σταυροῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ζωγραφισμένα ἢ σχεδιασμένα ἀτέχνως μέσα εἰς τὰς κατακόμβας, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἁπλότητα τῶν εἰς στάσιν προσευχῆς παρισταμένων χριστιανῶν. Ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος ἔχει μίαν ζωηροτάτην ἀντίληψιν τῆς ὑφισταμένης ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ ἁπλουστάτου συμβόλου καὶ τοῦ ὑποκρυπτομένου μυστηριώδους. Τοιοῦτον εἶναι τὸ μυστήριον «τῶν ἐκτεταμένων χειρῶν». Οὕτω εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ ἔννοια τῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ δηλώσουν τὸ μυστή-

---

[8]) Acta Apostolorum Apocrypha II, 59, καὶ I, 92 - 94.

[9]) Maxime de Turin, Homélie 50, de Crude domini. P. L. 57 pag. 341.

ριον τοῦτο. Ὁ σταυρὸς εἶναι «τὸ εὔθραυστον ξύλον εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστεύονται τὴν ζωήν των», τὸ ἐλαφρὸν πλοιάριον τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον διὰ μέσου τῆς πολυταράχου θαλάσσης, τὸ μικρὸν πηδάλιον, τὸ ὁποῖον κυβερνᾷ τὸ πλοῖον, τὸ ἁπλοῦν ξύλον, ὡς λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, τὸ ὁποῖον σώζει τὸν κόσμον. Ἡ περὶ τοῦ χριστιανικοῦ μυστηρίου ἰδέα αὕτη εἶναι οὐσιώδης. Εὑρίσκομεν ἀκόμη τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ εἰς τὸν Νύσσης Γρηγόριον, ὁ ὁποῖος ἔχει μίαν ἐθνικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ θείου ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἀπολυτρώσεως συμβόλου. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ θαυμαστόν, ὅτι δηλ. ἓν τόσον μέγα μυστήριον ἐπραγματοποιήθη «ἐν ἐλαχίστῳ διαστήματι τριῶν ἡμερῶν». Διότι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ εἶναι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, διαφαινομένη ἐν τῇ μωρίᾳ ἑνὸς εὐτελοῦς συμβόλου.

Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἀρχαιότης διέβλεπεν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν μυστηρίων νίκην. Ἐνθυμούμεθα τὸ χωρίον ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Φιρμίκιος Ματέρνος ἀντιπαραβάλλει τὸ θεῖον ξύλον πρὸς τὰς παρατηρουμένας εἰς τὰς ἐθνικὰς λατρείας χρήσεις. «Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, ὤφειλε νὰ προσηλωθῇ εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ καὶ δι' αὐτοῦ νὰ περιβληθῇ ἀθανασίαν». Εἷς ἄγνωστος Ἕλλην τοῦ 4ου αἰῶνος ἀντιπαραβάλλει τὸν σταυρὸν πρὸς τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καταπτώσεως τοῦ Ἐθνισμοῦ ὑπῆρξε τὸ ὑπέρτατον ἐν τῇ λατρείᾳ ἀντικείμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεκεντροῦντο ὅλα τὰ μυστήρια. Ἀλλ' ἤδη ὁ ἥλιος ἡττήθη διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ διδάξῃ ὁ ἥλιος, ἐφωτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκθαμβωτικοῦ σταυροῦ. Ἀκολούθως ὁ ῥήτωρ ἀναφωνεῖ μὲ ἕνα ὕμνον μεγαλειώδη: «Ὢ θείας ἀληθῶς σοφίας καὶ μηχανῆς οὐρανίου! Σταυρὸς ἐπήγνυτο καὶ εἰδωλολατρεία κατεστρέφετο... ἵνα μάθῃς ὅτι μὴ ξύλον ἁπλῶς τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον, ἀλλ' ὁ τῷ ξύλῳ πρὸς τὴν νίκην χρησάμενος. Σταυρὸς καὶ πάθη καὶ λόγχη, καὶ ἧλοι καὶ θάνατος, ταῦτα ζωῆς ἀθανάτου γίγνεται σπάργανα· τούτοις ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἰς ζωὴν ἀπετέχθη» 11).

Οἱ θρῆνοι διὰ τὸν νεκρὸν Ἄδωνιν, τὰ ᾄσματα πρὸς δόξαν τῶν ἐραστῶν τῆς Ἀφροδίτης, τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται, δὲν πληροῦν πλέον σήμερον τὰς πόλεις, ὡς ἐτόνιζον Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Ὠριγένης. Οἱ σημερινοὶ θρῆνοι εἶναι θρῆνοι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εἶναι πασχαλινὴ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ: «Διὰ τοῦ ἁπλοῦ αὐτοῦ σημείου, λέγει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, κατηργήθησαν τὰ μαντεύματα τῶν ἀρχαίων μάντεων καὶ μόνος ὁ Χριστὸς δι' εὐτελῶν ῥημάτων καὶ δι' ἀνθρώπων οὐ κατὰ

11) Μ. Ἀθανασίου, εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, Migne p. g. 28, 1056.

τὴν γλῶσσαν σοφῶν, κατὰ πᾶσαν τὴν Οἰκουμένην παμπληθεῖς Ἐκκλησίας ἔπεισεν ἀνθρώπων καταφρονεῖν μὲν θανάτου, φρονεῖν δὲ ἀθάνατα» 12).

Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ εἶναι ὁ ἀληθὴς Ὀρφεύς, ὁ ὁποῖος ἐξήγαγε τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ σκυθρωποῦ Ἅδου· εἶναι «ὁ Ὀρφεὺς Βακχικός», ὡς τὸν ὀνομάζει μία ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἑνὸς περιφήμου ἀρχαίου σταυροῦ, σχεδιασμένου ἐπὶ σιδηροῦ κυλίνδρου. Ὁ μεσαίων διετήρησε κάπως τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον εἰς ἕνα ὕμνον πρὸς τὸν σταυρόν: «Τὸ ξύλον ἐστήθη. Ἄλλοτε χρυσοῦς ὄφις κατεπράϋνε τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον δηχθῆ. Διὰ νὰ νυμφευθῇ μὲ λαμπρότητα τὴν μνηστήν του, μακρὰν ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάραθρα, κατέβαλε μέγαν ἀγῶνα» 13)

I I

Ἡ κοσμικὴ ἄποψις τοῦ σταυροῦ δεικνύει ποία ἦτο ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς ἡ μυστικὴ σκέψις τῶν πατέρων: ὁ σταυρὸς εἶναι ἓν μυστήριον, διότι ἐν αὐτῷ ἐκφράζονται ὅλοι οἱ θεμελιώδεις νόμοι τοῦ κοσμικοῦ γίγνεσθαι, ἀλλὰ μὲ μίαν ἀκρίβειαν τόσον ἁπλῆν καὶ μάλιστα μὲ μίαν ταπεινοφροσύνην τόσον εὐτελῆ, ὥστε τὸ μυστήριον ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀντιθέσει μεταξὺ τοῦ ἐκφραζομένου καὶ τοῦ σημαινομένου, μεταξὺ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου.

Ὅθεν τὴν ἰδίαν ἐπεξήγησιν ὀφείλει τις νὰ κάμῃ περὶ τοῦ σταυροῦ, καθότι οὗτος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἱστορίας τῆς ἀπολυτρώσεως, τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ δράματος τῆς ἀποκαλύψεως, δράματος ὅπερ κατηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τῶν ἀνθρώπων μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ὁ σταυρὸς εἶναι ἐπίσης ἓν βιβλικὸν μυστήριον, διότι ἐν αὐτῷ εὑρίσκουσι τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν ὅλοι οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς περὶ ἀπολυτρώσεως κεκρυμμένης ἐν τῷ Θεῷ θελήσεως. Ἀλλὰ τὴν ἔκφρασιν ταύτην εὑρίσκομεν ἀκριβῶς — διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν λέξιν τοῦ ἀρχαίου λεξιολογίου — ἐν τῷ εὐτελεῖ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ. (Ἰουστῖνος).

Μία ἐκ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς συμβολικῆς Θεολογίας τοῦ πρωταρχικοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὅτι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀπὸ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς μέχρι τῆς προσωποποιουμένης σοφίας, πρὸς τὴν ὁποίαν παρομοιάζεται τὸ δένδρον τοῦτο, πάντα ταῦτα δὲν ἔχουν ἀξίαν εἰμὴ ὅταν σχετίζωνται πρὸς τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν, τὴν πραγματοποιηθεῖσαν διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θανάτου

---

12) Ἐνθ. ἀν. P. G. 25, 180.

13) Ἄγνωστος συγγραφεὺς 13ου αἰῶνος.

αὐτῆς τῆς σοφίας, ἡ ὁποία ἐγένετο ἄνθρωπος. Τοιαύτη εἶναι ἡ οὐσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: παράδοξος καὶ μοναδικὴ παραβολή, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ μέλλον κρύπτεται ὑπὸ ἕνα πέπλον προτοῦ ἀποκαλυφθῇ ἀποτόμως εἰς τὰ ὄμματα τοῦ εἰδήμονος. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει πράγματι «ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Λόγου» (Ἱππόλυτος). Ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο ὁ Ἰουστῖνος καὶ ἐν τῷ Διαλόγῳ πρὸς Τρύφωνα βλέπομεν μὲ πόσην λεπτότητα ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου αἰῶνος ἡ θεολογία αὕτη τοῦ βιβλικοῦ μυστηρίου. Τὸ αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς πρὸς Βαρνάβαν ἐπιστολῆς. Εἰς ἓν περίεργον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς περισυλλέγει, χάρις εἰς μίαν πολὺ τεχνικὴν ἑρμηνείαν, ὅλας τὰς ἐξαγγελτικὰς περὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ εἰκόνας, τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Μειδιῶμεν σήμερον διὰ τὰς εὐκόλους αὐτὰς ἑρμηνείας, αἱ ὁποῖαι μακρόθεν φανερώνουν τὸ ἐξηγητικὸν σύστημα τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀλλ' αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται δὲν ἐκδηλώνουν ἄλλην εἰμὴ τὴν πεποίθησιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «... Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε» (Α'. Κορ. 10, 6—11).

Ἡ μυστικὴ αὕτη πεποίθησις, ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ σταυροῦ, εἶχε μίαν τόσον διεισδυτικὴν δύναμιν ὥστε ὁ χριστιανὸς ἔβλεπε τὴν βίβλον, ὡς τὸν κόσμον, νὰ τῷ ἀποκαλύπτεται ἀμέσως· ὁ πέπλος τοῦ Ναοῦ διεσχίζετο εἰς δύο, τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ ἀπεκαλύπτετο διὰ νὰ περιτυλιχθῇ ἐκ νέου μέσα εἰς τὸν αἱματοβαμμένον πέπλον τοῦ σταυρικοῦ θανάτου, καὶ ὁ πέπλος αὐτὸς θὰ ἤρετο εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν, ὅταν ἐνεφανίζετο «τὸ σημεῖον ἐκπετάσεως ἐν τῷ οὐρανῷ»....

Τοιουτοτρόπως ἡ ἑρμηνεία τῆς βίβλου ἐγίνετο ἓν δρᾶμα μυστικόν, τὸ τὸ ὁποῖον ηὔφραινε τὴν ψυχήν. Περισσότερον ὅλων ὁ ἱ. Αὐγουστῖνος, μὲ τὴν ἀρχαίαν καὶ συγχρόνως χριστιανικήν του ψυχήν, ἔζησε τὸ δρᾶμα τοῦτο. Ἔφθασε, λέγει, ὁ χρόνος καθ' ὃν πᾶν τὸ κεκαλυμμένον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὤφειλε νὰ ἀποκαλυφθῇ, τότε ὁ πέπλος τοῦ Ναοῦ ἐσχίσθη.

Ὁ Τερτυλλιανὸς τὸ ἔζησεν ἤδη καὶ τὸ ἐξέφρασεν ὑπὸ μίαν ἄλλην μορφὴν διαλεκτικωτέραν: «Ἔδει ὅπως τὸ μυστήριον τοῦτο παρίσταται εἰκονικῶς ἐν τῷ κηρύγματι. Τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπῆρξε τόσον μᾶλλον ἀπίστευτον, ὅσον ὑπῆρξε σκανδαλῶδες, κηρυχθὲν ἐν ὅλῃ τῇ ἁπλότητι αὐτοῦ, τόσον ὡραιότερον, ἀντιθέτως, ὅσον κεκαλυμμένον ἦτο κατ' ἀρχάς, ἵνα ὁ ἄνθρωπος, ἐξιστάμενος, ζητήσῃ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ» [14]).

Ἡ ἀρχαία θεολογία περιέκλεισεν εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο πλοῦτον εἰκόνων καὶ σκέψεων, τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολον νὰ ἀναπαραστήσωμεν εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας σελίδας τὸ βάθος τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν λυρικὴν

---

14) Τερτυλλιανοῦ, **Adversum Marcionem III, 18.**

γοητείαν. Διὰ τὸν εἰδικὸν εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ἕκαστον ξύλον ἀναφερόμενον ἐν αὐτῇ, γίνεται ἓν «ὑπόδειγμα», εἰς ἕκαστον βλέπει «τὴν ἰσχὺν μυστηρίου τοῦ σταυροῦ», ὡς εἶναι τὸ σωτήριον ξύλον τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε, ἡ ράβδος διὰ τῆς ὁποίας ὁ Μωϋσῆς κτυπᾷ τὴν πέτραν, τὸ δένδρον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων. Ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν συμβόλων τούτων μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν διὰ τὸν μυστικισμὸν καὶ τὴν τέχνην. Οἱ ἐρευνηταὶ δὲν ἀνεκάλυψαν ἀκόμη ποία ἦτο κυρίως ἡ ἐν τῷ ἀρχαίῳ χριστιανισμῷ ἔννοια τῶν μυστηρίων, ἥτις παρέμεινε ζωντανὴ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν τέχνην καὶ τὸν γοτθικὸν μυστικισμόν. Ἐνταῦθα θὰ ὁμιλήσωμεν μόνον περὶ ἑνὸς ἐκ τῶν συμβόλων τούτων, τὸ ὁποῖον οἱ Λατῖνοι ὠνόμαζον «sacramentum ligni vitae» καὶ οἱ Ἕλληνες «μυστήριον τοῦ ξύλου». Πρόκειται περὶ τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ δένδρου τῆς ζωῆς.

Τὸ ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου δένδρον τῆς ζωῆς, περιβαλλόμενον ὑπὸ ποταμοῦ μὲ τέσσαρας ρύακας ἐσυμβόλιζεν ἤδη διὰ τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραὴλ τὴν μεσσιανικὴν σωτηρίαν (Ἐζεκ. 47, 12). Διὰ τὸν συγγραφέα τῶν παροιμιῶν ἦτο αὐτὴ αὕτη ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ (Παροιμ. 3, 18). Εἰς παρομοίαν εἰκόνα ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως διαβλέπει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀπολυτρώσεως (Ἀποκ. 2, 7, 22, 23). Ἀλλ' ἐνταῦθα παρεμβάλλεται ἓν νέον στοιχεῖον: «Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Πόλιν» (Ἀποκ. 22, 14).

Ὁ Χριστιανὸς μεταξὺ τοῦ δένδρου τοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ δένδρου τῶν νέων οὐρανῶν βλέπει νὰ ὀρθοῦται ἤδη ἓν δένδρον, διὰ τοῦ ὁποίου κρίνεται ἡ τύχη τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀδάμ: ὁ σταυρός. Ἀλλ' εἰς τὸ πνευματικόν του ὄμμα τὰ τρία αὐτὰ δένδρα συμπτύσσονται εἰς μίαν εἰκόνα. Οὕτω ὁ σταυρὸς ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν σημεῖον τοῦ κόσμου καὶ τοῦ δράματος τῆς σωτηρίας. Ὁ σταυρός, συνοψίζων τὸν κόσμον, ἀνυψοῦται ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Ὀρθοῦται εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα ἐδημιουργήθη καὶ ἐνεταφιάσθη ὁ Ἀδάμ. Ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ, τὴν ἰδίαν ὥραν καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, θὰ ἀπέθνησκεν ὁ νέος Ἀδάμ. Παρὰ τοὺς πόδας του ἀναβρύουν οἱ τέσσαρες ρύακες τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα τοῦ Ἀδὰμ ἐπανακτοῦν ἓν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ αἰωνίως θάλλοντος δένδρου τῆς ζωῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια ἑνὸς ποιήματος τοῦ 3ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει διὰ τῶν λέξεων: Est locus ex omni medius quem credimus orbe Golgotha Judaei Patrio cognomine dicunt.

Ἡ περιγραφὴ περὶ τοῦ δένδρου τοῦ σταυροῦ συνεχίζει: ἐκτείνεται εἰς ἀπέραντα ὕψη, ἁπλώνει τοὺς κλάδους διὰ νὰ περικυκλώσῃ τὴν γῆν, ἡ

πηγὴ τοῦ βαπτίσματος βρύει εἰς τοὺς πόδας του καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς οἰκουμένης προστρέχουν διὰ νὰ πίουν ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς ἀθανασίας.

Τοιοῦτον εἶναι διὰ τὸν ἀρχαῖον χριστιανισμὸν τὸ μυστήριον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ. Τὶς δὲν θὰ ἀνέφερεν ἐνταῦθα τὰ θαυμάσια μωσαϊκὰ διὰ τῶν ὁποίων οἱ χριστιανοὶ τῆς Ρώμης ἐστόλισαν τὰ βαπτιστήριά των; Ἀλλὰ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν περισσότερον. Μία ἑβραϊκὴ παράδοσις, ἑρμηνευθεῖσα ἐν χριστιανικῇ ἐννοίᾳ, συσχετίζει τὸ δένδρον τοῦ Παραδείσου καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἀδὰμ μὲ τὰ γεγονότα τῆς μεσσιανικῆς σωτηρίας. Ἡ πληρεστέρα ἔκφρασις τῆς παραδόσεως ταύτης εὑρίσκεται εἰς ἔργον ἐπιγραφόμενον: «Τὸ σπήλαιον μὲ τὸν θησαυρὸν τῆς Συρίας» [15].

Ἀναγινώσκομεν ἐν αὐτῷ πῶς ὁ Θεὸς ἔπλασε μὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ κόσμου τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐδημιούργησεν οὕτω ἓν ἐξαίρετον ὂν ὡσὰν τὸν ἥλιον. «Καὶ ὁ Θεὸς ἔπλασε μὲ τὰς χεῖράς του τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ οἱ Ἄγγελοι ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου του, διότι ἐξήστραπτε μὲ θαυμασίαν λαμπρότητα. Τὰ μάτια του ἔλαμπον ὡς ὁ ἥλιος, τὸ σῶμά του εἶχε τὸ φωτεινὸν τοῦ κρυστάλλου. Ἵστατο ἐν μέσῳ τῆς γῆς καὶ ἔθεσε τοὺς πόδας του ἐκεῖ ὅπου θὰ ἐστήνετο ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν». Ὅθεν τοῦτο ἐγίνετο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Παραδείσου. Περαιτέρω ἀναφέρεται: «Τὸ ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου δένδρον τοῦτο τῆς ζωῆς εἶναι μία εἰκὼν προαναγγέλλουσα τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ξύλον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς καὶ ὁ σταυρὸς οὗτος ἐστήθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς γῆς».

Τὸ αὐτὸ προεξαγγελτικὸν μυστήριον ἐπακολουθεῖ, ὅταν ἀποθνήσκῃ ὁ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ παραπτώματος αὐτοῦ ἀπώλεσε τὴν ἀπαστράπτουσαν φύσιν αὐτοῦ καὶ ὁ ὁποῖος τὴν ἀνακτᾷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μέλλοντος λυτρωτοῦ: «Ἀκολούθως ὁ Ἀδὰμ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισάν, τὴν 9ην ὥραν, ἡμέραν Παρασκευήν, ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ παρέδιδε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν πατέρα του».

Προφανῶς εὑρισκόμεθα εἰς τὸ πεδίον τῆς ποιητικοθρησκευτικῆς φαντασίας. Ἀλλ' ἡ κοινὴ πηγὴ τῶν περὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς μύθων, οἵτινες δὲν στεροῦνται πολλάκις ποιητικῆς γοητείας, εἶναι τὸ θεολογικὸν μυστήριον τοῦ σταυροῦ. Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν οὐδὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς τέχνης ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ ἀρχαίου τούτου συμβολισμοῦ.

Εἰς τὴν αἰθιοπικὴν ἔκδοσιν τοῦ «Βιβλίου τοῦ Ἀδάμ», τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ἐκδηλοῦται ἀκόμη ἐναργέστερον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πρώτου

---

15) C, Bezold Die Schatzhöle.

ἀνθρώπου. Εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του διατάσσει τὸν υἱόν του Σὴθ νὰ θάψῃ τὸ σκῆνος του μετὰ τὸν μέλλοντα κατακλυσμόν: «Διότι ὁ τόπος ὅπου ἀναπαύεται τὸ σῶμά μου εἶναι τὸ κέντρον τῆς γῆς καὶ ἐντεῦθεν θὰ ἔλθῃ ὁ Θεὸς διὰ νὰ σώσῃ τὸ γένος ἡμῶν».

Εἶτα μετὰ τὸν κατακλυσμόν, ὅταν ἐξέρχεται τὸ φέρετρον ἐκ τῆς κιβωτοῦ, ἀκούεται εἰσέτι ἡ φωνὴ τοῦ Ἀδάμ: «Ἐν τῇ χώρᾳ εἰς τὴν ὁποίαν πηγαίνομεν θὰ ἔλθῃ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ζήσῃ καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου ὅπου ἀναπαύεται τὸ σῶμά μου θὰ σταυρωθῇ, ἡ δὲ κεφαλή μου θὰ ποτισθῇ μὲ τὸ αἷμά Του».

Γνωρίζομεν πῶς ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη παρέστησε τὸ κρανίον τοῦ Ἀδὰμ εἰς τοὺς πόδας τοῦ σταυροῦ· γνωρίζομεν δὲ ἤδη τὴν πηγὴν μιᾶς τοιαύτης δυνάμεως συμβολικῆς φαντασίας. Ἐκ τοῦ μυστηρίου τούτου τοῦ ξύλου προέρχονται ἀναρίθμητοι εἰκόνες καὶ λόγοι, τῶν ὁποίων μᾶς διαφεύγει πολλάκις ἡ σημασία, διότι ἀπωλέσαμεν τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου χριστιανισμοῦ.

Πρέπει δὲ νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς μύθων, τοὺς ὁποίους παρήγαγεν ἡ ἱστορία αὕτη τοῦ ἀποθνήσκοντος Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος στέλλει τὸν Σὴθ εἰς τὸν Παράδεισον διὰ νὰ ζητήσῃ ἕνα καρπὸν ἀθανασίας, ἀλλ' ὁ παρὰ τὴν θύραν Ἄγγελος τῷ δίδει τρεῖς σπόρους, ἐκ δὲ τῶν σπόρων τούτων ἐφύτρωσε τὸ τριπλοῦν ἐκ κέδρου, πεύκης καὶ κυπαρίσσου ξύλον, τὸ ὁποῖον αὐξάνει ἐκ τοῦ στόματος τοῦ νεκροῦ Ἀδάμ. Εἶτα, εἰς μίαν μακρὰν ἱστορίαν τῶν διαφόρων περιπετειῶν, τὸ ξύλον φυλάσσεται διὰ μέσου τῆς ἱερᾶς ἱστορίας μέχρις οὗ οἱ δήμιοι κατασκευάζουν τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. Ὁ μεσαίων ἐξωράϊσε τοὺς μύθους τούτους. Ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τῆς ἐξανθήσεως καὶ τῆς φανταστικῆς ἐξελίξεως τῶν μύθων αὐτῶν ὑπάρχει ἡ θεολογικὴ πεποίθησις ὅτι ὑφίσταται στενὴ σχέτις μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου (πβλ. Α΄ Κορ. 15,45).

Παραλλήλως πρὸς τὸν μῦθον περὶ τοῦ σταυροῦ, ὅστις εἶναι ἀστείρευτος πηγὴ εἰκόνων, ὑφίσταται ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων μία ἀκριβὴς δογματικὴ ἰδέα, σαφῶς ἐκπεφρασμένη: ἡ ἰδέα μιᾶς ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν πρωταρχικὴν θεολογικὴν σκέψιν. Ἤδη παρ' Εἰρηναίῳ ἐμφανίζεται ὡς μία παράδοσις τῶν πρεσβυτέρων τῆς Μ. Ἀσίας: «Ἐπειδὴ γὰρ διὰ ξύλου ἀπεβάλομεν αὐτὸν (τὸν Λόγον), διὰ ξύλου πάλιν φανερὸς τοῖς πᾶσιν ἐγένετο ἐπιδεικνύων τὸ μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος καὶ πλάτος ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὡς ἔφη τις τῶν προβεβηκότων, διὰ τῆς θείας ἐκτάσεως τῶν χειρῶν, τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἕνα Θεὸν συνάγων» [16]).

[16]) Εἰρην. Περὶ αἱρέσ. Migne P. G., τόμ. 7. σελ. 1174.

Οἱ δύο οὗτοι λαοὶ εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἡνωμένοι διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ (Ἐφεσ. 2, 13-14). Ὁ κόσμος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Βίβλος τῶν Ἰουδαίων συμπίπτουν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ. Οὕτω Ἐφραὶμ ὁ Σύρος λέγει: Ὁ Κύριος ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἐτελείωσεν ὅλα τὰ μυστήρια ἐν τῇ σταυρώσει αὐτοῦ καὶ ἐνηγκαλίσθη τοὺς δύο λαούς, ὅταν ἐνηγκαλίσθη τὸν σταυρόν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία ἐμελέτησε τὰς σκέψεις ταύτας καὶ τὰς ἐνέδυσε μὲ θαυμάσιον λεξιλόγιον πανηγυρικῶν περὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ λόγων. Ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσῃ τις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νύσσης Γρηγορίου περὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, [17]) ἢ τὸν πλούσιον ὕμνον εἰς τὸ βιβλικὸν μυστήριον τοῦ ξύλου ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους Κεραμέως [18]). Εἷς ἄγνωστος Ἕλλην κηρύττων περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Μ. Παρασκευῆς ἐξυμνεῖ τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς πρώτης δημιουργίας: Σήμερον Ἀδὰμ ἐπλάσθη τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, σήμερον μορφὴν ἐφόρεσε θείαν, σήμερον μικρὸς κόσμος ἐν κόσμῳ συνέστη... ὢ πολυτρόπου ἡμέρας, ὢ πολυπενθοῦς καὶ ἀπενθοῦς! ὢ πρωῒ μὲν λυπήσασα, ἑσπέρας δὲ εὐφράνασα! μᾶλλον δὲ ὢ πόσα θεραπεύσασα» [19].)

Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης, ἥτις ἔχει ἐκφρασθῇ ρητορικῶς, ἡ διαυγὴς διάνοια τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συνέθεσε, μὲ θεολογικὴν ἀκρίβειαν, μίαν ἄλλην θαυμασίαν ἰδέαν.

Ἐν τῇ Δύσει τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ὑπέστη ἀναλόγους ἐξελίξεις. Κυρίως ὁ ἱ. Αὐγουστῖνος τοῦ ἔδωσε μορφὴν καὶ τὸ ἐνέδυσε μὲ τὴν ὡραιότητα τῶν ἀντιθέσεων. Δὲν παρέλειψε νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ μυστήριον τοῦ ξύλου. Οἱ πνευματικοὶ κληρονόμοι του ἐπωφελοῦνται, ἡ λατινικὴ λειτουργία καὶ οἱ ὕμνοι ἀντηχοῦν ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ μυστηρίου. «Per arborem mortui, per arborem vivificati» λέγει ὁ μαθητὴς τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου, ὁ ὁποῖος ἀναφωνεῖ: «O Sacramentorum immane misterium». Μυστήριον παράδοξον, μυστήριον ἀληθῶς ὑπερανθρώπινον. Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ἠκολούθησε τὸν ἱ. Αὐγουστῖνον καί, ἐὰν δὲν ἐγνωρίζομεν τὰ σχετικὰ προηγούμενα, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τὸν παρὰ τῷ Δάντῃ ὑπέροχον διάλογον μὲ «τὸν προπάτορα Ἀδάμ» ἐν τῷ παραδείσῳ. Ἡ γοητευτικὴ μικρογραφία τοῦ Salzbourg, ὀφειλομένη εἰς τὸν Berthold Furtmayer, ἀποτελεῖ τὴν τελευταῖαν ἐν σχέσει πρὸς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς λέξιν τῆς παραδόσεως: ἡ Εὔα, ἐν τῇ γυμνότητι αὐτῆς, κόπτει τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν ἀπὸ τὸ δένδρον τοῦ παραδείσου, ἀλλ' εἰς τὸ αὐτὸ δένδρον κρέμαται ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ἡ Ἐκκλησία συλλέγει ἐξ αὐτοῦ τὸ φάρμακον τῆς ἀθανασίας.

---

17) Migne P. C. 46, 684. 18) Migne P. G. 132, 183.
19) Migne, P. G. 50, 812.

Ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶνος ὁ Ρώμης Ἱππόλυτος συνέθεσεν, ἐν λόγῳ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ Πάσχα, ἓν θαυμάσιον ἐγκώμιον πρὸς τὸ κοσμικὸν καὶ βιβλικὸν μυστήριον τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ. Καταλήγομεν μὲ τὸ χωρίον αὐτό: «*Τοῦτο δένδρον οὐρανόμηκες ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνέβαινεν, ἀθάνατον φυτόν, στηρίξαν ἑαυτὸ ἐν μέσῳ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἕδρασμα τῶν ὅλων, στήριγμα τοῦ παντός, ἔρεισμα τῆς ὅλης οἰκουμένης, σύμπλεγμα κοσμικόν, τῆς ποικίλης καὶ ἀνθρωπίνης οὐσίας συνεκτικόν, ἀοράτοις γόμφοις τοῦ πνεύματος συνηνωμένον, ἵνα τῷ θείῳ συναρμοσθὲν μηκέτι λυθῇ, ἄκραις μὲν κορυφαῖς τῷ οὐρανῷ ἐπιψαῦον, τὴν γῆν δὲ στηρίζον ποσί, τὸ δὲ πολὺ καὶ μέσον πνεῦμα τοῦ ἀέρος πανταχόθεν χερσὶν ἀμετρήτοις περιλαβόν.... ὢ τῆς χορηγίας τῆς μυστικῆς, ὢ τῆς πνευματικῆς ἑορτῆς, ὢ Πάσχα Θεῖον ἀπ᾿ οὐρανοῦ ὁδεῦσαν μέχρι γῆς καὶ ἀπὸ γῆς πάλιν ἀναβαῖνον εἰς οὐρανούς! Ὦ καινὸν τῶν ὅλων ἑόρτασμα κοσμικὸν πανηγύρισμα! ὢ τοῦ παντὸς χαρὰ καὶ τιμὴ καὶ τροφὴ καὶ τρυφή, δι᾿ ἧς ὁ μὲν σκοτεινὸς θάνατος κατελύθη, ἡ δὲ ζωὴ τοῖς ὅλοις ἐφηπλώθη καὶ ἀνεῴχθησαν πύλαι οὐρανῶν καὶ Θεὸς ἄνθρωπος ἐφάνη. καὶ ἄνθρωπος Θεὸς ἀνέβη, δι᾿ ὃν ἐρράγησαν Ἅδου πύλαι καὶ κλεῖθρα ἐλύθησαν ἀδαμάντινα. Καὶ ὁ κάτω δῆμος ἀνέβη τῶν νεκρῶν, εὐαγγελιζόμενος τοῖς ἄνω πληρώμασιν, ἀπὸ γῆς ἀπεδόθη χαρά*» [20].

HUGUES RAHNER

Μετάφρ. Διακ. ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

---

20) Migne P. G. 59, 743.

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΕΝΟΣ ΑΡΘΡΟΥ

ΛΑΜΒΑΝΩΝ ἀφορμὴν ἐκ τῶν συνεπείᾳ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἐπενεχθεισῶν ἐδαφικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Ρωσσίαν χώραις αὐτῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν κατ' ἀνάγκην προκυψάσης νέας διαρρυθμίσεως καὶ μεταβολῆς ἐν τῇ διοικήσει τμημάτων τινῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, ὁ Ρῶσσος καθηγητὴς κ. Σέργιος Τροΐτσκι ἐξετάζει ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ, δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ 11ῳ τεύχει τοῦ 1947 τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας [1]), τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, ἐν αἷς οὐχ εὕρηται ὠργανωμένη καὶ ἀνεγνωρισμένη Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία. Ὁμιλεῖ περὶ τύφου κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐπικρατήσαντος ἐν τοῖς κόλποις καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὑφ' οὗ καὶ καθοδηγούμενοι οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, ὡς ὑπό τινος πειρασμοῦ, ἐπειρῶντο νὰ ἐπεκτείνωσιν ἑκάστοτε τὴν διοικητικὴν αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἀναφέρων δὲ καὶ περὶ ὀρθοδόξων τῆς διασπορᾶς, καὶ περὶ ἱεραποστολῶν, πειρᾶται διὰ κανόνων καὶ διὰ προσαγωγῆς σχολίων τῶν ἀρχαίων κανονολόγων ν' ἀναμφισβητήσῃ τὰς ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἑξῆς γενομένας κανονικὰς πράξεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὸ αὐτόνομον τῶν ἐν Ἐσθονίᾳ, Φιλλανδίᾳ καὶ Τσεχοσλοβακίᾳ Ἐκκλησιῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ Ρωσσικὴν Παροικίαν, ὡς αἴτιον καὶ δημιουργὸν τῆς κατ' αὐτὸν ἀνωμάλου ταύτης καταστάσεως θεωρῶν τὸν ἀείμνηστον Πατριάρχην Μελέτιον τὸν Δ'.

Οὐχὶ διὰ πρώτην ταύτην φορὰν ὁ εἰρημένος καθηγητὴς ἀσχολεῖται περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἔγραψε περὶ αὐτοῦ καὶ ἄλλοτε, διαμένων ἐν ἰδιότητι πρόσφυγος ἐν Γιουγοσλαυΐᾳ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τοῦ Μητροπολίτου Εὐλογίου [2]).

Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ τοῦ κ. Τροΐτσκι διὰ παρερμηνείας σαφῶν καὶ ἐναργῶν ἱερῶν κανόνων διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια εἰς βάρος τῆς Πρωτοθρόνου τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, δὲν εἶναι ἄσκοπον, ὑποδεικνυομένων ἐνταῦθα δι' ὀλίγων, διὰ τοὺς μὴ εἰδότας καὶ κακῶς πληροφορουμένους, τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ἱδρύθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁ θρόνος τῆς

---

[1]) Prof. **S. Troitchky,** o granitchach rasprostranenija prava vlasti Konstantinopolskoj Patriarchii na «diasporou», ἐν Journal Moskofskoj Patriarchii, 1947, XI, σελ. 34 - 45.

[2]) **S. Troitchky,** Tcherkovna jourisdiktchija nad diasporom, Beograd, 1932.

Κωνσταντινουπόλεως - Νέας Ρώμης, νὰ παρασχεθῶσιν οἱ λόγοι τε δι' οὓς αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι οὐδὲν κέκτηνται κανονικὸν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων καὶ τὸ πλῆρες, ὅπερ ὁ Ἀποστολικὸς καὶ Πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος ἐκέκτητο κανονικὸν δικαίωμα εἰς ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἰς ὀργάνωσιν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς αὐτονομίας τῶν μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἐκτὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας εὑρεθεισῶν Ὀρθοδόξων Μητροπόλεων.

Α') Ἡ θέσις τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκόπου ὡρίσθη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Β' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ διὰ τοῦ 3ου κανόνος αὐτῆς, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «*Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην*». [3]) Εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐδόθη ἡ δευτέρα θέσις, ἀμέσως μετὰ τὸν Ρώμης, ὑπαχθείσης ὑπ' αὐτὸν πρὸς τῇ μεγαλουπόλει καὶ τῆς Θρᾴκης [4]). Συνῳδὰ τῷ κανόνι τούτῳ ὁ Κωνσταντινουπό-

---

[3]) ***Ράλλη*** καὶ ***Ποτλῆ***, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθῆναι, 1852, Β'. 173. Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Βαρωνίου διὰ τῶν προνομίων τῶν ὑπὸ τῆς Συνόδου παρεχομένων εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀνατρέπονται τὰ δίκαια τῶν ἄλλων θρόνων... Διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως εἰς Πατριαρχεῖον δὲν μετεβλήθη ἡ τιμὴ τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου. Δὲν ἐμειώθησαν τὰ δίκαια τοῦ Ἀλεξανδρείας, καθότι ἡ Θρᾳκικὴ διοίκησις, τῆς ὁποίας ἡ διοίκησις μετεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ***δὲν ἐξηρτᾶτο παρ' οὐδενὸς ἐκ τῶν Πατριαρχείων***. Τοῦτο δέον νὰ εἴπωμεν πρὸς τούτοις καὶ περὶ τῆς Ποντικῆς καὶ Ἀσιανῆς διοικήσεως, αἵτινες κατόπιν ὑπήχθησαν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς βασιλευούσης. Οὐδὲ αἱ ἐπαρχίαι αἱ προσηρτημέναι ταῖς συνόδοις αὐτῶν ἐξηρτῶντο παρὰ τῶν ἐξάρχων (Nec enim dioceses synodis suis commissae, exarchis suis parebant), ἡ Ποντικὴ τοῦ Καισαρείας, ἡ Θρᾳκικὴ τοῦ Ἡρακλείας, ἡ Ἀσιανὴ τοῦ Ἐφέσου. Θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ νομισθῇ ὅτι ὕβρις τις προσεγένετο μόνον εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ἡρακλείας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἀποτελεῖ ὕβριν, — ἐφ' ὅσον τῆς Συνόδου δικαίωμα τυγχάνει τὸ διοικεῖν τὰς Ἐκκλησίας τῆς Θρᾴκης, δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου —, τὸ μεταβιβάζειν αὐτὸ εἰς ἄλλον ἐπίσκοπον ἢ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως (Quae tamen injuria dici non debet, cum penes Concilium esset jus administrandi Ecclesiam Thraciam,sibi per Nicaenam Synodum quaesitum, in alium episcopum, vel in Constantinopolitanum transcribere (**Baronii,** Annales, V, 485).

[4]) ***Σωκράτους*** Ἐκκλησ. Ἱστορίας Βιβλ. Ε' 8 (Migne, P. G., LXVII, στ. 577. 580). Εἰς τὰς σημειώσεις δ' αὐτοῦ ὁ Γάλλος **Henri de Valois** (ιζ' αἰών) «σφάλλονται, λέγει, ὅταν νομίζωσιν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐκείνης δὲν εἶχεν ἐπαρχίαν. Ἤδη πρὸ τοῦ χρόνου τούτου ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ ἐν Βιθυνίᾳ ἐπισκόπους ἐχειροτόνει ὁ τῆς πόλεως προεστὼς (praesul Constantinopolitanus), καθὼς ἀνωτέρω ἀπέδειξα» (**Ch. Hefele,** Histoire des Conciles, trad. **H. Leclercq,** Β1 σ. 26 - 27).

λεως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δ' αἰῶνος προήδρευε τῶν ἐν Ἀνατολῇ συγκαλουμένων Συνόδων. Οὕτω ὁ μὲν Νεκτάριος προήδρευσε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀπόφανσιν περὶ τοῦ τίς ἐκ τῶν δύο ἀντιφερομένων ἦν ὁ κανονικὸς Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀραβίᾳ Ἐκκλησίας Βόστρων Συνόδου τοῦ 394, ἐν ᾗ παρῆσαν ὅ τε Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος καὶ ὁ Ἀντιοχείας Φλαβιανός 5), ὁ δὲ Σισσίνιος τῆς ἐν ἔτει 427ῳ, ἐν ᾗ παρῆν καὶ ὁ Ἀντιοχείας Θεοδόσιος 6).

Μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ηὔξανεν. Οὗτος, εἴτε προσκαλούμενος εἴτε καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ὁσάκις ἀπήτουν τοῦτο αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνάγκαι, ἐπενέβαινεν οὐ μόνον εἰς τὰ τῶν διοικήσεων Πόντου καὶ Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν Πατριαρχικῶν Θρόνων. Ἤδη ἐν ἔτει 383ῳ, δύο δηλαδὴ ἔτη μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὁ Νεκτάριος ἔκρινεν ὑπόθεσιν ἐπισκόπου τινὸς τῆς Καππαδοκίας, ὑπαγομένου εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Πόντου. Ὅ,τι πρὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (398 - 404) σπανίως ἐγίνετο, ἀπὸ τούτου ἀπέβη σύνηθες, ὁ δὲ ἱστορικὸς Θεοδώρητος ἠδυνήθη νὰ γράψῃ περὶ αὐτοῦ: «ὁ δὲ μέγας Ἰωάννης, τοὺς Ἐκκλησίας δεξάμενος οἴακας, τάς τε παρά τινων γινομένας ἀδικίας σὺν παρρησίᾳ διήλεγχε... *Καὶ ταύτην ἐποιεῖτο τὴν προμήθειαν οὐ μόνον ἐκείνης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Θρᾴκης ἁπάσης... καὶ τῆς Ἀσίας ὅλης... Καὶ μέντοι καὶ τὴν Ποντικὴν τούτοις κατεκόσμει τοῖς νόμοις»* 7). Περὶ δὲ τοῦ Νεστορίου (428 - 431): «τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν τῶν ὀρθοδόξων καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν προεδρίαν πιστεύεται, *οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης»* 8). Ἐν ἔτει 400ῷ ἡ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθεῖλε τὸν Ἐφέσου Ἀντωνῖνον, κατὰ τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος προήδρευσε Συνόδου ἐν Ἐφέσῳ, καθαιρεσάσης ἓξ ἐπισκόπους 9) τῆς Ἀσίας, χειροτονηθέντας σιμωνιακῶς ὑπὸ τοῦ

5) ***Ράλλη-Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Γ' 625

6) **Mansi,** Concil. Ampliss. Collectio IV, 541—542.

7) ***Θεοδωρήτου*** Ἐκκλησ. Ἱστορίας Βιβλ. Ε' 28 (Migne, P. G., LXXXII. στ. 1256—1257).

8) ***Θεοδωρήτου*** Αἱρετικῆς κακομυθίας Ἐπιτομή, λόγος Δ' 12 (Migne P. G., LXXXIII, στ. 433). Προβλ. καὶ **Hefele,** ἔνθ' ἀνωτ. B2 822, 825, 826. καὶ **Chr. Baur,** Der Heilige Chrysostomus, B', München, 1930,σ. 116. 117.

9) Τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καθαιρεθέντων Ἐπισκόπων ***ὁ Παλλάδιος*** ὁρίζει εἰς ἓξ (Migne, P. G., XLVII, στ. 51—52), ὁ ***Σωζόμενος,*** ἀκολουθῶν Νικηφόρῳ τῷ Καλλίστῳ, εἰς δέκα καὶ τρεῖς (Migne, P. G, LXVII, στ. 1529, CXLVI, στ. 957), ὁ ἐκ τῶν ἱερέων Κωνσταντινουπόλεως ***Φίλιππος*** εἰς δέκα καὶ πέντε **Mansi,** Concil. Ampl. Coll. VII, 293), ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ***Θεόφιλος*** κατηγόρησε τὸν Χρυσόστομον ὡς καθαιρέσαντα δέκα καὶ ἓξ ἐπισκόπους ἐν

Ἀντωνίνου, καὶ ἐκλεξάσης Ἐπίσκοπον Ἐφέσου τὸν Ἡρακλείδην. Ὁ Ἀττικὸς (406 - 425) κατέστησεν ἐπίσκοπον Τρῳάδος τὸν Σιλβανόν, πρότερον ὑπ' αὐτοῦ εἰς Φιλιππουπόλεως χειροτονηθέντα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τὸ λεπτὸν καὶ ἀσθενὲς αὐτοῦ σῶμα ἀποχωρήσαντα [10]), καὶ ἐπεξέτεινε τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ μέχρι Συννάδων, μητροπόλεως τῆς Φρυγίας [11]). Ὁ Συννάδων Μαυρινιανὸς ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει [12]). Ἐκ τῆς διοικήσεως Πόντου τέσσαρες ἐπίσκοποι Ἀμασείας ἐχειροτονήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς καὶ τέσσαρες Ἐπίσκοποι Γαγγρῶν. Ὁ Ἀγκύρας Εὐσέβιος, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Πρόκλου (434 - 446), ἐχειροτόνησε, κατ' ἀνάθεσιν ὑπὸ τοῦ Πρόκλου, τὸν Ἐπίσκοπον Γαγγρῶν, ἀφεὶς εἰς τὸν Πρόκλον τὴν μέριμναν τῆς χειροτονίας τοῦ διαδόχου αὐτοῦ [13]). Ὁ αὐτὸς Πατριάρχης Πρόκλος, κατὰ παράκλησιν τοῦ κλήρου τῆς Καισαρείας, ἐξέλεξεν ἐν ἔτει 439, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καισαρείας Φίρμου, καὶ ἐχειροτόνησεν ὡς Καισαρείας τὸν τέως ὕπαρχον τοῦ Ἰλλυρικοῦ Θαλάσσιον [14]). Ὁ αὐτὸς ἐχειροτόνησε καὶ τὸν Ἐφέσου Βασίλειον [15]).

Πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀκωλύτως ἐξήσκει πατριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν διοικήσεων τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας πολὺ πρὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Εἰς ἐπέκτασιν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον συνετέλει ἡ μεσολάβησις αὐτοῦ μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, δι' ὑποθέσεις τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἀφικνουμένων ἐπισκόπων [16]), ἡ ὕπαρξις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούσης Συνόδου, ἥτις ἐξύψου τὸ κῦρος τοῦ τῆς πρωτευούσης Ἐπισκόπου πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν πρὸς αὐτὸν ἀποτεινομένων [17]), καὶ ἡ προσωπικὴ ἀξία τινῶν ἐκ τῶν ἱεραρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἰδίᾳ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

μιᾷ ἡμέρᾳ. Εἰς τὰς καθαιρέσεις ταύτας δὲν συναριθμεῖται ἡ τοῦ Νικομηδείας Γεροντίου (*Σωζόμενος* Migne, P. G. LXVII, στ. 1532, ***Νικηφ. Κάλλιστος*** Migne, P. G. CXLVI, 960), ἡ τοῦ Λυκίας Προαιρεσίου (Φωτίου Μυριόβιβλος νθ' Migne, P. G., CIII, 108) καὶ δύο ἄλλων, τῶν Φαύστου καὶ Εὐγνωμονίου, ὧν αἱ ἐπισκοπαὶ δὲν ἀναφέρονται (Φωτίου Μυριόβιβλος, ἔνθ' ἀνωτ. στ. 113).

10) ***Σωκράτους*** Ἐκκλ. Ἱστορίας Ζ' 37 (Migne. P. G., LXVII, στ. 821 825).

11) ***Σωκράτους*** Ἐκκλ. Ἱστορίας Ζ' 3 (Migne, P. G., LXVII, στ. 741-744).

12) **Mansi,** ἔνθ' ἀνωτ. VII, 448.

13) **Mansi,** ἔνθ' ἀνωτέρω.

14) ***Σωκράτους*** Ἐκκλ. Ἱστορίας Ζ' 48 (Migne, P. G. LXVII, στ. 840).

15) **Mansi,** ἔνθ' ἀνωτ. VII, 293.

16) **Ziegler,** Versuch einer pragmatischen Geschichte der Kirchlichen Verzassungsformen in den ersten sechs Jahrhunderten der Kirche, Leipzig, 1798, 189-190.

17) **Le—Quien,** Oriens Christianus, I, 22.—**Hergenröther,** Photius, B'1,38.

Τὰ δικαιώματα ταῦτα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἔργῳ ἀσκούμενα πρὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου [18]), πανηγυρικῶς ἐπεκυρώθησαν καὶ ηὐρύνθησαν διὰ τοῦ 28ου κανόνος τῆς Συνόδου ταύτης, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «*Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντίνου πόλεως Νέᾳ Ρώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ Θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ρώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ,*

---

18) Ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα ἐπιστολῇ αὐτῶν οἱ πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔγραφον: «***Τὸ** γὰρ **ἐκ πολλοῦ κρατῆσαν ἔθος, ὅπερ** ἔσχεν **ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν** ἁγία **τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία εἰς τὸ χειροτονεῖν μητροπολίτας τῶν διοικήσεων τῆς τε Ἀσιανῆς καὶ Ποντικῆς καὶ Θρᾳκικῆς,*** καὶ νῦν κατὰ συνοδικὴν ἐκυρώσαμεν ψῆφον, οὐ τοσοῦτον τῷ Θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεώς τι παρέχοντες, ὅσον ταῖς μητροπόλεσι τὴν εὐταξίαν πρυτανεύοντες...» (***Σπυρ. Μήλια,*** Τῶν Ἁγίων Συνόδων τῆς καθολ. Ἐκκλησίας κτλ. Παρίσιοι, 1761 τομ. Β' σελ. 24). Πρβλ. καὶ ἐπὶ μέρους δηλώσεις τῶν παραστάντων ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ καὶ ὑπογραψάντων τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἐπισκόπων, ὡς π.χ. τοῦ ***Χαλκηδόνος Ἐλευθερίου*** «ἐπιστάμενος ὡς ἐκ τῶν κανόνων καὶ ἐκ τῆς προλαβούσης συνηθείας ἔχει τὰ δικαιώματα ταῦτα ὁ Κωνσταντινουπόλεως Θρόνος, μεθ' ἡδονῆς ὑπέγραψα», ***τοῦ Μύρων Ρωμανοῦ*** «οὐκ ἠναγκάσθην ἐγώ, ἡδέως ἔχω ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον εἶναι, ἐπειδὴ καὶ αὐτός με ἐτίμησε καὶ αὐτός με ἐχειροτόνησεν· ἐμοὶ δίκαιον φαίνεται καὶ ἀπὸ γνώμης ὑπέγραψα», τοῦ ***Λαοδικείας Νουνεχίου*** «ἡ δόξα τοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, δόξα ἡμῶν ἐστι· τῆς γὰρ ἐντεῦθεν τιμῆς καὶ ἡμεῖς μετέχομεν, ἐπειδὴ καὶ τὰς μερίμνας ἡμῶν ἀναδέχεται· καὶ ἀγαπῶμεν τὸν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μητροπολίτην ὑπὸ τοῦ θρόνου τούτου χειροτονεῖσθαι· ὅθεν καὶ ἑκὼν ὑπέγραψα», τοῦ ***Συννάδων Μαυριανοῦ*** «ὡς καὶ τῶν πρὸ ἐμοῦ χειροτονηθέντων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἁγιωτάτου Θρόνου, καὶ ἐμοῦ δὲ αὐτοῦ, ἑκουσίως ὑπέγραψα· ἐπειδὴ καὶ οἱ κανόνες τὰ πρεσβεῖα παρέχουσι τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἁγιωτάτῳ θρόνῳ» (**Mansi,** ἔνθ' ἀνωτ., VII, 424 κ. ἑ.). Ὁ **Pichler** λέγει ὅτι «ὁ 28ος κανὼν οὐδεμίαν νέαν ἰδιαιτέραν ἐξουσίαν παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπένειμεν αὐτῷ νόμῳ μόνον ὅ,τι ἔργῳ ἤδη εἶχε (eigentlich keine neue Macht, sondern sprach ihm nur rechtlich zu, was er factisch bereits befass), χωρὶς ἀκριβῶς οὗτος νὰ ζητήσῃ τοῦτο ἢ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ διὰ τῆς βίας (**A. Pichler,** Geschichte der Trennung zwischen dem Orient und Occident, Β' 630).

καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δέ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων» [19]). Ὁ κανὼν οὗτος διαιρεῖται προφανῶς εἰς δύο τμήματα. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπικυροῦται ὁ 3ος κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἐπικυροῦται ἡ ἐξουσία τοῦ Κωνσταντιουπόλεως οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν διοικήσεων Ποντικῆς καὶ Ἀσιανῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς χώραις ἐπισκοπῶν αὐτῶν, παρεχομένου ἅμα αὐτῷ ἀποκλειστικῶς τοῦ δικαιώματος τοῦ χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας τῶν διοικήσεων τούτων, ὡς καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς χώραις ἐπισκόπους αὐτῶν [20]).

Τὸν 3ον κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τὸν 28ον τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπεκύρωσε καὶ συνεπλήρωσεν ἡ Ἁγία Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ 36ου κανόνος αὐτῆς, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «*Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων, νομοθετηθέν-*

19) ***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ., Β' 280-281.

20) Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος ἐν τῇ ἀπαντητικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα, κατηγορήσαντα αὐτὸν ὡς ἐξαναγκάσαντα τοὺς πατέρας τῆς Συνόδου νὰ ὑπογράψωσιν ἀπόφασιν, ἥκιστα εὐχάριστον διὰ τὸν Πάπαν (Migne, P. L., LIV, στ. 997-1002), παρατηρεῖ ὅτι ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ **Σύνοδος** ἐσμίκρυνε καὶ οὐχὶ ηὔρυνε τὰ δίκαια τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν ἀνετίθει εἰς αὐτὸν τὴν χειροτονίαν τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης, διότι πρότερον ἐπὶ ἑξήκοντα ἕως ἑβδομήκοντα ἔτη, τουτέστιν ἀπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐχειροτόνει καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτοὺς τῶν διοικήσεων τούτων «...ὥρισέ τε καὶ τὰς χειροτονίας τῶν μητροπολιτῶν ποιεῖσθαι τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως, τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπ' αὐτοὺς τελούντων ὑπὸ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν χειροτονουμένων, ***ὡς ἐν τούτῳ ἀφαιρεῖσθαι μᾶλλον τοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως χειροτονίας πλείστων ἐπισκόπων, ὥσπερ ἀπὸ ἑξήκοντα, καὶ ἑβδομήκοντα ἐνιαυτῶν ἐτύγχανε ἐπιτελῶν»*** (***Σπυρ. Μήλια***, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 26).

τα, ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ᾿ ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ᾿ ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλουπόλεως ἀριθμείτω θρόνος, εἶτα ὁ Ἀντιοχέων, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως» [21]).

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ ὑπὸ Συνόδων Οἰκουμενικῶν καθορισθεῖσα θέσις καὶ διοικητικὴ ἐξουσία τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκόπου. Ἔχει ὅμως οὗτος καὶ δικαιώματα δικαστικὰ ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, παρὰ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπίσης εἰλημμένα, καὶ ἄλλα ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Ἁγιωτάτων Ἀποστολικῶν καὶ Πατριαρχικῶν Θρόνων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρωτευούσης καὶ προεξαρχούσης θέσεως αὐτοῦ, σεβαστὰ πάντα διὰ μέσου τῶν αἰώνων τηρηθέντα.

Καὶ τὰ μὲν δικαστικὰ αὐτοῦ δικαιώματα ἐρείδονται ἐπὶ τοῦ 9ου καὶ τοῦ 17ου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος διαλαμβάνει περὶ πολιτικῶν διαφορῶν καὶ ἀμφισβητήσεων μεταξὺ κληρικῶν, κληρικοῦ καὶ ἐπισκόπου, καὶ κληρικοῦ ἢ ἐπισκόπου πρὸς μητροπολίτην, ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης περιπτώσεως ἐντελλόμενος «... Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἀμφισβητείη, *καταλαμβανέτω τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντίνου πόλεως Θρόνον καὶ ἐπ᾿ αὐτῷ δικαζέσθω»* [22]). Ὁ δὲ δεύτερος, ἀναφερόμενος εἰς ὡρισμένων ἐπαρχιακῶν ὁρίων διαφοράν, ὁρίζει «... Εἰ δέ τις ἀδικοῖτο ὑπὸ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, *παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Θρόνῳ δικαζέσθω, καθὰ προείρηται»* [23]). Καὶ ἐγεννήθη μὲν ζήτημα σχετικῶς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς φράσεως *ἔξαρχος τῆς διοικήσεως*, τινῶν διατυπωσάντων τὴν γνώμην ὅτι αὕτη δηλοῖ τὸν ἀνώτερον μητροπολίτην τῆς περιφερείας, πρᾶγμα ἀπίθανον καὶ διότι κανόνες Συνόδου Οἰκουμενικῆς, εἰς τοιαύτας ἀφορῶσαι ὑποθέσεις, ἔχουσι καθολικὸν κῦρος. Ὅτι δ' ὅμως διὰ τῆς ἐκφράσεως σημαίνονται *οἱ μετέπειτα κληθέντες Πατριάρχαι*, τοῦτο καὶ ἐκ τῶν συμφραζομένων ἐξάγεται καὶ ἐξωτερικῶς ἐπιβεβαιοῦται. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ἐπαναλαμβάνων τὸν 9ον κανόνα ἐν τῷ 22ῳ κεφαλαίῳ τῆς 123ης Νεαρᾶς αὐτοῦ, ἀντικαθιστᾷ τὴν φράσιν *ἔξαρχος τῆς διοικήσεως* διὰ τῆς λέξεως ἁπλῶς *πατριάρχης*. Ἐν τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ἐν τῇ 10ῃ συνεδρίᾳ τῆς ὁποίας ἐδικάσθη ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἐδέσσης Ἴβα, ὁ τελευταῖος οὗτος, δικαιολογούμενος διὰ τὴν κρίσιν, ἣν ἐξήνεγκε κατὰ

21) ***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 387.
22) ***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 237.
23) ***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 258 - 259.

Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, λέγει: *«ἐξηκολούθησα τῷ ἐξάρχῳ μου...»*, *«κἀγὼ μετὰ τοῦ ἐξάρχου μου»*, ὑπὸ ἔξαρχον αὐτοῦ ἐννοῶν τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην [24]. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν ὀρθότατα ἡρμήνευσε τὸν 9ον κανόνα ὁ Ἀλέξιος Ἀριστηνός, διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, σημειώσας: «Ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοπος ἢ κληρικός, εἰ κατὰ τοῦ μητροπολίτου ἔχει τινὰ ὑπόθεσιν, ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἤτοι τῷ πατριάρχῃ, ὑφ' ὃν τελοῦσιν οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολῖται, δικάζεσθαι, *ἢ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ προνόμιον οὐδενὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐδόθη*, οὔτε ἀπὸ τῶν κανόνων, οὔτε ἀπὸ τῶν νόμων, τὸ δικάζεσθαι μητροπολίτην, τελοῦντα ὑφ' ἕτερον πατριάρχην, παρὰ πατριάρχῃ ἑτέρῳ, *εἰμὴ μόνον τῷ Κωνσταντινουπόλεως»* [25]. Συνῳδὰ τῷ 9ῳ κανόνι τεθέσπισται ὑπὸ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου τῶν αὐτοκρατόρων: «Τὸ τοῦ Πατριάρχου (Κωνσταντινουπόλεως) κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ' ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ὡς ἀρχὴ καὶ αὐτὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων· ἐξ αὐτοῦ γὰρ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πάντα κριτήρια, καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύει καὶ ἀναστρέφεται· αὐτὸ δὲ οὔτε ἔκ τινος οὔτε πρὸς ἕτερον· τοιοῦτο γὰρ ἡ ἀρχή». Ἐκ τῶν νεωτέρων οὕτω ἑρμηνεύουσι τὸν κανόνα ὁ Beveridge [26], ὁ Hefele [27], ὁ H. Leclercq κ. ἄ., ὁ τελευταῖος μάλιστα παρατηρῶν ὅτι ὁ 9ος κανὼν παρέχει τι μεῖζον εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἢ ὅσον ὁ 5ος τῆς Σαρδικῆς εἰς τὸν Ρώμης, καθόσον ὁ τελευταῖος παρέχει εἰς τὸν Ρώμης τὸ δικαίωμα τοῦ δέχεσθαι τὴν ἔκκλησιν καὶ ὁρίζειν πρὸς ἐπανεξέτασιν τῆς ὑποθέσεως ἄλλους κριτάς, ἐνῷ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὁ 9ος κανὼν παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπανεξετάζειν αὐτὸν τὴν ὑπόθεσιν [28]. Παρεμπιπτόντως πα-

---

[24]) **Mansi**, ἔνθ' ἀνωτ. VII, 237.

[25]) ***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 240.

[26]) Συνοδικόν, Τόμος Β'.

[27]) **Hefele**, Histoire des Conciles, trad. Leclercq, B2 794.

[28]) **Hefele**, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 794, σημείωσις. Βλέπε καὶ ρλ' Νεαρὰν Ἰουστινιανοῦ: «Τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ Συνόδου, ἥτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ρώμης» (***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Στ' 260). Ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ρώμης πλειστάκις δηλοῖ ὁ ***Βαλσαμών***, σχολιάζων τοὺς σχετικοὺς κανόνας. Οὕτω ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ 17ου κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου λέγει: «Ἡ δὲ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ Δ' δεδώκασι τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τὰ προνόμια τοῦ Πάπα καὶ ὥρισαν μετ' ἐκεῖνον ἐν πᾶσι τιμᾶσθαι» (***Ράλλη - Ποτλῆ***, ἔνθ' ἀνωτ. Γ' 149). Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ 3ου τῆς Σαρδικῆς «τὰ μέντοι ὁρισθέντα περὶ τοῦ Πάπα, ἐκληπτέον καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως καὶ τοῦτον τῷ Πάπᾳ τιμηθῆναι ἀπὸ διαφόρων κανόνων» (ἔνθ' ἀνωτ. 237), καὶ ἐν τῇ τοῦ 5ου κανόνος τῆς αὐτῆς Συ-

ρατηροῦμεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ Leclercq ἐποιήσατο σύγκρισιν μεταξὺ ἐκκλήτου τοῦ Ρώμης καὶ ἐκκλήτου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἔδει νὰ σημειώσῃ καὶ τὴν διαφορὰν ταύτην, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο μὲν ἐρείδεται ἐπὶ ἀποφάσεως Συνόδου Τοπικῆς, ἐν ᾗ παρῆσαν μόνον οἱ τῆς Δύσεως Ἐπίσκοποι, διὸ καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς καταρτισθέντα ὅρον τῆς πίστεως αὐτὴ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν τῷ 5ῳ κανόνι καλεῖ Τόμον τῶν Δυτικῶν, τοῦτο δὲ ἐπὶ ἀποφάσεως Συνόδου Οἰκουμενικῆς. Τὸ ἀνίσχυρον τοῦ 5ου κανόνος τῆς Σαρδικῆς, ὡς κανόνος Τοπικῆς Συνόδου, κατανοῶν ὁ Πάπας Ζώσιμος, ἐτόλμησε νὰ πλαστογραφήσῃ αὐτὸν ὡς κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τῷ κομμονιτορίῳ αὐτοῦ, ὅπερ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐν Καρθαγένῃ πατέρας, ὡς δυσχεραίνοντας κατὰ τῆς γενικῆς δικαιοδοσίας, ἧς ἡ Ρώμη ἀντεποιεῖτο ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πατέρες ὅμως εὐτόλμως ἐξήλεγξαν τὴν πλαστογραφίαν δι' ἀντιγράφων ἀκιβδήλων τῶν Πρακτικῶν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ληφθέντων ἐκ τῶν Ἀρχείων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν αὐτῇ τῇ Δ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, λέγει ὁ *Ἰβὰν Ἀνδρέγιεφ*, τὸ ὄνομα «*πατριάρχης*» ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν λίαν ἀκαθορίστῳ σημασίᾳ. Ἐν τοῖς κανόσι δὲ 9ῳ καὶ 17ῳ τῆς Συνόδου, τοὐναντίον, οἱ φέροντες σήμερον τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου ἐπίσκοποι ὀνομάζονται *ἔξαρχοι τῶν διοικήσεων* [29]. Πράγματι, οἱ πέντε Πατριάρχαι ὑπεγράφοντο ὡς ἐπίσκοποι ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἀπὸ τῆς Γ' μέχρι τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Κατὰ τὰς προσφωνήσεις ὅμως, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ τίτλου *ἀρχιεπίσκοπος*. Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὅτι ὁ τίτλος τοῦ Πατριάρχου καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ε' αἰῶνος ὁ τίτλος οὗτος ἀπενέμετο εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους ἱεράρχας, ἕως οὗ κατὰ τὸν ζ' καὶ η' αἰῶνα ἐπεκράτησεν ὅπως ἀπονέμηται ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς πέντε κορυφαίους ἀρχιεπισκόπους. Ἀπὸ τοῦ ς' αἰῶνος ὁ Ἀντιοχείας ἐτιτλοφορεῖτο Πατριάρχης, ὁ Ἱεροσολύμων Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πατριάρχης, ἐνῷ ὁ Ἀλεξανδρείας ἀνέκαθεν ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Πάπα [30]. Ἐκ τῶν Πα-

---

νόδου ἑρμηνείᾳ. «Ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κανόσιν εἴπομεν, μὴ εἶναι τὰ περὶ τοῦ Πάπα ὁρισθέντα ἰδικὰ τούτου καὶ μόνου προνόμια, ὥστε ἔχειν ἐξ ἀνάγκης πάντα ἐπίσκοπον καταδικαζόμενον τῷ Θρόνῳ τῆς Ρώμης προσέρχεσθαι, ἀλλ' ἐξακούεσθαι καὶ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὰ αὐτὰ καὶ πάλιν φαμέν» (ἔνθ' ἀνωτ. 242).

29) **Ivan Andreeff,** Konstantinopolskie Patriarchi ot vremeni Chalkidonskavo Sobora do Fotija, Sergief Posad, 1895, σ. 5-6.

30) **Th. Zahn,** Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons und der altkirchlichen Literatur, III, Erlangen, 1884, σελ. 183. σημ. 2. **W. Moeller,** Lehrbuch der Kirchengeschichte, Freiburg, 1889, I, σελ. 350.

τριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως πρῶτος Ἰωάννης ὁ Β' (518 520) κατὰ τὰ ἔτη 518 καὶ 519 ὠνομάσθη «Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης»[31]. Ὁ καθηγητὴς *Α. Καρτασώφ*, ἐξηγῶν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον, *παρὰ τὸ κανονικῶς ἀδιαφιλονείκητον* τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκκλήτου δικαιώματος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἀναλόγου πρὸς τὸ σύνηθες δικαίωμα τῶν Παπῶν τῆς Ρώμης, ἡ ἱστορία διεφύλαξεν ἡμῖν οὐχὶ τόσον πολλὰ παραδείγματα ἐκδικάσεως κατ' ἔκκλησιν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀναφορικῶς πρὸς τὰς μὴ ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένας Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἀποδίδωσι τοῦτο εἰς τὴν κατὰ τῶν προνομίων τούτων ἀντιπάθειαν καὶ τὴν ἀνεπιθυμίαν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῶν, καὶ κατακλείων τὴν μελέτην αὐτοῦ λέγει: «ἡ σειρὰ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνέφερον, παρατεθέντων ἄνευ ἀξιώσεως ἐξαντλούσης τὸ ζήτημα πληρότητος, εἶνε, ὑπολαμβάνομεν, ἀρκετή, ὅπως ἀναγνωρισθῇ τὸ πρωτεῦον πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ οὐχὶ μόνον ὡς ἀρχαιολογικὸν γεγονὸς τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ ὡς ζῶσα καὶ ἐνεργὸς ἀρχή»[32].

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκ τῆς πρωτευούσης καὶ προεξαρχούσης ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν καὶ Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν θέσεως τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχου ἀπορρέοντα δικαιώματα καὶ καθήκοντα αὐτοῦ, ταῦτα εἶνε τό τε προνοεῖν περὶ πάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν, πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν παντὸς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος, καὶ τὸ παρεμβαίνειν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευομένης καὶ παραβιαζομένης κανονικῆς τάξεως. Τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα αὐτοῦ ταῦτα ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐξήσκησε πάντοτε κατὰ τρόπον λυσιτελῆ, κατασφαλίσαντα τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν εὐστάθειαν τῶν ἐπὶ μέρους Ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν. Τῶν τοιούτων αὐτῶν καθηκόντων ἐπίγνωσιν εἶχον καὶ ἐξήσκησαν ταῦτα οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχαι καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως, ὥστε

---

31) Περὶ τοῦ τίτλου ***Οἰκουμενικὸς*** καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκυψάσης μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἔριδος ἔπιθι: **A. Pichler,** ἔνθ' ἀνωτ. 652 - 660. — **Le Quien,** ἔνθ' ἀνωτ. 67 - 86. — **Hergenröther,** Photius I, 179 - 190. — **H. Gelzer,** Der Streit über den Titel des Oekumenischen Patriarchen, ἐν Jahrbücher für Protestantische Theologie, XIII, 1887, Heft 4, σελ. 540 - 584. — **Ziegler,** ἔνθ' ἀνωτ. σ. 260 - 265. — **I. Andreeff,** ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 270 - 282. — **T. Barsov,** Konstantinopolskij Patriarch i evo vlast nad Rousskojou Tchevkovjou, Petrograd, 1868, σ 148 - 161. — **S. Vailhé,** Le titre de Patriarche Oecuménique avant S. Gregoire le Grand, ἐν «Echos d'Orient» XI, σ 65 - 69, κ. ἄ.

32) **A. Kartaschoff,** Praktika apellatchionnavo prava Konstantinopolskich Patriarchof, Warszawa, 1936, σελ. 19.

νὰ μὴ ἦνε δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κατασκεύασμα νεότευκτον καὶ αὐθαίρετον προϊὸν τοῦ ἐν Ἀνατολῇ κρατήσαντος ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἑξῆς πολιτικοῦ καθεστῶτος. Περὶ τούτου μαρτυρεῖ κατὰ μὲν τὴν πρὸ τῆς ἁλώσεως περίοδον: αὐτὴ ἡ προμνησθεῖσα, μετὰ πάροδον μόνον δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς Β′ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 394, ἐπιληφθεῖσα τοῦ ζητήματος τῶν Ἐπισκόπων Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκατέρου ἀντεχομένου τῆς Ἐπισκοπῆς Βόστρων [33]), ζητήματος ἀνήκοντος εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἐφ' ὅσον ἡ πόλις τῶν Βόστρων ἔκειτο ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας,—οἱ ἐν τῇ Δ′ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ἐνώπιον ὑπερεξακοσίων ἐπισκόπων, λόγοι τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου : «συνήθεια ἄνωθεν κεκράτηκε, τοὺς ἐνδημοῦντας τῇ μεγαλωνύμῳ πόλει ἁγιωτάτους ἐπισκόπους, ἡνίκα καιρὸς καλέσῃ, περὶ ἀναπιπτόντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων συνεῖναι καὶ διατυποῦν ἕκαστα καὶ ἀποκρίσεις ἀξιοῦν τοὺς δεομένους»,—ἡ Κανονικὴ περὶ συγγενείας Διάταξις, ἥτις ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σισινίου τοῦ Β′ (995 - 998) μετὰ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν ἐνδημούσης Συνόδου «τῇ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐξουσίᾳ πατρικῶς καὶ δεσποτικῶς» ἐκδοθεῖσα [34]) μετ' εὐλαβείας ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρὰ πάντων καὶ κατέλαβε θέσιν νόμου τῆς καθόλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ αἱ παρεμφερεῖς περὶ νηστείας Διατάξεις τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου (1065 - 1074) [35]), — ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου Λουκᾶ Α′ τοῦ Χρυσοβέργη (1156 - 1169) ἀκύρωσις τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Ἰωάννου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου ἐκδοθείσης ποινῆς τῆς καθαιρέσεως κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου, ὡς μὴ γενομένης κατὰ πάντα συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν ἱερῶν κανόνων [36]),— ὅσα ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κάλλιστος ὁ Α′ (1355), ἀνακαλῶν εἰς τὴν κανονικὴν τάξιν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας, τιμηθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β′ ἐν τῇ ἐν Λαμψάκῳ Συνόδῳ τῷ 1234 διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Πατριάρχου, ἄνευ ὅμως τοῦ εἶναι συναρίθμιον καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγιωτάτοις Πατριάρχαις, καὶ διὰ τοῦτο μὴ μνημονευόμενον ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις, πειραθέντα δὲ νὰ διεκδικήσῃ πραγματικὰ πατριαρχικὰ δικαιώματα καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπ' αὐτοῦ κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραφε πρὸς αὐτόν : «*καὶ χωρὶς δὲ τούτου,*

[33]) **Migne,** P. G., CXXXVIII, στ. 449 - 453, CXIX, στ. 821 - 825.

[34]) ***Ῥάλλη - Ποτλῆ,*** ἔνθ' ἀνωτ. Ε′.

[35]) Ἔνθ' ἀνωτ. Ε′ 51 - 56.

[36]) Ἔνθ' ἀνωτ. Γ′ 324.

εἰ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνος καὶ τὰς τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων κρίσεις καὶ ἐπανακρίνει καὶ διευθετεῖ καὶ ἐπιψηφίζεται καὶ τὸ κῦρος δίδωσιν, ὡς οἱ θεῖοι κανόνες διαγορεύουσι καὶ αἱ πράξεις ἐμαρτύρησαν, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον τῆς τῶν Βουλγάρων Ἐκκλησίας ὁ Θρόνος οὗτος κύριος ἔσται, παρ' οὗ καὶ τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχης τετίμηται»; [37]. Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν δὲ χρόνους ἡ ἐξάσκησις ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ τούτων, οὐ μόνον ὁσάκις προὔκειτο περὶ δογμάτων καὶ ἱερῶν παραδόσεων καὶ κανονικῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων ἢ γενικῶν ζητημάτων ἀφορώντων εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ περὶ σχετικῶς σπουδαίων ἐπὶ μέρους ζητημάτων, ἐνδιαφερόντων ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ὑπῆρξε τόσον συνήθης καὶ τόσον εὐρεῖα, ὥστε παρέλκει πᾶσα ἔκθεσις ἐνταῦθα ὡρισμένων παραδειγμάτων. Τοιαῦτα θὰ εὕρῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν σελίδι τοῦ Β′ τόμου τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχειοφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ μετέπειτα Μητροπολίτου Βερροίας, Κυζίκου, Καισαρείας († 1933) ***Καλλινίκου Δελικάνη*** ἐκδοθέντων ἐγγράφων ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου, περιέχοντος ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων (συμπεριλαμβανομένης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ) καὶ Κύπρου ἀπὸ 1574 - 1863. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἐπιδεικνῦσα τὴν κηδεμονικὴν αὐτῆς πρόνοιαν καὶ ἀντίληψιν, ἢ παρεμβαίνουσα πρὸς περιφρούρησιν τῆς καθεστηκυίας κανονικῆς τάξεως, ἐν τοῖς ἐκδιδομένοις ὑπ' αὐτῆς ἑκάστοτε σχετικοῖς ἐγγράφοις δὲν παρέλειπε νὰ στηρίζῃ τὰς πράξεις αὐτῆς. «*Ὁ Πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος* — ἀναγινώσκομεν π. χ. ἐν τῷ ὑπομνήματι ἐκλογῆς ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Παϊσίου τοῦ Β′ (1726 - 32, 1740 - 42, 1744 - 48, 1751 - 52) Μητροπολίτου τινὸς Χαλεπίου, οὗ τὸ ὄνομα ἄγνωστον, ὡς μὴ ἀναφερόμενον ἐν τῷ κώδικι τοῦ Κριτίου, ἐξ οὗ παρελήφθη τὸ ὑπόμνημα, — *προνόμιον κέκτηται παρά γε τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ βασιλικῶν θεσπισμάτων φιλοτιμηθέντων αὐτῷ ἐπισκέπτεσθαι καὶ προνοεῖν οὐ μόνον τὰς ὑποκειμένας αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰς πέριξ ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίας, καὶ παροικίαις πᾶσιν ἀπονέμειν τὴν πρόσφορον διοίκησιν, ὡς τὴν καθόλου ἀρχὴν ἐπιτετραμμένος, καὶ μάλιστα ὅταν περὶ δογμάτων καὶ εὐσεβείας ἡ ὑπόθεσις καὶ περὶ τὰ καίρια ὁ κίνδυνος καθέστηκε»* [38], — ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Χαλεπίου Φιλήμονος, ὑπαχθείσης τῆς

---

37) **Miklosich** et **Müller,** Acta Patriarcatus Constantinopolitani, A 438, CLXXXVI. Ἀρχιμ. ***Κ. Δελικάνη,*** Πατριαρχικῶν ἐγγράφων Τόμος Γ′, Κ/Πολις, 1905, σελ. 1046 - 1047.

38) ***Ἀρχιμ. Κ. Δελικάνη,*** ἔνθ' ἀνωτ., Β′ 189.

Μητροπόλεως ταύτης, αἰτήσει τοῦ Ἀντιοχείας Σιλβέστρου, διὰ τὰς ἐν αὐτῇ συμβάσας τότε (1757) ὀχλήσεις καὶ ταραχὰς παρά τινων κακοτρόπων, τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ: «*χρέος ἀπαραίτητον ἔχουσα ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία καὶ ὁ κατ' Αὐτὴν Ἁγιώτατος Πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ κήδεσθαι, καὶ προνοεῖν τῶν ἁπανταχοῦ διατελούντων χριστιανικῶν συστημάτων, οἷα κοινὴ Μήτηρ τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς διατελούντων ἁγιωτάτων Πατριαρχικῶν Θρόνων, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν φιλοτιμηθέντα αὐτῇ προνόμια τοῦ ἐπιβάλλειν πανταχοῦ καὶ διορθοῦν τὰ ὁποίποτε πεπτωκότα καὶ ἀναστάσεως χρῄζοντα...*» [39], — ἐν τῇ πράξει τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς Μητροπόλεως Χαλεπίου ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον Ἀντιοχείας ἐπὶ Πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Α' (1766): «*...Κατὰ τὸ ἀνέκαθεν προνόμιον τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὅστις εἴωθεν ὅλαις φροντίσι καὶ προνοητικαῖς ἐπισκέψεσι χεῖρα βοηθείας ὀρέγειν, προνοεῖσθαί τε καὶ περιποιεῖσθαι τὰς βοηθείας δεομένας ἑκασταχοῦ ἐπαρχίας καὶ παροικίας...*» [40], — καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀντιοχείας Δανιὴλ (1767): «*...Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ νῦν προορώμενοι, αὐτοί τε οἱ τοῦ ἐκεῖθεν ποιμνίου καὶ ἡμεῖς οἱ τὴν κοινὴν τῶν ἁπασῶν Ἐκκλησιῶν φροντίδα καὶ μέριμναν ἐμπεπιστευμένοι.. Καὶ δή, κατὰ τὴν ἀρχαίαν διατύπωσιν τοῦ Ἀποστολικοῦ τούτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μετὰ τὰς ἀποβιώσεις ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν εἰς ἑαυτὸν ἀναλαμβάνοντος καὶ ἀναδεχομένου τὸ ἐφορᾶν καὶ ἐπιστατεῖν τὰ τῆς τούτων διαδοχῆς, καὶ ὡς κοινὸς ἐπόπτης καὶ ἔφορος τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, οἷα καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ὑπερανεστηκυῖα, προνοεῖσθαι τῶν ὑπ' αὐτὰς μελῶν, καὶ ἐπαγρυπνεῖν τῷ κοινῷ συμφέροντι*» [41].

Τὴν ἣν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐπικαλεῖται πάντοτε ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας τάξιν, ἐπεβεβαίωσαν, ὡς συνᾴδουσαν πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, καὶ οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς: Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος (Γ'), Ἀλεξανδρείας Παΐσιος, Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος τῷ 1663, ἐν τῷ Τόμῳ [42], ὃν ἀπέ-

---

[39] Ἔνθ' ἀνωτέρω Β' 200 - 201.

[40] Ἔνθ' ἀνωτέρω Β' 210.

[41] Ἔνθ' ἀνωτ. Β' 212. 213.

[42] «Τόμος ζητημάτων τινῶν ἀναγκαίων, ὧν αἱ λύσεις ἐγένοντο παρὰ τῶν ἁγιωτάτων καὶ μακαριωτάτων τεσσάρων Πατριαρχῶν καὶ ἐξεδόθησαν δοκιμασθεῖσαι κατὰ τοὺς ὅρους καὶ κανόνας τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν

λυσαν κατ' αἴτησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀπαντῶντες εἰς εἴκοσι καὶ πέντε ἐρωτήσεις αὐτῆς. Ἐν τῷ η', κα' καὶ κβ' κεφαλαίῳ ὁ Τόμος διαλαμβάνει: «Ἐρώτησις. Κεφ. η'. Εἰ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Θρόνῳ ἐφεῖται πᾶσα κρίσις ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνει ἑκάστη ὑπόθεσις ἐκκλησιαστικὴ πέρας; — Ἀπόκρισις. Τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ Πάπα ἦν πρὸ τοῦ διαρραγῆναι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ἀλαζονείας καὶ ἐθελοκακίας· ἤδη δὲ ἐκείνου διαρραγέντος, αἱ ὑποθέσεις πᾶσαι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνον ἀναφέρονται καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις λαμβάνουσιν, ὡς τὰ ἴσα πρωτεῖα κατὰ τοὺς κανόνας ἔχοντα τῆς Παλαιᾶς Ρώμης... Ὅτι δὲ τὸ προνόμιον τοῦτο ἐπὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον μετήνεκται, μάθοις ἂν ἐκ πολλῶν, οὐχ ἧττον δὲ ἐκ τῶν σχολίων τοῦ μεγάλου Νομίμου λεγόντων... καὶ ἐκ τοῦ Βαλσαμῶνος «μὴ εἶναι τὰ περὶ τοῦ Πάπα ὁρισθέντα εἰδικὰ τούτου καὶ μόνου προνόμια, ἀλλ' ἐξυπακούεσθαι καὶ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως· ἤδη δὲ ἀπορραγέντος τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἀπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, μόνον εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν ἀναφέρεται Θρόνον. Εἰ δὲ τυχὸν συναινοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, εἰ τυχὸν εἴη μείζων ἡ ὑπόθεσις, ἀμετάβλητος ἔσται ἡ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις. — Ἐρώτησις. Κεφ. κα' καὶ κβ'. Εἰ μητροπολίτης τις ἢ πατριάρχης ὑπεύθυνος ὢν δικάζοιτο ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπισκόπων... εἰ δέ, ἀφηνιάζων, τὴν παρ' αὐτῶν ψῆφον εἰς ἔκκλητον ἀνατρέχει, τί ἂν γένοιτο; Ἀπόκρισις. Ἡ παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τῶν μετ' ἐκεῖνον Πατριαρχῶν ψῆφος, ἐπενεχθεῖσα κατ' αὐτοῦ ἐγγράφως, καθ' ὅτι ἂν δόξῃ νόμιμον καὶ κατὰ κανόνας, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἔχοντος παρὰ τῶν κανόνων τὸ τοιοῦτον προνόμιον, κρατείτω κατ' αὐτοῦ, μηδεμιᾶς ἄλλης προφάσεως ὑπολειπομένης ἐν τούτῳ...».

Τὴν πρωτεύουσαν δὲ καθόλου καὶ ἐν πᾶσι προεξάρχουσαν καὶ ἡγετικὴν θέσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ὀρθοδόξων Πρωθιεραρχῶν εὑρίσκομεν διατετυπωμένην καὶ ἐν τῷ Ἱδρυτικῷ Τόμῳ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὑπογραφέντι ὑπὸ τῶν: Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, Ἱεροσολύμων Σωφρονίου καὶ ὀγδοήκοντα ἑνὸς μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ἐν ᾧ λέγεται «... *καὶ ἵνα ὡς κεφαλὴν καὶ ἀρχὴν ἔχῃ αὐτὸς* (ὁ Μόσχας) *τὸν Ἀποστολικὸν Θρόνον τῆς Κωνσταντίνου πόλεως, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι*». [43]).

Τινὲς τῶν Ρώσσων κανονολόγων (Σουβορώφ, Παύλωφ κ. ἄ.) καὶ ἐκ

εἴδει ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος ͵αχξγ'» (Ἴδε Νομικὴν Συναγωγὴν φ. 353-358, ἐξ ἧς μεταγράψας, ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ Μ. Γεδεὼν ἐν ταῖς Κανονικαῖς Διατάξεσι Τόμ. Α' 341-366. Πρβλ. ***Ἀρχιμ. Κ. Δελικάνη***, ἔνθ' ἀνωτ. Γ' 93-118).

43) ***Ἀρχιμ. Κ. Δελικάνη***, ἔνθ' ἀνωτ. Γ' 25.

τῶν ἱστορικῶν οἱ μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ ἐξηγήσωσι τὴν πολυσχιδῆ δρᾶσιν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὡμίλησαν περὶ *Ἀνατολικοῦ Παπισμοῦ*, κατηγορήσαντες τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ ἐπιδιώξει ἐξασκήσεως παπικῆς ἐξουσίας ἐν Ἀνατολῇ, ὁ δὲ καθηγητὴς κ. Σ. Τροΐτσκι, ὑπ' ὄψει αὐτὸς ἔχων τὰς τῶν τελευταίων χρόνων πράξεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, αἵτινες, εἰρήσθω, οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ ἁπλῆ συνέχισις καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ ἀδιαλείπτως ἐξασκουμένων, ἐπέρριψεν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Νέας Ῥώμης τὴν *«ἁμαρτίαν τοῦ κοσμικοῦ τύφου»* (!), εἰς ἣν πρότερον ὑποπεσών, ὡς γράφει, ἐξέπεσε τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ὁ τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης Ἐπίσκοπος. Πόσον ἄδικον ἔχουσιν οἱ ταῦτα προβαλλόμενοι δῆλον ἐξ ὧν διαλαμβάνει ἡ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Ζ' (α' 1789 - 1794, β' 1798 - 1801) ἐκδοθεῖσα Πρᾶξις, ἡ ὑποτάξασα καὶ αὖθις τὴν Μητρόπολιν Χαλεπίου ὑπὸ τὸν τῆς Ἀντιοχείας Πατριαρχικὸν Θρόνον: *«Τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι μὲν καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων βοηθεῖν πρὸς τὰς χρείας καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγιωτάτοις Πατριαρχικοῖς καὶ Ἀποστολικοῖς Θρόνοις, πάνυ προσῆκον ἐκ παλαιοῦ ἡγεῖται ὁ καθ' ἡμᾶς οὑτωσὶ ἁγιώτατος Πατριαρχικός, Ἀποστολικός, καὶ Οἰκουμενικὸς Θρόνος, ἀφαιρεῖσθαί γε μὴν ἐκείνων τὰ δίκαια καὶ πλεονεκτεῖν ἀδικοῦντα, οὐχ ὅπως πράττειν, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούειν ἀνέχεται. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ δίκαιον καὶ ἄξιον ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ τοὐναντίον ἄδικόν τε καὶ ἀπρεπὲς τῷ Πατριαρχικῷ ἀξιώματι...»* [44]), ὡς καὶ τὸ περὶ τῆς αὐτῆς μητροπόλεως Χαλεπίου Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου τοῦ Γ' (1794): *«...Διὸ καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἁγιώτατος οὗτος Πατριαρχικός, Ἀποστολικὸς καὶ Οἰκουμενικὸς Θρόνος, καὶ ταύτῃ τὸ ἄμεμπτον ἑαυτῷ μνώμενος, δίκαιά τε καὶ ἀμεμφῆ καὶ τὰ πρὸς ἑαυτοῦ παρέχεται πρὸς τοὺς ἄλλους Πατριαρχικοὺς καὶ Ἀποστολικοὺς Θρόνους, μήτε τὰ ἐκ τῶν νόμων προσήκοντα ἐκείνοις ἀφαιρούμενος, μήτε ὑπὲρ τοὺς ὅρους πράττειν ἀξιῶν, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὰς χρείας ἐκείνοις, ὡς οἷόν τε, συναντιλαμβανόμενος»* [45]). Ὅταν δὲ ὁ Χαλεπίου Γρηγόριος, δὲν ἐμνημόνευσε, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς μητροπόλεως τῷ Θρόνῳ Ἀντιοχείας, τοῦ ὀνόματος τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Σιλβέστρου, μνημονεύσας τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὁ τελευταῖος ἀπήυθυνεν πρὸς αὐτὸν ἐπιτιμητικὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἔγραφε: «...Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη σου ἐτόλμησες **δύο μεγάλα ἄτοπα καὶ παράλογα πράγματα** ἔξω τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως καὶ παραγγελίας ἡμῶν, ἕνα ὅτι δὲν ἐμνημόνευσες τὸ ὄνομα τοῦ μακαριωτάτου πα-

---

[44]) Ἔνθ' ἀνωτ. Γ' 217.
[45]) Ἔνθ' ἀνωτ. Β' 220.

τριάρχου Ἀντιοχείας καὶ συναδελφοῦ ἡμῶν κὺρ Σιλβέστρου, ἀλλ' ἐμνημόνευσες τὸν Κωνσταντινουπόλεως. . . » 46).

Οὐ μόνον δὲ αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ σμικρύνῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ δίκαια τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις οὐκ ἐπέτρεπε τοῦτο. Οἱ Πατριάρχαι Μεθόδιος ὁ Γ', Ἰάκωβος ὁ Α', Καλλίνικος ὁ Β' καὶ Γαβριὴλ ὁ Γ' κατεδίκασαν ἐπὶ τῇ βάσει ἀγωγῆς τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας τῶν Ἀρχιεπισκόπων Σιναίου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν κανονικῆς δικαιοδοσίας τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων. «*Τούτου χάριν*, ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ Συνοδικῷ Γράμματι τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβου τοῦ Α', ἐν ἔτει 1687 ἐκδοθέντι καὶ καθορίζοντι τὴν θέσιν τοῦ Ὄρους Σινᾶ ἀπέναντι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *τῷ ἀρχαιοπαραδότῳ κανόνι στοιχοῦντες τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τάξεως, ὡς ἀπαράθραυστα βουλόμενοι διασώζεσθαι τὰ τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων Ἐκκλησιῶν προνόμια, κατὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς τύπους καὶ τοὺς συνοδικοὺς καὶ κανονικοὺς τῶν θείων πατέρων ὅρους καὶ θεσμούς, καθ' ἣν ἔφθασεν ὁ καθ' ἡμᾶς Οἰκουμενικὸς Θρόνος κανονικὴν πλουτισθῆναι δύναμιν, ὡς καὶ τὰς προβαλλομένας ἐπὶ διαίτησιν αὐτῷ ἀνακρίνειν ὑποθέσεις, τὰς τ' ἐπισυμβαινούσας ἀταξίας ταῖς ἐν ἑτέροις κλίμασι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις καταστέλλειν, κἀπὶ τὸ εὔθετον μεταρρυθμίζειν τὰ τοιαῦτα, γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα*· . . » 47).

Β') Ἡ ἔκφρασις τοῦ 28ου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δι' ἧς διετυπώθη ἡ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγωγὴ καὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς Ἐπισκόπων τῶν διοικήσεων Ποντικῆς, Ἀσιανῆς καὶ Θρᾳκικῆς, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον πικροχόλων σχολίων παρὰ τῷ καθηγητῇ κ. Τροΐτσκι, πειρωμένῳ νὰ περιορίσῃ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ κανόνος πρὸς ἐξασφάλισιν δικαιώματος ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῶν ἐν Εὐρώπῃ ὀρθοδόξων καὶ ταῖς ἄλλαις, καὶ δὴ ταῖς νεωτέραις σλαυϊκαῖς Ἐκκλησίαις, ταῖς καὶ ἀμέσως ἐνδιαφερομέναις. Ἐσφαλμένως, λέγει, οἱ ὑπέρμαχοι τῆς νέας θεωρίας διαβλέπουσιν ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς ἐν ταῖς λέξεσιν «*ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς*» καὶ ἑρμηνεύουσι ταύτας ἐν ἐννοίᾳ πολιτικογεωγραφικῇ, ἐν ἐννοίᾳ ὀρθοδόξου διασπορᾶς, εὑρισκομένης ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῶν κρατῶν, ἐν οἷς ὑφίστανται Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ἥτις, διασπορά, κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὀφείλει δῆθεν νὰ ἀποτελέσῃ τμῆμα τῆς ἀποκλειστικῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως 48). Καὶ διὰ νὰ καταδείξῃ τὸ δῆθεν σφαλερὸν

46) Ἔνθ' ἀνωτ. Β' 101.
47) Ἔνθ' ἀνωτ. Β' 403.
48) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 38.

τοῦ διισχυρισμοῦ τούτου προβαίνει εἰς διασάφησιν τῆς πραγματικῆς δῆθεν ἐννοίας τῶν ὅρων «διασπορὰ» καὶ «βάρβαρος» ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, τοῦ πρώτου, σημειωθήτω, μὴ περιεχομένου ἐν τῷ 28ῳ κανόνι.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ 28ου κανόνος «τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους» οὐδόλως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐξυπονοουμένη ἡ λέξις *ἔθνεσιν*, ὡς φρονοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ κ. Τροΐτσκι, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς τοῦ 2ου κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκφράσεως: «*Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν πατέρων*». Ἐὰν ἔδει νὰ ἐξυπονοηθῇ ἡ λέξις *ἔθνεσιν* οὐδεὶς ὑπῆρχε λόγος νὰ παραλίπωσι ταύτην οἱ συντάξαντες τὸν κανόνα. Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γίνεται λόγος περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν ἐκτὸς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους [49]), παρὰ λαοῖς δηλονότι μὴ ἐκχριστιανισθεῖσιν εἰσέτι τελείως, βάρβαρα δὲ κεκτημένοις ἤθη καὶ μὴ προσοικειωθεῖσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, «ὅπου ἴσως οὐ πολλοὶ ἦσαν Ἐπίσκοποι, ὥστε ἀρκεῖν εἰς σύνοδον» [50]), ἵνα τὰ κατ' αὐτὰς διοικῶνται ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου συνόδου, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ἀποφασισθέντα. Οἱ πατέρες τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, συμπληροῦντες τὸν 6ον καὶ 7ον κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δι' ὧν ὡρίσθησαν αἱ περιοχαὶ αἱ ὀφείλουσαι ὑποκεῖσθαι τοῖς Ἐπισκόποις Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἀπαγορεύουσιν εἰς τούτους τε καὶ εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας τῶν Θρόνων αὐτῶν ἀπομείναντας καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν αὐτοτελῶς διοικοῦντας ἐπισκόπους τῶν διοικήσεων τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θρᾴκης, τὴν ὑπὲρ διοίκησιν, δηλαδὴ ὑπὲρ τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς ἐπαρχίαν, εἰς τὰς ὑπερορίους ἐκκλησίας μετάβασιν, ἐξαίρεσιν ποιούμενοι μόνον περὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν αἱ ἀνάγκαι ἔδει καὶ ἐφεξῆς νὰ οἰκονομῶνται κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν πατέρων. Δηλαδὴ ἀνάγκης παρισταμένης ἐπιτρέπει ἡ Σύνοδος τοῖς ἐκεῖ Ἐπισκόποις, κατ' ἐξαίρεσιν καὶ οἰκονομίαν, τὴν μετάβασιν ἀπὸ μιᾶς περιφερείας εἰς ἄλλην, ἐπὶ τῷ ἐπιστηρίζειν τοὺς τῇ πίστει προσιόντας, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Βαλσαμὼν [51]). Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, διαγράφουσα τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θρόνου καὶ ὑπάγουσα ὑπ' αὐτὸν τὰς τέως αὐτοτελεῖς ἐκκλησιαστικὰς περιφε-

---

[49]) **Hefele,** ἔνθ' ἀνωτ. Β1 24. — **L. Duchesne,** Histoire ancienne de l'Église, II, Paris, 1911, σελ. 437. — **Abbé Fleury,** Histoire Ecclesiastique, III Paris, 1844, σελ. 6.

[50]) ***Ράλλη - Ποτλῆ,*** ἔνθ' ἀνωτ. Β' 170.

[51]) **Ἔνθ'** ἀνωτ. σελ. 170 - 171.

ρείας τῶν διοικήσεων τοῦ Πόντου, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης, συνυπήγαγεν ὑπ' αὐτόν, τροποποιοῦσα τὸν 2ον κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ τὰς περὶ ὧν ἐξαίρεσιν ἐποιήσατο ὁ κανὼν οὗτος ἐκκλησίας, χρησιμοποιήσασα τὸν γενικώτερον ὅρον *ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς*, ἄνευ τοῦ προσδιορισμοῦ *ἔθνεσι*, πρὸς δήλωσιν εὐρύτερον πασῶν τῶν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὑφισταμένων ἐκκλησιῶν. Φυσικῶς εἰς τὴν λέξιν *βαρβαρικοῖς*, λαμβανομένην τοπογραφικῶς, ἐξυπονοητέον τὸ οὐσιαστικὸν *μέρεσι* 52). Ὑπονοοῦνται δὲ ἐνταῦθα αἱ ἐκκλησίαι ἐκεῖναι τὰς ὁποίας ὁ 30ὸς κανὼν τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀνομάζει *βαρβαρικὰς ἐκκλησίας* 53).

Ὅτι αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι οὐδὲν κέκτηνται κανονικὸν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς διοικήσεως χριστιανῶν εὑρισκομένων ἐν περιοχαῖς κειμέναις ἐκτὸς τῶν ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ διὰ κανονικῶν πράξεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, παρ' οὗ ἔλαβον τὸ αὐτοκέφαλον, καθορισθέντων ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, τοῦτο ἐξάγεται κυρίως ἐκ τοῦ προμνησθέντος 2ου κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐκ τοῦ 8ου κανόνος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ πρῶτος ὁρίζει: «*Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίαις ἐκκλησίαις μὴ ἀπιέναι, μηδὲ συγχέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους τὴν Ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων Ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους τὰ κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον διοικεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θρᾴκης τὰ τῆς Θρᾴκης μόνον οἰκονομεῖν. Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν πατέρων*» 54). Περὶ τοῦ κανόνος τούτου ἐλέχθη ἤδη τὸ προσῆκον. Ὁ δὲ δεύτερος: «. . . *Ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὖσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα, καταλαμβάνειν, ἀλλ' εἰ καί τις κατέλαβε καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποίηται, βιασάμενος ταύτην ἀποδιδόναι*» 55) Ἐν τῇ Γ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἀπὸ μέρους τῶν

52) Ἴδε καὶ **E. A. Sophoclès,** Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods, Boston, 1870, ἐν τῇ λέξει ***βαρβαρικόν***. Ὁ κ. Τροΐτσκι, συμβουλευθεὶς τὸ Λεξικὸν τοῦτο δὲν παρετήρησε, φαίνεται, ὅτι τοῦτο μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ἐκκλησιαστικῶν κειμένων τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, ἐν οἷς ἡ λέξις ***βαρβαρικόν, βαρβαρικά,*** ἔχει τοπογραφικὴν σημασίαν καταλέγει καὶ τὸν 28ον Κανόνα τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου.

53) ***Ῥάλλη - Ποτλῆ,*** ἔνθ' ἀνωτ. Β'.

54) Ἔνθ' ἀνωτ., Β' 169 - 170.

55) Ἔνθ' ἀνωτ., Β' 203.

Ἐπισκόπων Κύπρου ἐγένετο προφορικὴ δήλωσις καὶ ὑπεβλήθη ἔγγραφος διαμαρτυρία κατὰ τοῦ Ἐπικόπου Ἀντιοχείας, ὅστις, ὁρμώμενος ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐξαρτήσεως τῆς νήσου ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, ἐτέλει ἐκεῖ χειροτονίας, παραβιάζων οὕτω, ὅπερ ἡ Κύπρος *ἐξ ἀρχῆς* ἐκέκτητο δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρως ἐκλέγειν καὶ καθιστᾶν τοὺς ἐπισκόπους αὐτῆς. Ἕνεκα τῶν παραπόνων τούτων οἱ πατέρες τῆς Συνόδου κατωχύρωσαν τὸ αὐτοτελὲς τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου καὶ πρὸς πρόληψιν παρομοίων ἀντικανονικῶν πράξεων διετύπωσαν τὴν ὡς ἄνω ἀπαγόρευσιν.

Ὁ καθηγητὴς κ. Τροΐτσκι, ἐπιπολαίως καὶ ἀνευλαβῶς ἐκφραζόμενος περὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Μελετίου, εὖ καὶ καλῶς στηριχθέντος ἐπὶ τῶν δύο τούτων κανόνων διὰ νὰ κακίσῃ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας Ρώσσους Ἀρχιερεῖς διὰ τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν εἰς δικαιοδοσίας ἐπισκοπικάς, κειμένας ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας [56]), παρατηρεῖ ὅτι:

---

[56]) Γράμμα πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κιέβου Ἀντώνιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Ρώσσους Ἀρχιερεῖς, ἐν τῷ Πανταίνῳ τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν (1927, σελ. 514 - 516). Ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος ἣν κέκτηται τὸ ἔγγραφον, παραθέτομεν τοῦτο αὐτούσιον:

† ***ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς Μεγάλης Πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου.***

Ἀριθμ. 1551.

Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κιέβου κ. Ἀντωνίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ Ρώσσοις Ἀρχιερεῦσι χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἐγκυκλίους τῆς ὑμετέρας Ἱερότητος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν Ἀρχιερέων ἐν Κάρλοβιτς ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1926, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν διάστασιν ὑμῶν πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις διαμένοντα Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Εὐλόγιον καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ληφθέντα μέτρα ἔχοντες ἀφ' ἑνὸς ὑπ' ὄψει, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπιστολὰς αὐτοῦ τούτου τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Εὐλογίου, ὑπὸ τὴν κρίσιν ἡμῶν τιθεμένου τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, καὶ ἄλλων δ' ἔτι Ρώσσων Ἀρχιερέων ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστολάς, κατεστήσαμεν πάντα ταῦτα ὑποκείμενον διασκέψεως ἐν τῇ περὶ ἡμᾶς Ἱερᾷ Συνόδῳ, καὶ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας κριτήριον Θεόσδοτον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τιθέμενοι, ἐσπουδάσαμεν καθορίσαι τὰ δύο ταῦτα: Α΄. Ποία ἡ θέσις ὑμῶν τῶν ἐν Κάρλοβιτς συνεδριαζόντων Ρώσσων Ἀρχιερέων καὶ ὡς Συνόδου Διοικούσης ἐμφανιζομένων διὰ τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ρωσσίας Ρώσσους Ὀρθοδόξους, κρινομένη κατὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς Κανόνας, καὶ Β΄. Ποία ἡ κανονικὴ ἀξία τῶν περὶ τοῦ Μητροπολίτου Εὐλογίου ὑφ' ὑμῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν.

Τραγικαὶ ἀληθῶς ὑπῆρξαν αἱ περιστάσεις καὶ δυσμενεῖς λίαν αἱ συν-

1) Ὁ 2ος κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀπαγορεύων τὸ ὑπερορίως καθόλου ἐνεργεῖν, οὐδεμίαν ποιεῖται ἐξαίρεσιν περὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ κἂν μνημονεύων τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ,

2) Ὁ κανὼν οὗτος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πατριάρχου δὲν ἀναφέρεται

θῆκαι ὑφ' ἅς, Θεοῦ παραχωρήσει, εὑρέθη ἡ ἐν Ρωσσίᾳ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ 1919, ὧν ἕνεκα πολλοὶ ποιμένες αὐτῆς, χωρισθέντες τῶν ποιμνίων αὐτῶν καὶ διωκόμενοι, εὑρέθησαν ἔξω τῶν ὁρίων ὄχι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Μετά τινας δὲ κατὰ τόπους σταθμεύσεις, ἐν αἷς ἔσχον δείγματα ἀδελφικῆς συμπαθείας παρὰ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν αὐτῶν καὶ συμποιμένων, καταφεύγοντες εἰς τὸ ἐξωτερικόν, συνεκεντρώθησαν εἶτα εἰς Κάρλοβιτς τῆς Γιουγοσλαυΐας ἐπὶ ἐδάφους τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῆς Σερβίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνεφανίσθητε ὑπὸ τύπον Ἀρχιερατικοῦ Συνεδρίου, βαθμηδὸν ὅμως ἐξειλίχθητε εἰς «Ἀρχιερατικὴν Σύνοδον τῆς ὑπερορίου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας».

Ἀλλά, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί, δύναται νὰ νοηθῇ Ὀρθόδοξος «Ἐκκλησία ὑπερόριος», διὰ νὰ ἔχῃ καὶ Σύνοδον διοικοῦσαν αὐτήν; Ποῦ τῶν κανόνων ἀνέγνωτε ὅρον «ὑπερόριος Ἐκκλησία», ὑφ' ἣν ἔννοιαν μεταχειρίζεσθε αὐτόν; Διότι ἡμεῖς γε ἐκ τῶν κανόνων καὶ τῆς μακραίωνος πράξεως τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζομεν μόνον «ὅρια Ἐκκλησιῶν» καὶ παραγγέλματα Πατέρων θεοφόρων «μὴ μεταίρειν ὅρια αἰώνια, ἃ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἔθεντο», καὶ ἀπειλὰς κανόνων ἱερῶν κατὰ τῶν τολμώντων ἔξω τῶν ἑ α υ τ ῶ ν ὅ ρ ω ν χειροτονίας ποιεῖσθαι» (Ἀποστ. 35).

Καὶ εὕρηται μὲν ὄντως ἐν τοῖς κανόσιν ὁ ὅρος «ὑπερόριος Ἐκκλησία», ἀλλὰ μόνον ὡς καταδίκη τοῦ νεωτερισμοῦ ὑμῶν. Οὕτως ἐν τῷ 2ῳ Κανόνι τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἀναγινώσκομεν:

«Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν Ἐπισκόπους τ α ῖ ς ὑ π ε ρ ο ρ ί ο ι ς Ἐ κ κ λ η σ ί α ι ς...... Ἀκλήτους δὲ Ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονίᾳ ἤ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας Σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα». Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὑμεῖς, Ἀρχιερεῖς ὄντες τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας, κωλύεσθε ἐπεμβῆναι εἰς δικαιοδοσίας ἐπισκοπικάς, κειμένας ἔξω τῶν ὁρίων τῆς ὑμετέρας Ἐκλησίας, ὡς σύνοδος κανονική.

Οὐδαμοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ἀναφέρονται ἐπίσκοποι σχολάζοντες — τοιαύτη δὲ ἀκριβῶς εἶνε κατὰ τοὺς κανόνας ἡ θέσις ὅλων ὑμῶν τῶν ἐν Κάρλοβιτς ἠθροισμένων Ρώσσων Ἀρχιερέων — συγκροτηθέντες εἰς Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν. Τοὺς σχολάζοντας ἐπισκόπους ἐμποδίζει ὁ 16ος κανὼν τῆς Ἀντιοχείας ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως ἀντιποιηθῆναι δικαιωμάτων ἐπισκοπικῶν «δίχα Συνόδου τελείας»· ὑμεῖς ὅμως καὶ συνοδικὴν ἐξουσίαν ἑαυτοῖς ἀπενείματε. Καὶ ὁ μὲν Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ ἄλλοι ὑποχρεοῦνται μόνον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, τοπικῶς καθωρισμένοις, τὰ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐνεργεῖν, οἱ δὲ σχολάζοντες ὑμεῖς προσεγράψατε ἑαυτοῖς συνοδικὴν δικαιοδοσίαν, ἐκτεινομένην τοπικῶς ἐπὶ πέντε ἠπείρων.

Ἐπικαλεῖσθε ὅμως, ὡς ἀκούομεν, ὑπὲρ τοῦ νεωτερισμοῦ ὑμῶν τὸν

ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ, σκοπίμως παραλειπομένης τῆς ἀκριβῶς εἰς τὴν περὶ ἧς προὔκειτο περίπτωσιν δῆθεν ἐφαρμοζομένης τελευταίας παραγράφου τοῦ κανόνος περὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν,

---

39ον τῆς ΣΤ′ Οἰκουμενικῆς· ἀλλ' εἶνε ὄντως ὑπὲρ ὑμῶν; Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Ἰωάννης, ἐπὶ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β′, καταλιπὼν τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ, λόγῳ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, κατέφυγε μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον μέρη. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Γ′ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶχεν ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν προνομιοῦχον, ἤτοι Αὐτοκέφαλον, ἐκρίθη ὀρθὸν νὰ διατηρήσῃ τὸ αὐτοκέφαλον αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Ἀλλ' οἱ Πατέρες τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔχονται στερρῶς τῆς ἐννοίας τῶν τοπικῶν ὁρίων δι' ἑκάστην Ἐκκλησίαν διὰ τοῦτο καὶ ἐκχωροῦσι τῷ Ἰωάννῃ ὡρισμένην τοπικὴν περιφέρειαν πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ καὶ ὑποχρεοῦσι τὸν Μητροπολίτην Κυζίκου, τὸν τέως κυρίαρχον τῆς περιφερείας, «ὑποκεῖσθαι τῷ Προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως, μιμήσει τῶν λοιπῶν ἁπάντων Ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστατον πρόεδρον Ἰωάννην». Πρόδηλον ὅτι ὁ κανὼν ζητεῖ περισωθῆναι τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας, συνολικῶς ἐκπατρισθείσης, τοῦτο δέ ἐστι διάφορον ὅλως τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Κάρλοβιτς, οἵτινες οὔτε ὡς Σύνοδος τῆς Ρωσσίας ἐξεπατρίσθησαν οὔτε τὸ σύνολον κλήρου καὶ λαοῦ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκκλησίας ἔθεντο σκοπὸν τῆς ποιμαντορίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς παρατηρήσεως ταύτης, ἐὰν ὑπῆρχε θέσις πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος, ἔδει ἐφαρμοσθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ πνεύματι, ὅπερ ἐκπροσωπεῖται δι' αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης δηλονότι τῆς Σερβίας ἠδύνατο παραχωρῆσαι τῷ Κιέβου Ἀντωνίῳ τὴν Σιρμίαν ὁλόκληρον μετὰ τῆς πρωτευούσης Κάρλοβιτς πρὸς ἐγκαθίδρυσιν ἐν αὐτῇ ἐξ ἀποφάσεως τῆς Συνόδου αὐτοῦ τῶν σχολαζόντων Ρώσσων Ἀρχιερέων μετὰ τῶν ἐκ Ρωσσίας ἐξορίστων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν καὶ ὀργανῶσαι αὐτοὺς εἰς «Σύνοδον Ἐπαρχίας» τῷ Πατριάρχῃ τῆς Σερβίας ὑποκειμένην καὶ μόνον ἐν τῇ καθορισθείσῃ αὐτῇ τοπικῇ δικαιοδοσίᾳ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς περιορίζουσαν.

Οὐκ ἔρρωται τοίνυν, ἀδελφοί, κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὴν πρᾶξιν τῶν αἰώνων κρινόμενον τὸ ὑμέτερον συγκρότημα καὶ παρίσταται ἀνάγκη ὅπως διαλύσητε αὐτὸ ὑμεῖς αὐτοὶ εἰς ἐκδήλωσιν σεβασμοῦ πρὸς τὸ αἰωνόβιον ὀρθόδοξον σύστημα διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, οὗτινος σαλευομένου, τὸ πᾶν ἀποβήσεται σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία καὶ «κίνησις κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς». Διότι ἀνεχόμενοι «ὑπερόριον Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν», ὀφείλομεν ἀναγνωρίσαι ὡς τοιαύτην καὶ Ἑλληνικὴν καὶ Σερβικὴν καὶ Ρουμανικὴν καὶ Ἀλβανικὴν καὶ Συριακὴν καὶ Πολωνικὴν καὶ Οὐκρανικὴν καὶ Παλαιστινείαν καὶ Αἰγυπτιακὴν καὶ καθόλου τόσας ὑπερορίους Ἐκκλησίας, ὅσας καὶ ἐνορίους, ὅπερ οὐδείς ἐστιν ὅστις οὐκ ἀντιλαμβάνεται ὡς ὄλεθρον τῆς Ὀρθοδοξίας.

Τούτων πάντων ἕνεκα ἐπὶ τῶν ὑμετέρων καὶ τῶν τοῦ Εὐλογίου γραμμάτων διασκεψάμενοι μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ τὸ συμφέρον

3) Ἐὰν ὁ κανὼν διελάμβανε μόνον ὅσα ἐξ αὐτοῦ ἀνέφερεν ὁ Πατριάρχης, οὐδεμία Ἐκκλησία, μηδὲ τῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξαιρουμένης, θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἱεραποστολὰς ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἀντέκειτο εἰς τὴν γνωστὴν πρὸς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ἐντολὴν τοῦ Κυρίου «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» 57), καὶ

4) Ὅτι καὶ ὁ 8ος κανὼν τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου δὲν ποιεῖται ἐξαίρεσιν περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, καθορίζων ἀρχὴν ἰσχύουσαν διὰ πάσας τὰς Ἐκκλησίας, δυνάμει τῆς ὁποίας—συμπεραίνει ὁ κ. Τροΐτσκι—ἐὰν ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπαρχίας ἐν Πολωνίᾳ καὶ Φιλλανδίᾳ, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὗται εὑρίσκονται ἐν ἀλλοτρίῳ κράτει, τότε καὶ ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτας, διότι αὕτη εὕρηται ἐν ἄλλῳ κράτει 58).

Ὅτι ὅμως οἱ διισχυρισμοὶ οὗτοι τοῦ κ. Τροΐτσκι εἶνε ἀβάσιμοι καὶ διὰ τοῦτο ἀσύστατοι παντί που δῆλον. Διότι:

1) Ὁ 2ος κανὼν τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου δὲν ἐξαιρεῖ τὸν Κωνσταντι-

---

τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ὑπεράνω παντὸς προσώπου ἢ μερίδος τιθέμενοι, ἀπεφάνθημεν καὶ ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν τε καὶ τῷ Εὐλογίῳ τάδε:

Α'. Ἡ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Κιέβου Ἀντώνιον ἀπαρτισθεῖσα ἐν Κάρλοβιτς καὶ αὐτοκαλουμένη «Ἀρχιερατικὴ Σύνοδος τῆς ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Ρωσσικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» εἶνε ἀντικανονική, ὡς ἄντικρυς ἀντικειμένη εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς Κανόνας καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας.

Β'. Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Σερβίας δικαιοῦται ν' ἀναγνωρίσῃ τοῖς Ρώσσοις Μητροπολίταις καὶ Ἐπισκόποις τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν καὶ ἱερουργεῖν ἐντὸς τοῦ Σερβικοῦ ἐδάφους καὶ μόνον.

Γ'. Οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχουσι νὰ χειροτονῶσι καὶ ἐγκαθιστῶσιν Ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῶν βαρβαρικῶν χωρῶν καὶ ἐν γένει ἐκτὸς τῆς Ρωσσίας εἰς Ἐπαρχίας κανονικῶς ὑπαγομένας εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα ὑπάρχει ἤδη κανονικὴ Ἀρχιερατικὴ Ἀρχή, νομίμως ἐγκατεστημένη.

Δ'. Οὐδὲν δικαίωμα ἔχει νὰ καλῇ τὸν Μητροπολίτην Εὐλόγιον εἰς ἀπολογίαν καὶ νὰ δικάζῃ ἢ καταδικάζῃ αὐτόν, ὑπαγόμενον εἰς τὴν Σύνοδον τῆς περιφερείας εἰς ἣν ἡ χώρα ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται.

Ε'. Ὁ Μητροπολίτης Εὐλόγιος, ἀντικανονικῶς ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἄλλος ὀρθόδοξος Ἀρχιερεὺς ὑπῆρχε νομίμως ἐγκατεστημένος.

Καὶ ἡμεῖς μὲν ταῦτα· φωτίσειε δ' ὑμᾶς τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις καὶ ὁδηγήσειεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 22/5 Ἰουλίου 1927.

† *Ὁ Ἀλεξανδρείας ἐν Χριστῷ Ἀδελφός*

57) Ματθ. κη' 19, Μάρκ. ις' 15.

58) **S. Troitchky,** ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 36-37.

νουπόλεως ἀπὸ τῆς τιθεμένης ἀρχῆς, καθόσον οὐδεμία ἐνεχώρει τοιαύτη ἐξαίρεσις. Οὐδ' ἐπεκαλέσθη ἄλλως τε τοιαύτην ἐξαίρεσιν ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης.

2) Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ἐν τῇ περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος ἐπιστολῇ αὐτοῦ παρέλειψε πάντως τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κανόνος οὐχὶ σκοπίμως, ὡς φρονεῖ ὁ κ. Τροΐτσκι, διότι δῆθεν θὰ ἐξησθένιζε τὴν ὑπ' αὐτοῦ στηριζομένην θέσιν, ἀλλὰ διότι ἡ παράγραφος αὕτη οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ρώσσων Ἀρχιερέων ἐν ἐδάφει κανονικῷ ἀλλοτρίας δικαιοδοσίας παρ' ἐνορίαν καὶ ὑπερορίως ἐνεργούμενα.

3) Ἐσφαλμένως πάντως ὁ κ. Τροΐτσκι τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κανόνος θεωρεῖ παρέχουσαν ἐλευθερίαν ἱεραποστολικῆς δράσεως εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν γνωστὴν τοῦ Κυρίου προτροπήν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ τοῦ κανόνος τούτου περὶ τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ εἰδικὴ διάταξις ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ μεταγενεστέρου 28ου κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δι' οὗ πᾶσαι αἱ ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς χώραις ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πάλιν ἡ παράγραφος αὕτη οὐδαμῶς στηρίζει τοιοῦτον δικαίωμα διὰ πάσας τὰς Ἐκκλησίας, καθόσον κατὰ τὸν Ζωναρᾶν καὶ τὸν Βαλσαμῶνα διὰ ταύτης δὲν παρέχεται εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἐπισκόπους ἐλευθερία ὑπερορίου ἐνεργείας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν, *ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταύταις* ἐπισκόποις, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν *τοῖς ἐκεῖ*, τοῖς ἔχουσι δηλονότι τὰς ἐπισκοπικὰς αὐτῶν περιφερείας ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, καὶ τοῦτο ὡς *παρὰ κανόνας*, κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα, ἐπιτρεπόμενον [59]), κατ' ἄκραν οἰκονομίαν καὶ ἐξαίρεσιν. Παρατηρητέον ὅμως καὶ τοῦτο ὅτι εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου θιγεῖσαν περίπτωσιν προὔκειτο οὐχὶ περὶ κηρύξεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου παρὰ λαοῖς ἀπίστοις, περὶ ἱεραποστολικῆς δηλονότι δράσεως, ἀλλὰ περὶ ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ὁμαδικῶς

---

[59]) «Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν βαρβάροις ἔθνεσιν ἐκκλησίαι τότε ἦσαν πιστῶν, ὅπου ἴσως οὐ πολλοὶ ἦσαν ἐπίσκοποι, ὥστε ἀρκεῖν εἰς σύνοδον, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, ***εἴ τις ἐν λόγῳ διαλάμπων ἦν ἐκεῖ***, προσφοιτᾶν καὶ ταῖς ἄλλαις παροικίαις, ὥστε ἐπιστηρίζειν τοὺς τῇ πίστει προσιόντας, καὶ βεβαιοῦν ἐν αὐτῇ τὸ κρατῆσαν ἔθος, μέχρι τότε ***ἐν τοῖς τοιούτοις*** ἐνδέδωκεν ἡ ἁγία σύνοδος καὶ εἰσέπειτα πολιτεύεσθαι» (Ζωναρᾶς, Ράλλη - Ποτλῆ, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 170 - 171). «Ὅτι δὲ ἐν βαρβάροις ἔθνεσιν ἐκκλησίαι τότε ἦσαν πιστῶν, ὅπου ἴσως οὐκ ἐχειροτονοῦντο πολλοὶ Ἐπίσκοποι, ὥστε ἀρκεῖν εἰς σύνοδον, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, τοὺς ἴσως ἐν λόγῳ διαλάμποντας προσφοιτᾶν καὶ ταῖς τῶν ἄλλων ***τοιαύταις*** ἐπαρχίαις, ὥστε ἐπιστηρίζειν τοὺς τῇ πίστει προσιόντας, ἐνέδωκεν ἡ ἁγία Σύνοδος καὶ εἰσέτι πολιτεύεσθαι τὸ τοιοῦτον ἔθος, ***κἂν παρὰ κανόνας ἐστί***, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγμματος» (***Βαλσαμών***, Ράλλη - Ποτλῆ, ἔνθ' ἀνωτ. Β' 171).

ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας ἐξελθόντων καὶ ἐν τῇ κανονικῇ περιοχῇ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχου ἐγκατασταθέντων, ἐφ' ὧν οὐδεμίαν πλέον εἶχον διοικητικὴν ἐξουσίαν οἱ τὰς ἰδίας ἐπισκοπὰς καὶ τὸ ἄνωθεν πεπιστευμένον αὐτοῖς ποίμνιον ἐγκαταλιπόντες, καὶ διὰ τοῦτο ὑπόδικοι ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καταστάντες, ὡς πρόσφυγες δὲ καὶ αὐτοὶ εἰς Εὐρώπην καταφυγόντες Ρῶσσοι Ἀρχιερεῖς. Ἐλησμόνησε, φαίνεται, ὁ κανονολόγος καθηγητής, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος τὴν τριπλῆν αὐτοῦ ἐξουσίαν - ἱερατικήν, διδακτικήν, διοικητικήν - ἐξασκεῖ ἐν μόνῃ τῇ λαχούσῃ αὐτῷ ἐπαρχίᾳ, καὶ ὅτι ἔξω ταύτης οὐδεμίαν οὗτος κέκτηται ἐξουσίαν, ποιεῖ δὲ μόνον ὅσα ἐπιτρέπει καὶ ἀνατίθησιν αὐτῷ ὁ τῆς ἐν ᾗ εὕρηται περιοχῆς κυριάρχης Ἐπίσκοπος.

Εἰδικῶς περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ἐντολῆς τοῦ Κυρίου «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» προκειμένου, πρὸς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν κ. Τροΐτσκι πάντοτε, δὲν συμβιβάζεται ἡ ἄρνησις εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ δικαιώματος τοῦ ἔχειν ἱεραποστολὰς *ὁπουδήποτε* ἐκτὸς τῶν καθωρισμένων ὁρίων αὐτῶν, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη, διθεῖσα εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀποδυομένους εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς ἀμέσους διαδόχους αὐτῶν, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔχουσα ἣν ἔννοιαν ἀποδίδωσιν αὐτῇ ὁ κ. Τροΐτσκι, διότι τε καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐτράπησαν πρὸς τὸ κηρῦξαι πρὸς ἰδίαν ἕκαστος κατεύθυνσιν καὶ περιοχὴν καὶ διότι ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Α΄, Β΄ καὶ Δ΄ πνευματοκινήτως κατενεμήθη ὁ σύμπας κόσμος εἰς τὰ πέντε Πατριαρχεῖα: Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἡ δὲ μέριμνα τῆς κηρύξεως τοῦ Εὐαγγελίου παρὰ τοῖς ἀπίστοις ἐν ἑκάστῳ ἐπὶ μέρους κλίματι ἀνήκει ἔκτοτε τῷ ἐν αὐτῷ *πρώτῳ*. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης, ᾧτινι ὑπὸ τῆς Δ΄ Οἰκουμ. Συνόδου ἀνετέθη καὶ ἡ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκλησιῶν διοίκησις, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἰδιαιτέραν κατέβαλλε πάντοτε προσπάθειαν πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσι, καὶ αὐτὸς μόνος ἵδρυεν αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας, ὅταν ἐπείθετο ὅτι ἡ τοιαύτη εἰς αὐτοκέφαλον ἐκκλησίαν ἀνύψωσις τμήματός τινος τοῦ κλίματος αὐτοῦ δὲν θὰ ἐγίνετο ἐπὶ ζημίᾳ τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

4) Καὶ ὁ 8ος βεβαίως κανὼν τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν ἐξαιρεῖ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Διοικεῖ ὅμως οὗτος τὰς ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας καὶ παροικίας οὐχὶ διότι θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐξαιρούμενον τῆς διὰ τοῦ κανόνος τούτου τιθεμένης ἀρχῆς, ἀλλὰ διότι αὗται εὑρίσκονται ἐν τῷ κανονικῷ αὐτοῦ ἐδάφει, τῷ ὁρισθέντι διὰ τοῦ νεωτέρου 28ου κανόνος τῆς

Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Θὰ παρέβαινεν οὗτος τὸν 8ον κανόνα, ἐὰν ἐζήτει νὰ ἔχῃ ἐπαρχίας ἐντὸς τοῦ κανονικοῦ ἐδάφους τῶν ἄλλων τριῶν Ἀποστολικῶν καὶ Πατριαρχικῶν Θρόνων τῆς Ἀνατολῆς ἢ καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειραφετηθεισῶν νεωτέρων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Ἄξιον παρατηρήσεως ὅμως εἶνε ὅτι εἰς τοιαύτας ὑπερορίους ἐνεργείας προβαίνουσιν οὐχὶ οἱ παλαίφατοι Ἀποστολικοὶ καὶ Πατριαρχικοὶ Θρόνοι, ἀλλ' αἱ νεώτεραι Ἐκκλησίαι, αἱ τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν ὀφείλουσαι εἰς κανονικὰς πράξεις αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Γ') Θίγων καὶ τὸ Πολωνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὁ κ. Τροΐτσκι ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν ἐν τῇ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνεξαρτήτου Πολωνικοῦ Κράτους μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον εὑρεθείσῃ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἀναγκαίων πρὸς αὐτοκέφαλον ὀργάνωσιν ὅρων, καὶ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς παροχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου, θεωρῶν ἁρμοδίαν πρὸς τοῦτο μόνον τὴν ἀφ' ἧς ἡ ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπεσπάσθη Ὀρθόδοξον Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ πολιτική, λέγει, ἀνεξαρτησία τῆς Πολωνίας, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδόλως παρέσχεν εἰς τὸ ἐν αὐτῇ εὑρισκόμενον τμῆμα τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας δικαίωμα πρὸς αὐτοκέφαλον ὀργάνωσιν. Ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει, συνεχίζει οὗτος, ὡς καὶ πάντοτε, βαρύνουσαν σημασίαν δέον νὰ ἔχῃ τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὠφέλεια τῆς Ἐκκλησίας [60].

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς μετὰ χεῖρας μελέτης δὲν ἔχει δίκαιον, δισχυριζόμενος ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Πολωνίας οὐδόλως παρέσχεν εἰς τὸ ἐν αὐτῇ εὑρεθὲν τμῆμα τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας δικαίωμα πρὸς αὐτοκέφαλον ὀργάνωσιν. Βεβαίως, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐλλείπουσιν ἀκριβεῖς κανόνες ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ νομοθεσίᾳ, ἐν δὲ τῷ 17ῳ κανόνι τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν τέλει διαλαμβάνοντι *«εἰ δὲ καί τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω»* [61], καὶ τῷ ἐπὶ λέξει τοῦτον ἐπαναλαβόντι 38ῳ κανόνι τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου [62], γίνεται λόγος περὶ ἀνακτιζομένων καὶ καινιζομένων πόλεων, αἵτινες δέον νὰ τύχωσι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει τῆς ἁρμοζούσης αὐταῖς θέσεως, προβιβαζόμεναι εἰς ἐπισκοπάς, ἀρχιεπισκοπὰς ἢ μητροπόλεις, καὶ ἀποσπώμεναι τοῦ τέως κυριάρχου αὐτῶν ἐπισκόπου. Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς ἀποκτήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῶν ἐπὶ μέρους αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ αἱ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐκδο-

---

60) **S. Troitchky,** ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 45.

61) ***Ράλλη - Ποτλῆ,*** ἔνθ' ἀνωτ. Β' 258 - 259.

62) Ἔνθ' ἀνωτ. Β' 392.

θεῖσαι ἐπίσημοι πράξεις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αἷς ἐκφράζεται ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνείδησις τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, σαφῶς δείκνυσιν ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία, καίπερ μὴ ἀποτελοῦσα ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας, συνεπήγετο ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν συνέτρεχον καὶ λόγοι ἐκκλησιαστικοί, τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτοκέφαλον [63]). Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐλάμβανεν, ἀπώλλυ καὶ ἐπανέκτα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν ἀναλόγως τῶν πολιτικῶν ἐν τῷ τμήματι ἐκείνῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μεταλλαγῶν. Καθορισθείσης ὁριστικῶς, κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ρώμης, τῆς ἐκ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτήσεως αὐτῆς ἐν τῇ Συνόδῳ τῶν ἐτῶν 869 - 870, ἔλαβεν ἀμέσως τότε ἡμιανεξάρτητον ἀρχιεπίσκοπον, τὸν Ἰωσήφ. Ἀνεγνωρίσθη αὐτόνομος τῷ 932, ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου (927 - 960), υἱοῦ τοῦ Συμεὼν (893 - 927), μετὰ τὴν σύναψιν ἀπὸ μέρους τῆς Βουλγαρίας εἰρήνης πρὸς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπώλεσε τὸ αὐτόνομον τοῦτο μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Β΄ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ κατασύντριψιν (κατὰ τὰ ἔτη 965 - 971) τῶν Βουλγαρικῶν δυνάμεων καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους, ὅτε ὁ μὲν Βόρις ὁ Β΄, καταθεὶς τὸ στέμμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐδέχθη εἰς ἀντάλλαγμα τὸ ἀξίωμα τοῦ Μαγίστρου, ὁ δὲ ἀποφάσει τῆς συγκλήτου καὶ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος, οὐχὶ δὲ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Πατριάρχης κληθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Δαμιανὸς ἀπεξεδύθη τὸν αὐθαίρετον πατριαρχικὸν αὐτοῦ τίτλον ἐν Δορυστόλῳ [64]). Τῆς Βουλγαρίας ἐπιτυχούσης τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τσάρου Ἰωάννου Ἀσὰν τοῦ Β΄ (1218 - 1241) καὶ ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀνεγνωρίσθη αὐτόνομος Ἀρχιεπισκοπὴ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ τοῦ Β΄ (1235). Ἀπώλεσε τὸ αὐτόνομον τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας περὶ τὰ τέλη τοῦ ιδ΄ αἰῶνος. Αὐθαιρέτως προβᾶσα εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπόσπασιν καὶ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ παρελθόντος ιθ΄ αἰῶνος πρὶν ἢ ἡ Βουλγαρία ἀνακηρυχθῇ ἀνεξάρτητον

---

[63]) **I. Palmov,** Istoritcheskija analogii k voprosou ob Aftokefalii Pravoslavnoj Grouzinskoj Tcherkvi, ἐν Journaly i protokoly zasjedanij pradsobornavo prisoutstvija, Πετρούπολις, 1907, III, σ. 231.—**M. Zyzykin,** Aftokefalja i zasady jej zastosowania, Warszawa, 1931, σ. 19 - 22. —**A. Lototchky,** Aftokefalja, zasady Aftokefalji, Warszawa, 1932, σ. 158.

[64]) Τὸ Δορύστολον κατελήφθη περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ 971 (**E. Goloubinsky,** Kratkij otcherk istorii pravoslavnych Tcherkvej Bolgarskoj, Serbskoj, Rsumynskoj ili Moldo - Valaschskoj, Moskva, 1871, σ. 38.

κράτος, κατεδικάσθη, ὡς εἰσάγουσα τὴν ἀρχὴν τοῦ φυλετισμοῦ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει, ἐν τῇ μεγάλῃ Συνόδῳ τοῦ 1872, ἀνακηρυχθεῖσα αὐτοκέφαλος μόλις πρὸ τριῶν ἐτῶν, μετ' ἐκζήτησιν συγγνώμης καὶ ἀπόρριψιν τῆς ἧς εἴχετο ἀρχῆς. Οἱ Σέρβοι, δεχθέντες τὸ βάπτισμα ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ ἀκολούθως κατὰ τὰ μέσα τοῦ θ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος [65]), ἐτέλουν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἕως οὗ ἐπέτυχον πολιτικήν τινα ἀνεξαρτησίαν ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Στεφάνου Νιέμαν, τοῦ ὁποίου ὁ νεώτερος υἱὸς Σάββας, ἡγεμονεύοντος ἤδη τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου Β' τοῦ Πρωτοστέπτου (1195-1224), ἐξῃτήσατο καὶ ἐπέτυχε κατὰ τὸ 1219 [66]) παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μανουὴλ τοῦ Χαριτοπούλου ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, αὐτὸς καταστὰς πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἐμνημόνευεν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις καὶ τελεταῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανε τὸ ἅγιον μύρον. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν αὐτοανακήρυξιν τοῦ ἀρχαίου Σερβικοῦ Βασιλείου εἰς αὐτοκρατορίαν ἐπὶ Στεφάνου Δούσιαν τοῦ Ἰσχυροῦ (περὶ τὰ μέσα τοῦ ιδ' αἰῶνος), ὅστις καὶ ἀναθέματι ὑπεβλήθη τῷ 1352 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου (1350-1354), ἐπελθόντος σχίσματος μεταξὺ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σερβίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τὴν προτροπῇ αὐτοῦ αὐθαίρετον ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ 1346 ἀναγόρευσιν τοῦ Πεκίου Ἰωαννικίου εἰς Πατριάρχην, τοῦ ἀναθέματος τούτου ἀρθέντος μετὰ 30 ὅλα ἔτη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου τοῦ Β' (1364-1376), κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Οὔγλεση, προκηρύξαντος ἄκυρα τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ 1346 γενόμενα, ἀποκαταστήσαντος τὰ δικαιώματα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Μητροπόλεων, τὰς ὁποίας, εὑρισκομένας ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Δούσιαν, εἶχεν ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Πεκίου, καὶ ἀξαιτησαμένου τὴν συγγνώμην καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀναθέματος. Πλήρως αὐτοκέφαλος ἀνεκηρύχθη ἡ ἐν Σερβίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἥτις ἀνεκήρυξε καὶ τὴν Σερβίαν ἀνεξάρτητον κράτος, ἐκδοθέντος τοῦ σχετικοῦ Τόμου τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1879. Ἐκ τῆς ἀνταλλαγείσης τότε ἀλληλογραφίας με-

---

65) **E. Goloubinsky,** ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 443-447.

66) ***Ἀρχιμ. Χρυσ. Παπαδοπούλου.*** Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Σερβικὴ καὶ Ρουμανικὴ κατὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθὸν καὶ τὴν νέαν συγκρότησιν, ἐν Νέᾳ Σιών, 1922, σελ. 548.

ταξὺ τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννου Ὀμπρένοβιτς καὶ τοῦ μητροπολίτου Βελιγραδίου Μιχαὴλ ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' ἀφ' ἑτέρου, σαφῶς καταφαίνεται ὁπόσην σημασίαν ἐν τῇ ἀνακηρύξει τοῦ αὐτοκεφάλου κέκτηται ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Χώρας ἐν ᾗ εὕρηται ἡ εἰς αὐτοκέφαλον ἀνακηρυττομένη Ἐκκλησία. Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνεκηρύχθη αὐτοκέφαλος μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν Ρουμανίᾳ ὀλίγα τινὰ ἔτη μετὰ τὴν εἰς πλήρως ἀνεξάρτητον κράτος ἀνακήρυξιν τῆς Ρουμανίας, καὶ ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὡς εὑρισκομένη ἐν ἀνεξαρτήτῳ κράτει. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰβηρίας, αὐτοκέφαλος ὑπάρχουσα ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος (τὸ αὐτοκέφαλον τοῦτο ἦτο λίαν περιωρισμένον), ἀπώλεσε τὸ αὐτοκέφαλον μετὰ τὴν πλήρη συνένωσιν αὐτῆς πολιτικῶς μετὰ τῆς Ρωσσίας (1783). Ἐν ἔτει 1811ῳ ἡ Διοικοῦσα Παρρωσσικὴ Σύνοδος ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν διοίκησιν τῆς Ἰβηρικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τελευταῖος Καθολικὸς Ἀντώνιος ὁ Β' ἀπέθανε τῷ 1827.

Ὅ,τι ἐγένετο περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ, Ἑλλάδι, Ρουμανίᾳ, καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησιῶν, τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ περὶ τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ Πολωνικὴ Κυβέρνησις, ἔχουσα ὑπ' ὄψει, μετὰ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ ἀνεξαρτήτου Πολωνικοῦ Κράτους, τὰς ἐν τῷ ἐγγὺς παρελθόντι ὀλεθρίας διὰ τὸ Πολωνικὸν Κράτος συνεπείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξαρτήσεως μέρους τῶν πολιτῶν τῆς Πολωνίας ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας χώρας ἀλλοτρίας, καὶ τὴν ἀπὸ μέρους τῆς Συνελεύσεως τῶν Ἐπισκόπων τῇ 14ῃ Ἰουνίου 1922 ληφθεῖσαν ἀπόφασιν περὶ ἐπιδιώξεως ὀργανώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ αὐτοκεφάλου, προῆλθεν εἰς σχετικὰ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διαβήματα διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τούτου. Τὸ Οἰκουμενικὸν δὲ Πατριαρχεῖον, στηριχθὲν ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη καὶ διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν αὐτοκεφάλων καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ τῷ αὐτῷ χρώμενον δικαιώματι, προέβη, μετὰ λεπτομερῆ καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐξέτασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν Πολωνίᾳ καταστάσεως, εἰς ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου.

Ὁ κ. Τροΐτσκι, ἀρνούμενος εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ πρὸς ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δικαίωμα, λέγει ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνῆκε μόνον εἰς τὴν ἐξ ἧς ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἀπεσπάσθη Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς μητέρα Ἐκκλησίαν τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ νομοθεσίᾳ δὲν ὑπάρχει κανὼν καθορίζων τὰ τοῦ χωρισμοῦ τμήματος οἱασδήτινος Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ τμήματος τούτου εἰς Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον. Καὶ συνάγεται μὲν ἐκ τοῦ 34ου Ἀποστολικοῦ κανόνος, καθορίζοντος τὴν

ἱεραρχικὴν μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων σχέσιν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἐξάρτησιν, ἄνευ μέντοι καθορισμοῦ καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης, ὅτι διὰ τὴν ἀπόσπασιν προαπαιτεῖται ἡ πρὸς τοῦτο ἀπόφανσις τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἂν ὑπάρχωσιν ἢ οὐ ἐν τῇ ἀποσπωμένῃ Ἐκκλησίᾳ οἱ ἀπαιτούμενοι διὰ τὴν περαιτέρω ὁμαλὴν καὶ τακτικὴν αὐτῆς ζωὴν ὅροι, τὸ καθῆκον ὅμως τοῦτο, κωλυομένης τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, ἢ διὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον λόγον μὴ δυναμένης ἐλευθέρως νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἑαυτῆς γνώμην, δύναται νὰ ἀναλάβῃ ἐφ' ἑαυτὴν καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ Πρωτόθρονος τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὃ κέκτηται ἀδιαφιλονείκητον δικαίωμα τοῦ μεριμνᾷν περὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις εὑρισκομένων ἁπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν. Ἐδικαιοῦτο δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον νὰ ποιήσηται χρῆσιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ τούτου ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ Ἐκκλησία αὕτη, μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, εὑρέθη καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς κανονικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων 17ου τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ 38ου τῆς Στ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου διαγορευόμενα, καὶ τὸ γνωστὸν ἀπόφθεγμα τοῦ ἱεροῦ Φωτίου [67]).

Οὐχὶ λοιπὸν τύφος κοσμικῆς ἐξουσίας, οὐδὲ τάσις πρὸς ἐπέκτασιν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καθωδήγει ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δράσει αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ «*θεοστήρικτον τοῦτο κέντρον*», ὡς ἐξεφράσθη ὁ βαθὺς τὴν σκέψιν Κωνσταντῖνος ὁ Οἰκονόμος, εἰς ὃ συνέχονται καὶ συγκρατοῦνται συνιοῦσαι πᾶσαι αἱ ὑπ' οὐρανόν, ἐν διαφόροις βασιλείοις, συνεστῶσαι, Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, κἀκεῖ συναρμολογούμεναι, συγκροτοῦσι τὸ ἀδιαίτερον σῶμα τῆς μιᾶς, τῆς ἁγίας, τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, «ἧς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός» [68]). Τὴν διαπίστωσιν αὐτήν, ἣν ἐποιήσαντο πολλοὶ [69]) ὀρθόδοξοί τε καὶ μὴ ἐρευνηταὶ

[67]) ***Βαλέττα,*** Φωτίου Ἐπιστολαί, Λονδῖνον, 1864, σελ. 162.

[68]) ***Κ. Οἰκονόμου,*** Ἐπίκρισις εἰς τὴν περὶ Νεοελληνικῆς Ἐκκλησίας σύντομον ἀπάντησιν τοῦ . . Νεοφύτου Βάμβα, Ἀθῆναι, 1839, σελ. 328. — Ἴδε καὶ ***ἀρχιμ. Χρυσ. Παπαδοπούλου,*** Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Τόμος Α΄, Ἀθῆναι, 1920, σελ. 158.

[69]) Ὁ ἐκ τῶν ἐγκρίτων καθηγητῶν τῆς ποτὲ Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως **I. Sokoloff** ὡς ἑξῆς ἐν τῷ γνωστῷ περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πραγματείᾳ αὐτοῦ, δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ Περιοδικῷ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσσίας «Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις», ἀναλύει τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἰδίᾳ δρᾶσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: . «Καὶ πρὸς τὰς ἄλλας Ὀρθοδόξους

τῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου κατὰ Ἀνατολὰς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔδει πάντως νὰ ἔχῃ κάμῃ καὶ ὁ

Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως περίοδον παρεῖχον βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν ἐν ταῖς δυσχερέσι περιστάσεσιν αὐτῶν. Παρεχώρουν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἰδίους ναούς, μοναστήρια, κτήματα, πρὸς ὠφέλειαν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν τοῦ ἐν αὐτοῖς κλήρου καὶ λαοῦ· προθύμως ἐπεκύρωνον τὰ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας ἀφιερώματα διαφόρων δωρητῶν· ἀγρύπνως προσεπάθουν νὰ προλαμβάνωσι πᾶσαν ἐκδήλωσιν θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ ἢ διαπάλης ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταύταις· δι' ἐπιστολῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ Θρόνου καὶ πρὸς ἐμπορικὰ σωματεῖα καὶ συντεχνίας ἐζήτουν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκῃ εὑρισκομένων χριστιανῶν τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου κτλ. κτλ. Καὶ ἄγνωστον τί θὰ ἐγίνετο ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἔπαυεν ἢ ἐξησθένει ἡ μέριμνα τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία αὕτη διεξεῖγε συνεχεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Σιναΐτας ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς λατινικῆς προπαγάνδας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειπον ταύτην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀσθενεῖς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν κλῆρον αὐτῆς εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὔτε ὑλικὰ οὔτε ἠθικὰ μέσα ὑπῆρχον αὐτῇ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ καταστρεπτικοῦ κακοῦ; Τίς θὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐὰν οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι δὲν ἐπεδαψίλευον εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον συστηματικὴν ὑλικὴν βοήθειαν, ἐὰν ἀνέκοπτον τὸ ρεῦμα τῶν προσφορῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἢ ἠμπόδιζον τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν νὰ διενεργῶσι συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀναγκῶν; Τί θὰ ἐγίνετο ἡ αὐτοκέφαλος τῆς Κύπρου Ἐκκλησία ἐὰν οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι δὲν ἐπροστάτευον αὐτὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα; — Ὁ ἕλλην λόγιος ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Δελικάνης, ἄριστα μελετήσας τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν νεωτέρων χρόνων δικαίως κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην φρονεῖ ὅτι ἄνευ τῆς φροντίδος, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἀγώνων τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ὁ Πανάγιος Τάφος καὶ ἐν γένει οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Ἱερουσαλὴμ πρὸ πολλοῦ πιθανῶς θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν κατοχὴν τῶν λατίνων καὶ τῶν προτεσταντῶν, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸ αἰώνων ἤδη θὰ μετεβάλλετο εἰς ἁπλοῦν μετόχιον τοῦ Ὄρους Σινᾶ ἢ καὶ ὅλως θὰ ἐξελατινίζετο, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου θὰ περιήρχετο εἰς πλήρη κατάπτωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν, περὶ δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ὅπου οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρῶτον ἤρξαντο ὀνομαζόμενοι χριστιανοί, θὰ ἀπέμενε πιθανῶς ἁπλῆ ἱστορικὴ ἀνάμνησις ὅτι ἦν ποτε ὅτε καὶ αὕτη ἀπετέλει ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων Πατριαρχικῶν Θρόνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ προεξάρχουσα θέσις τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν ἴσων αὐτῷ Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς οὐδένα διήγειρεν ἐν αὐτοῖς φόβον, καθόσον πάντες οὗτοι ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε ἐκ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἤγετο ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀποκτήσεως ἀπολύτου ἐξουσίας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἐλαττώσεως ἢ ἐκμηδενίσεως τῶν

συγγραφεὺς τῆς περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος μελέτης, ὅτε καὶ θὰ ἐπεδείκνυε τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς τὴν Πρωτόθρονον τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ μητέρα μὲν τῶν πλείστων αὐτῶν, προστάτην δὲ καὶ συντηρητὴν ἐπὶ αἰῶνας τῶν λοιπῶν.

Ε. Φ.
Καθηγητής

κανονικῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν Θρόνων καὶ ὅτι οὐδένα οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον διέτρεχε κίνδυνον τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῶν. Οἱ Πατριάρχαι τῆς Νέας Ρώμης, φροντίζοντες ὡς πρῶτοι ἐν ἴσοις περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν λοιπῶν Θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, οὐδέποτε ἀπεποιοῦντο καὶ τὴν ἀρωγὴν καὶ ἔλλογον συνεργασίαν τῶν ἰσοτίμων αὐτοῖς ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ προκειμένου περὶ ὑποθέσεων αὐτοῦ τούτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι οὐ μόνον περὶ ὑποθέσεων γενικῆς σημασίας, ἀναφερομένων εἰς τὰ συμφέροντα πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ζητήμασι τοπικοῦ χαρακτῆρος, καὶ δὴ ζητήμασιν ἀποκλειστικῶς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, εὑρισκόμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συνοδικὰς συνεδρίας καὶ συζητήσεις καὶ συνυπέγραφον. Ἐν γένει μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ὑπῆρχε πλήρης ἀλληλεγγύη, ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσιν αὐτῶν ὑπῆρχε πλήρης ἀγάπη, ἀδελφικὸς σεβασμὸς καὶ πνευματικὴ ἑνότης καὶ κοινωνία.

Οὕτω περὶ παπισμοῦ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ οὐδὲ λόγος δέον νὰ γίνηται, ὁ δὲ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ᾧτινι ἐνίοτε ἕνεκα παρεξηγήσεως ἀποδίδονται τάσεις παπιστικαί, οὐδέποτε ἐπεδίωξε φιλόδοξον κυριαρχίαν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀνατολῆς, πάντοτε δ' ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς ἤγετο ἐκ λόγων ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μερίμνης. Πνεῦμα παπιστικὸν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε θὰ ὑπάρξῃ.»

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Πράγας κ. Σαββάτιος, ὅλως ἀπροσδοκήτως ἀπέστειλε πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ κάτωθι καταχωριζόμενον γράμμα, δι᾽ οὗ ὅλως ἀντικανονικῶς ἐξαιτεῖται τὴν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπόλυσιν πρὸς ὑπαγωγὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μὴ ἀποδεχθὲν τὸ διὰ τοῦ γράμματος τούτου ὑποβληθὲν αἴτημα, ἀπέστειλε τῇ Α. Σεβασμιότητι τὸ κάτωθι ὡσαύτως καταχωριζόμενον Γράμμα.

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ρωσσικοῦ.

Τῷ Παναγιωτάτῳ Κυρίῳ ΜΑΞΙΜῼ,
Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ
Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ,

«Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μεθ᾽ ἡμῶν».

Παναγιώτατε,

Ἐξότου ὁ Δίκαιος Κύριος ἤνοιξέ μοι τὰς πύλας τῆς ναζιστικῆς εἱρκτῆς, ἀποδίδων μοι τὴν ζωήν, ἔγραψα πρὸς Ὑμᾶς ἐν ἔτει 1945ῳ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ τῆς θέσεως τῆς ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Αἱ διαπραγματεύσεις, αἱ γενόμεναι ὑπ᾽ ἐμοῦ μετὰ τὴν ἐκ Μόσχας ἐπιστροφὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐξάρχου Ἐλευθερίου, ὡδήγησάν με εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως παρακαλέσω τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον ἵνα ἀπολύσητέ με ἐκ τῆς δικαιοδοσίας Ὑμῶν, πρὸς μετάστασίν μου ὑπὸ τὴν δι-

καιοδοσίαν τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλεξίου.

Ἀπεφάσισα τοῦτο ὡς ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον δέομαι τοῦ Ὑψίστου ὅπως εὐλογήσῃ τὴν ἐμὴν ἀπόφασιν καὶ ἀποστείλῃ μοι δυνάμεις πρὸς συνέχισιν τοῦ ἔργου ἐκείνου ὅπερ ἀνετέθη μοι ὑφ' Ὑμῶν κατὰ τὴν ἐμὴν χειροτονίαν εἰς πρῶτον Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Μητροπόλεως Πράγας.

Μετὰ βαθείας πάντοτε ἀγάπης μιμνήσκομαι τῆς πλήρους προθυμίας καὶ καλωσύνης μεθ' ἧς ἐν ἔτει 1923ῳ ἐδέξαντο ἡμᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ ἱστορικοκανονικὴν ἐκείνην πορείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου.

Τότε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπληρώθη μεγαλοψυχίας καὶ ἐκτιμῶσα λίαν τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἁγίων ἀδελφῶν διδασκάλων τῆς πίστεως, ἀνεγνώρισεν, ἀνενέωσε καὶ ἀνεκήρυξε δι' ἰδιαιτέρου Τόμου ἀπὸ 6 Μαρτίου 1923 τὸ δικαίωμα κανονικῆς αὐτονομίας διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ οὕτω ἀπέδειξε τὸ συνεχὲς δικαίωμα τοῦ ἡμετέρου ἔθνους πρὸς αὐτονομίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀνενεώθησαν τὰ παλαιόθεν ὑφιστάμενα δικαιώματα τῶν ἁγίων ἀδελφῶν, τὰ δικαιώματα τῆς Ἁγίας Ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ Καθολικισμοῦ.

Ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον μετὰ τῆς παρακλήσεως ὅπως με ἀπολύσητε ἐκ τῆς δικαιοδοσίας Ὑμῶν, ὀφείλω νὰ διαβεβαιώσω Ὑμᾶς ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ Ἐκκλησία ἀπολαύει καὶ ἐφεξῆς θὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνης πρὸς ἣν ἠναγκάσθην δι' ἐπισήμου ὅρκου κατὰ τὴν χειροτονίαν μου.

Ἀντίγραφον τοῦ γράμματός μου τούτου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀποστείλω πρὸς τὸν Ἁγιώτατον Ἀλέξιον, Πατριάρχην Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας, πρὸς ταχυτέραν διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως.

Ἐξαιτούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπικαλοῦμαι τὰς ἁγίας εὐχὰς τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος.

Ἀφωσιωμένος Ὑμῖν καὶ ἀγαπῶν ἐν Χριστῷ

† Ὁ Πράγας *Σαββάτιος*

Ἐν Πράγᾳ, τῇ 14ῃ Μαΐου 1948.

Ἀριθμ. Πρωτ. 395.

Ἱερώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Σαββάτιε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Ληφθὲν ἀνεγνώσθη συνοδικῶς τὸ ἀπὸ ιδ' Μαΐου ἐνεστῶτος ἔτους γράμμα τῆς ὑμετέρας Ἱερότητος, ἐξαιτουμένης τὴν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀπόλυσιν πρὸς ὑπαγωγὴν ἑαυτῆς τε καὶ τῆς τῇ ποιμαντορικῇ αὐτῆς μερίμνῃ πεπιστευμένης Ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Τσεχοσλοβακίας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἁγιωτάτης Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Κατάπληξιν, ὡς εἰκός, προὐξένησεν ἡμῖν τὸ αἴτημα τοῦτο αὐτῆς. Ἔδει γὰρ ἵνα ἡ ὑμετέρα Ἱερότης καλῶς γινώσκῃ ὅτι οὐκ ἔξεστι τοῖς Ἐπισκόποις μεθίστασθαι κατ' ἰδίαν βούλησιν καὶ προαίρεσιν ἀπὸ τῆς ὑφ' ἣν τελοῦσιν ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας εἰς ἑτέραν τοιαύτην, συναπάγειν δὲ ὑπὸ τὴν νέαν δικαιοδοσίαν καὶ τὴν ἣν ἕκαστος αὐτῶν ἐκληρώθη ἐπαρχίαν, ἐπὶ συγχύσει μὲν τῶν δικαίων καὶ τῶν ὁρίων τῶν κατὰ τόπους ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καταλύσει δὲ καὶ τῆς ἀρχῆθεν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας κατασταθείσης τάξεως.

Ἡ ὑπαγωγὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Τσεχοσλοβακίας ὑπὸ τὴν τῆς Ἁγιωτάτης Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας δικαιοδοσίαν, δι ἣν ἡ ὑμετέρα Ἱερότης τὴν ἡμῶν αἰτεῖται ἄδειαν, μηδοπωστιοῦν ἐστι δυνατὸν ἵνα εὐλογηθῇ καὶ ἐπιτραπῇ, καθ' ὅσον, εἰ ὁ καθ' ἡμᾶς Ἁγιώτατος Οἰκουμενικὸς Θρόνος παρεῖχε τὴν πρὸς τοῦτο εὐλογίαν, πρῶτος αὐτὸς παρεβίαζεν ἂν καὶ κατέλυε τὴν κρατοῦσαν κανονικὴν τάξιν,ἧς τέτακται φύλαξ καὶ ἐπιτηρητής. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ Τσεχοσλοβακίας, δι' ἱστορικούς τε καὶ κανονικοὺς λόγους ἀποτελοῦσα τμῆμα τοῦ καθ' ἡμᾶς κλίματος, πῶς ἀποτελέσειε μέρος τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἡ δικαιοδοσία οὐ δύναται ἐπεκταθῆναι πέραν τῶν ἀρχῆθεν καθωρισμένων αὐτῇ ὁρίων, εἰ μὴ διὰ παραβιάσεως θεμελιωδῶν κανόνων Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων;

Γνωρίζοντες τοίνυν διὰ τῆς παρούσης τῇ ὑμετέρᾳ Ἱερότητι τὴν ἐπὶ τῷ αἰτήματι αὐτῆς κατάπληξιν ἡμῶν, καὶ ἐπιδηλοῦντες ὅτι πᾶσα παρὰ γνώμην ἡμῶν ἐνέργεια αὐτῆς μέλλει ἵνα συνεπαγάγηται τὴν

λῆψιν τῶν ἐνδεικνυμένων κανονικῶν μέτρων, προτρεπόμεθα αὐτήν, ἐξ ἀποφάσεως συνοδικῆς, ὅπως καὶ ἐφεξῆς μὴ ἀμελῇ τῆς κατὰ τὴν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίαν καὶ εἰς ἀρχιεπίσκοπον ἀνάδειξιν αὐτῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ ἀπὸ μέρους τοῦ καθ᾿ ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐντολῆς τοῦ ποιμαίνειν τὸ ὀρθόδοξον αὐτόθι πλήρωμα καὶ ἀγρύπνως μεριμνᾶν περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, συναρωγὸν καὶ συναντιλήπτορα ἔχουσα ἐν παντὶ τὸν Οὐράνιον τῆς Ἐκκλησίας Κυβερνήτην, Οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ᾿ αὐτῆς.

͵αϡμη΄. Αὐγούστου κδ΄.

† ***Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.***

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΟΥΛΙΟΥ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Α. Θ. Παναγιότης.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον παρέμεινεν ἐφησυχάζουσα ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ Ἱερᾷ Ἁγιοταφιτικῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κρημνοῦ.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

— Τῇ 11ῃ Ἰουλίου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἁγίας ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, ἧς τὸ ἱερὸν Λείψανον φυλάσσεται ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐτελέσθη ἀφ' ἑσπέρας μὲν ὁ Ἑσπερινὸς χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, αὐθημερὸν δὲ ἡ θεία Λειτουργία προεξάρχοντος τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιερέως, ὅστις καὶ ἐκήρυξε τὸν θεῖον λόγον ὁρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ ρητοῦ: «Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ».

— Τῇ 6ῃ Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐχοροστάτησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Προικονήσου κ. Φιλόθεος.

— Τῇ 15ῃ Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν θείαν Λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ Πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων μετὰ τοῦ Τριτεύοντος τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Αἰμιλιανοῦ.

— Τῇ 23ῃ Αὐγούστου ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ εἰς τιμὴν τῆς ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἀποτεθησαυρισμένης ἱερᾶς εἰκόνος τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ἐτελέσθη ἀφ' ἑσπέρας μὲν Ἑσπερινός, χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αἴνου κ. Γερμανοῦ, αὐθημερὸν δὲ ἡ θεία Λειτουργία ἱερουργοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου.

Διορισμοί - Μεταθέσεις.

— Ἐπὶ σχετικῇ αἰτήσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγ. Δημητρίου Ταταούλων, ἡ Μ. Πρωτοσυγκελλία, ἐγκρίσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, διώρισεν ἐφημέριον ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ Ναῷ τὸν πρεσβύτερον Ἀντώνιον Κατραμαδάκην, τέως Προϊστάμενον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Νήσου Ἀντιγόνης, κανονικῶς ἀπολυθέντα ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πριγκηπον-
νήσων.

— Ἐπὶ σχετικῇ αἰτήσει τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ Μ. Ἀρχιδιακονία, ἐγκρίσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, διώρισε διάκονον καὶ ἱεροκήρυκα ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου Ταταούλων, τὸν ἱερολ. διάκονον κ Φιλάρετον Παπαχαραλάμπους.

— Τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Λογοθετίδου ὑποβαλόντος παραίτησιν ἀπὸ τῆς Ἱερατικῆς Προϊσταμενίας τῆς ἐνορίας Παναγίας Ἓξ Μαρμάρων λόγῳ γήρατος, ἡ Μ. Πρωτοσυγκελλία ἀπηλ-

λαξεν αὐτὸν τῶν ὡς ἄνω καθηκόντων αὐτοῦ.

— Τοῦ πρεσβυτέρου Δημητρίου Σκαμπᾶ ὑποβαλόντος οἰκειοθελῆ παραίτησιν ἀπὸ τῆς Ἱερατικῆς Προϊσταμενίας Συμπλέγματος Ὑψωμαθείων καὶ μέλλοντος ἵνα ἀναλάβῃ διακονίαν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Πριγκηποννήσων, ἡ Μεγάλη Πρωτοσυγκελλία ἀπέλυσε κανονικῶς τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς αὐτόν.

Πατριαρχικὴ Αὐλή.

Εἰς τὴν διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ ἱερολ. διακόνου κ. Μαξίμου Ρεπανέλλη κενωθεῖσαν θέσιν διακόνου τῆς Σειρᾶς, ἡ Α. Θ. Παναγιότης διώρισε τὸν τέως διάκονον καὶ ἱεροκήρυκα τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίων Ἀποστόλων Φερίκιοϊ ἱερολ. κ. Πολύκαρπον Ρετσέλλην.

Πειθαρχικαὶ Ποιναί.

Ἡ Π. Κ. Ἐ. Ἐπιτροπὴ ἐπέβαλε τῷ Ἱερατικῶς Προϊσταμένῳ Μεσαχώρου οἰκονόμῳ Ἀναστασίῳ Ξένῳ τὴν ποινὴν τῆς ἑβδομαδιαίας ἀργίας ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας, διὰ λόγους πειθαρχικούς.

Ἀφίξεις - Ἀναχωρήσεις.

Τῇ 20ῃ Αὐγούστου προερχόμενος ἐξ Ἀμερικῆς ἀφίκετο εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Σικάγου κ. Γεράσιμος. Ἡ Α. Θεοφιλία ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτῆς προσῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, αὐθημερὸν δὲ ἀνελθοῦσα εἰς Χάλκην ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα. Ἀνεχώρησε κατευθυνόμενος εἰς Ἑλλάδα τὴν ἑπομένην, 21ην Αὐγούστου.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΙΟΥΛΙΟΥ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἅγιον Ὄρος.

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης διὰ γράμματος αὐτῆς διεβίβασε τὰ καθυστερούμενα ἐξαγγελτήρια γράμματα τῶν διοικητικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1948 μεταβολῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν Ξηροποτάμου, Ζωγράφου καὶ Σταυρονικήτα, πρὸς ἅς, ἀποφάσει συνοδικῇ, ἐγένοντο τὰ νενομισμένα ἀποκαταστατικὰ γράμματα.

Ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς καὶ παρεπέμφθησαν τῇ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Ἐπιτροπῇ πρὸς μελέτην: α) γράμμα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, Ἁγίου Ὄρους ὑποβαλλούσης ἐν ἀντιγράφῳ ὑπόμνημα τῶν οὕτω καλουμένων ζηλωτῶν, δικαιολογουμένων διὰ τὴν τήρησιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου καὶ β) γράμμα τῆς αὐτῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ὑποβαλλούσης ἐν ἀντιγράφῳ γράμμα τῆς ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας ἐν σχέσει πρὸς τὸ κῦρος χειροτονίας τελεσθείσης ὑπὸ παλαιοημερολογίτου Ἀρχιερέως.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου.

Ἐπὶ σχετικῇ ἐκθέσει τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κώου κ. Ἐμμανουὴλ ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονία τῶν ἐκ Καλύμνου Ἐμμανοὴλ Γλυνάτση, Ἰωάννου Τρικοίλη καὶ Μιχαὴλ Τρικοίλη, κεκτημένων τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα καὶ προοριζομένων διὰ χηρευούσας ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ἐφημεριακὰς θέσεις.

Κανονικὴ Ἐπιτροπή.

Εἰς συμπλήρωσιν τοῦ σώματος τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς μέλος αὐτῆς ὡρίσθη καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος.

Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ.

Ὁ θεοφ. Ἐπίσκοπος Παμφίλου κ. Γεράσιμος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, δι' ἐμπεριστατωμένης ἐκθέσεως ὑπέβαλε τὰ ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ πεπραγμένα.

Τῆς ὡς ἄνω ἐκθέσεως ἀναγνωσθείσης συνοδικῶς ἐνεκρίθη ἵνα διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Πιττακίου ἐκφρασθῇ τῇ τε Α. Θεοφιλίᾳ καὶ τῇ Διαχειριστικῇ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἐπιτροπῇ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Διορισμὸς Κωδικογράφου τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Εἰς τὴν διὰ τῆς εἰς Ἀμερικήν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἑαυτοῦ σπουδῶν, ἀναχωρήσεως τοῦ Κωδικογράφου τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Πανοσιολ. Διακόνου Κωνσταντίνου Γιαλούρη κενωθεῖσαν θέσιν διωρίσθη συνοδικῶς ὁ ἐκ τῶν Διακόνων τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Εἰσοδίων τῆς Παναγίας Πέραν Πανοσιολ. Γεώργιος Ὀρφανίδης.

Ἱερὰ Μητρόπολις Θυατείρων.

Καθαίρεσις Ἀρχιμανδρίτου Λουκιανοῦ Δεπούντη.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Γερμανὸς δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλεν ὅτι, παρὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Ἀρχιμανδρίτην Λουκιανὸν Δεπούντην ἐπιείκειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐπανειλημμένας πρὸς αὐτὸν συστάσεις ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν καὶ κανονικὴν ὁδόν, οὗτος, καίτοι κατ' ἀρχὰς ὑπεσχέθη ὅτι ἤθελε συμμορφωθῇ, εἰς οὐδεμίαν ὅμως προέβη εἶτα ἐκδήλωσιν μετανοίας, ἀλλὰ συνεχίζει τὴν ἀντιπειθαρχικὴν ἐν Μασσαλίᾳ στάσιν αὐτοῦ ἐπὶ ταραχῇ καὶ σκανδαλισμῷ τῶν συνειδήσεων τῶν πιστῶν.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐπὶ σχετικῇ εἰσηγήσει τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Λουκιανὸς Δεπούντης, ὡς καταφρονήσας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου καὶ πήξας ἴδιον θυσιαστήριον, ὑπόκειται εἰς τὴν προβλεπομένην ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων αὐστηροτάτην τῶν ποινῶν, καθήρεσεν αὐτὸν τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ κληρικοῦ σχήματος καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν τάξιν.

Ἡ σχετικὴ καθαιρετήριος πρᾶξις, καταστρωθεῖσα ἐν τῷ οἰκείῳ Κώδικι, ἀπεστάλη ἐν ἴσῳ καὶ ἀπαραλλάκτῳ πρὸς τὸν σεβ. Μητροπολίτην Θυατείρων κ. Γερμανὸν διὰ τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἐπ' Ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Αὐστραλίας.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Αὐστραλίας κ. Θεοφύλακτος δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ τῆς ἀφίξεως καὶ ἐνθρονίσεως ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ἀφίχθη τῇ 19ῃ Ἀπριλίου εἰς Πέρθην τῆς Αὐστραλίας, παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας καὶ προέστη τῶν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ

Πάσχα ἱεροτελεστιῶν, ἀναχωρήσασα δὲ τῇ 15ῃ Μαΐου σιδηροδρομικῶς, διῆλθε διὰ τῆς πόλεως Ἀδελαΐδος, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, καὶ ἀφίκετο τῇ 8ῃ Ἰουνίου εἰς Σίδνεϋ, ἔνθα ἐπεφυλάχθη αὐτῇ θερματάτη ὑποδοχή

Ἡ τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεως τῆς Α. Σεβασμιότητος ἐγένετο τῇ Κυριακῇ 13ῃ Ἰουνίου ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐν μέσῳ πλήθους πιστῶν, προσελθόντων καὶ τῶν Ἱερατ. προϊσταμένων τῶν Κοινοτήτων καὶ ἄλλων ἐπισήμων προσώπων ἐκ τῶν Κοινοτικῶν καὶ Ἐθνικῶν Ἀρχῶν.

Περὶ τὸ τέλος τῆς τελετῆς ὁ πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Μητροφάνης Νικολαΐδης ἀνέγνω τὸ γράμμα Εἰδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ὃ διὰ καλλιεποῦς λογιδρίου προσεφώνησε τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐπιστροφῇ καὶ ἐνθρονίσει ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτῆς. Ἡ Α. Πανοσιολ. ἐξέφρασεν ἐν πρώτοις τὴν χαρὰν πάντων ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ ἐξάρασα τὰ περικοσμοῦντα αὐτὴν προσόντα, τὸν χριστιανικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν χριστομίμητον ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐν Αὐστραλίᾳ ἀναστροφὴν αὐτῆς, παρέσχε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι κλῆρος καὶ λαὸς τίθενται ὑπὸ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς χειραγωγίαν, πρόθυμοι ἵνα παράσχωσι τὴν συνεργασίαν αὐτῶν, καὶ ηὐχήθη ὅπως ὁ Κύριος χαρίζηται τῷ ἐν Αὐστραλίᾳ ποιμνίῳ τὴν Α. Σεβασμιότητα ὑγιᾶ, μακροημερεύουσαν καὶ ὀρθοτομοῦσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Εἶτα ἡ Α. Σεβασμιότης ἐξεφώνησε τὸν Ἐνθρονιστήριον αὐτῆς λόγον, δόξαν μὲν ἀναπέμψασα ἐν ἀρχῇ τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ διὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτῆς εἰς τὸ μέγιστον τῆς Ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, εὐχαριστίας δὲ καὶ εὐγνωμοσύνην πολλὴν ὁμολογήσασα τῇ Μητρὶ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις μετὰ στοργικοῦ ἐνδιαφέροντος μεριμνῶσα περὶ τῶν ἐν Αὐστραλίᾳ τέκνων αὐτῆς ἐξελέξατο αὐτὴν εἰς διαδοχὴν τοῦ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ρόδου μετατεθέντος Σεβ. Μητροπολίτου κ. Τιμοθέου. Ἀναφερθεῖσα εἶτα εἰς τὴν εἰς τὸ πάνσεπτον Κέντρον μετάβασιν αὐτῆς, ἔνθα ἐχειροτονήθη εἰς ἀρχιερέα ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Μαξίμου καὶ τῶν περὶ Αὐτὴν σεβ. Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, καὶ διαβιβάσασα τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν Αὐστραλίᾳ ἐγκατεσπαρμένα τέκνα αὐτῆς, ἐπήνεσε τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου αὐτῆς, ὅστις ἐπὶ δεκατετραετίαν ἐμόχθησε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικοκοινοτικῆς ἐν Αὐστραλίᾳ ζωῆς, ἀφήσας μνήμην χρηστοῦ καὶ ἀκαμάτου ποιμενάρχου. Ἀναλαμβάνουσα τὴν ποιμαντορίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστραλίας ἡ Α. Σεβασμιότης ἐτόνισεν ὅτι ὥρισεν ὡς κύριον μέλημα αὐτῆς τὴν εὐρυθμοτέραν ὀργάνωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς φιλανθρωπίας.

Ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν πιστῶν, εἶπεν, εἶνε ἡ ὕπαρξις μεμορφωμένων καὶ ὑπὸ ἱεροῦ ζήλου ἐμφορουμένων κληρικῶν, διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ὁποίων δέον ἵνα ἀποσταλῶσιν ἐξ Αὐστραλίας νέοι εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολήν, οἵτινες καταρτιζόμενοι ἐν τῇ πατρῴᾳ πίστει καὶ εὐσεβείᾳ νὰ ἀποτελέσωσι τοὺς δοκίμους ἱεροκήρυκας καὶ κληρικοὺς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Αὐστραλίας.

Ὡς πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα ἡ Α. Σεβασμιότης εἶπεν ὅτι ἰδιαιτέραν θέλει καταβάλῃ μέριμναν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν καταλλήλου διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ, ἵνα εἰς ἀρτίως συγκεκροτημένα σχολεῖα οἱ Ἑλληνόπαιδες τῆς Αὐστραλίας ἐκμανθάνωσι πλήρως τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν καὶ παραλλήλως διδάσκωνται καὶ τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα.

Θεῖσα τὰς γενικὰς ταύτας γραμμὰς τοῦ προγράμματος αὐτῆς ἡ Α. Σεβασμιότης, ἐκάλεσε τοὺς πάντας ἵνα ἐν πνεύματι ἀγάπης συνεργασθῶσι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῶν καλυτέρων ἀποτελεσμάτων, περαίνουσα δὲ ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν χάριν ἐπὶ τὸ ποιμαντορικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ παρέσχε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι θέλει καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν καλυτέραν διακυβέρνησιν καὶ ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς.

Ἡ Α. Σεβασμιότης δι' ἐγκυκλίου ἀνακοινωσαμένη πρὸς τὸν ἱερὸν κλῆρον καὶ τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτῆς, ἐπεδαψίλευσε πᾶσι τὰς εὐχὰς αὐτῆς, συστήσασα τὴν ἐξάσκησιν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, τὴν μετ' ἀκριβείας ἐκπλήρωσιν τῶν εἰς ἃ ἕκαστος ἐτάχθη καθηκόντων καὶ τὴν ἐν πνεύματι ἀγάπης καὶ πρᾳότητος πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφήν.

Τῇ Α. Σεβασμιότητι διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος διεβιβάσθησαν αἱ εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω, ὑπὸ τὴν ἔμφρονα αὐτῆς χειραγωγίαν, προαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικοκοινοτικῶν πραγμάτων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστραλίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΣΙΑΣ

Θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐν Μόσχᾳ.

Ὁ Μακ. Πατριάρχης Μόσχας κ. Ἀλέξιος, διὰ γράμματος αὐτοῦ ἀνακοινούμενος ὅτι μέλλει ἵνα ἑορτασθῇ ἐν Μόσχᾳ ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι 18ης Ἰουλίου ἡ πεντακοσιετηρὶς τῆς χειραφετήσεως τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, προσεκάλεσε τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἵνα τιμήσωσι τὸ ἰωβηλαῖον τοῦτο διὰ τῆς ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων αὐτῶν.

Ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς προτάσεως ταύτης ὡρίσθησαν συνοδικῶς ὡς μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Θυατείρων κ. Γερμανὸς καὶ Ρόδου κ. Τιμόθεος καὶ ὁ πρωτοπρεσβύτερος κ. Κωνσταντῖνος Μωραϊτάκης, οἵτινες μεταβάντες εἰς Μόσχαν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς διοργανωθείσας αὐτόθι ἐκκλησιαστικὰς τελετάς.

Εἰς τὰς τελετὰς ταύτας παρέστησαν αὐτοπροσώπως οἱ Μακ. Πατριάρχαι Σερβίας κ. Γαβριὴλ καὶ Ρουμανίας κ. Ἰουστινιανός, ὁ Μακ. Μητροπολίτης Σόφιας καὶ Ἔξαρχος πάσης Βουλγαρίας κ. Στέφανος, ἀπὸ μέρους τῶν Μακ. Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου καὶ Ἀντιοχείας κ. Ἀλεξάνδρου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐμέσσης κ. Ἀλέξανδρος, ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κ. Χρυσόστομος καὶ πολλοὶ ἀντιπρόσωποι ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν.

Αἱ τελεταὶ ἤρξαντο τῇ 8ῃ Ἰουλίου διὰ πανηγυρικῆς ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ δοξολογίας χοροστατοῦντος τοῦ Μακ. Μόσχας κ. Ἀλεξίου, ὅστις ἐξῆρε τὸ γεγονὸς τῆς χειραφετήσεως τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ μεσημβρίαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν προσῆλθον εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Σοκόλνικι, ἔνθα μετὰ βραχεῖαν προσευχήν, ὁ Μακ. Πατριάρχης Μόσχας κ. Ἀλέξιος ἀνέπτυξε τοὺς λόγους τοὺς ὁδηγήσαντας εἰς χειραφέτησιν τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ὃν προσεφώνησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων, ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου καὶ ἀκολούθως οἱ λοιποὶ ἀντιπρόσωποι.

Τῇ 12ῃ Ἰουλίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ κατὰ

τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἐτελέσθη πανηγυρικὴ λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας κ. Ἀλεξίου καὶ συλλειτουργούντων αὐτῷ τοῦ Καθολικοῦ Γεωργίας, τῶν Μακ. Πατριαρχῶν Σερβίας καὶ Ρουμανίας, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων καὶ τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Μόσχᾳ παραμονῆς αὐτῶν οἱ ἀντιπρόσωποι ἐπεσκέφθησαν διάφορα ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ ἀρχαίους Ναούς.

Αἱ τελεταὶ ἔληξαν τῇ 18ῃ Ἰουλίου διὰ πανηγυρικῆς λειτουργίας καὶ δοξολογίας ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Μεγ. Λαύρας, ἔνθα φυλάσσεται τό λείψανον τοῦ Ἁγίου Σεργίου.

Ὁ Μακ. Πατριάρχης Μόσχας κ. Ἀλέξιος διένειμεν ἀναμνηστικὰ μετάλλια καὶ διάφορα δῶρα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, οἵτινες εὐθὺς ἀμέσως ἀνεχώρησαν ἐπιστρέφοντες ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Ἰουστινιανοῦ μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῆς Α. Μακαριότητος ἀντηλλάγησαν τὰ νενομισμένα Εἰρηνικὰ Γράμματα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔκτακτος σύγκλησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας.

Τῇ 5ῃ Ἰουλίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ συνῆλθεν ἐν τῷ Μεγάρῳ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς εἰς ἔκτακτον συνέλευσιν ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, παρατείνασα τὰς ἐργασίας αὐτῆς μέχρι τῆς 15ης τοῦ αὐτοῦ μηνός, καὶ ἠσχολήθη μὲ τὰ ἀναφυέντα ἐσχάτως σοβαρὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα: α) περὶ τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ β) περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Τὰ ζητήματα ταῦτα ἔθιξεν ἡ Δ′ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, ἥτις εἰσηγήσατο τὴν τροποποίησιν τῶν περὶ σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας 1 καὶ 2 ἄρθρων τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος καὶ τὴν ψήφισιν τοῦ ἄρθρου 143 τοῦ σχεδίου τοῦ νέου Συντάγματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις τῆς ὑποληφθείσης περιουσίας τῶν Ἱερῶν Μονῶν, τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ τοῦ Ο. Δ. Ε. Π.

Μετὰ τὴν γενομένην πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας εἰσήγησιν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ κατηρτίσθησαν δύο Ἐπιτροπαὶ ἵνα μελετήσωσι καὶ ὑποβάλωσι τὰς σχετικὰς πρὸς τὰ ἐπείγοντα ταῦτα ζητήματα εἰσηγήσεις.

Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ὑποβληθεισῶν ὑπὸ τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν εἰσηγητικῶν ἐκθέσεων ἐγένοντο τὰ προσήκοντα πρὸς τὴν Δ′ Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν Ὑπομνήματα.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκτάκτου συγκλήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας ἀντηλλάγησαν τὰ κάτωθι μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ τηλεγραφήματα:

Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ΜΑΞΙΜΟΝ

Φανάριον

Ἀθῆναι 16/7/1948

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνελθοῦσα εἰς ἔκτακτον Σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν ζωτικῶν ζητημάτων ἀφορώντων τὴν Ἐκκλησίαν, μετ' εὐλαβείας στρέφουσα τὸ ὄμμα αὐτῆς πρὸς πεπνυμένην κεφαλὴν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπευθύνει ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν ἐν Κυρίῳ ἐπικαλουμένη εὐλογίας Αὐτῆς.

† *Ὁ Ἀθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Πρόεδρος.*

Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Δαμασκηνὸν

Ἀθήνας

Γηθοσύνως πληροφορηθέντες συνέλευσιν σεβασμίας Ἱεραρχίας εἰς ἔκτακτον Σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν ζωτικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἐγκάρδιον ἀπευθύνομεν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν τῇ Ὑμετέρᾳ περισπουδάστῳ Μακαριότητι καὶ τοῖς Ἱερωτάτοις Μητροπολίταις, εὐχόμενοι ὅπως Κύριος δαψιλῶς εὐλογήσῃ ἐργασίας, ἐπ' ἀγαθῷ εὐσεβοῦς πληρώματος καὶ δόξαν ὀνόματος Αὐτοῦ.

19/7/1948 † *Πατριάρχης ΜΑΞΙΜΟΣ.*

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ Η' ἐν Λάμπεθ Συνέδριον.

Τῇ 1ῃ Ἰουλίου ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τὸ Η' ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας δι' ἐπισήμων ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Καντουαρίας τελετῶν.

Εἰς τὸ Συνέδριον προσῆλθον ἄνω τῶν 300 Ἐπισκόπων τῆς ἀνὰ τὸν κόσμον Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας, προσκληθέντες δὲ παρέστησαν κατὰ τὰς ἐναρκτηρίους τελετὰς ἀντιπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Σκανδιναβικῶν Χωρῶν.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀντεπροσώπευσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Γερμανός, ἀντιπροσωπεύσας, κατόπιν ἐπὶ τούτῳ παρακλήσεως τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου ἀπὸ μέρους δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρέστησαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμων καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος.

Εἰς τὸ τέλος τῶν ἐναρκτηρίων τελετῶν ὡμίλησεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Δόκτωρ Τζώφφρεϋ Φίσερ, ὅστις ἐξέφρασε τὴν χαρὰν αὐτοῦ διὰ τήν, μετὰ παρέλευσιν 18 ἐτῶν, συγκέντρωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας, ἀνέφερεν ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ὁμολογία, μὴ φέρουσα ἐθνικὸν χαρακτῆρα, περιλαμβάνει Ἐκκλησίας πολλῶν ἄλλων Ἐθνῶν, λαῶν καὶ γλωσσῶν εἰς ἑκάστην ἤπειρον, ἡ δὲ παράδοσις καὶ οἱ δεσμοὶ τῶν ἐκ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας γεννηθεισῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν προσδίδουσιν εἰς πάσας τὴν ὀνομασίαν «Ἀγγλικανικὴ Ὁμολογία», διεκήρυξεν ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλη-

σία τηρεῖ τὴν πίστιν, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν λατρείαν ὡς ἦσαν ἐν τῇ ἀδιαιρέτῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐτόνισεν ὅτι ἡ προσοχὴ πάντων τῶν Συνεδρίων τοῦ Λάμπεθ ἐστρέφετο περὶ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἤδη χάρις εἰς τὰς καταβληθείσας προσπαθείας συνεστήθη τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον Συνέδριον συγκαλεῖται προσεχῶς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ, περαίνων δὲ εἶπεν ὅτι σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ εἶναι νὰ διακηρύξῃ τὴν σπουδαιότητα τοῦ εὐαγγελίου διὰ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν, τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη.

Τὸ Συνέδριον συνῆλθεν εἰς πλήρεις συνεδρίας μέχρι τῆς 9ης Ἰουλίου καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας εἰς Ἐπιτροπάς.

Αἱ ἐκ τῶν προτέρων διοριοθεῖσαι Ἐπιτροπαὶ ἐμελέτησαν διάφορα ζητήματα, ὡς ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ σύγχρονος κόσμος, ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῶν μυστηρίων, ἡ περὶ γάμου διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας κ. ἄ.

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο ἀπεδόθη μεγάλη σημασία, διότι κατεβλήθη κυρίως προσπάθεια ὅπως ἐπιτευχθῇ προσέγγισις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας πρὸς τὰς ἄλλας προτεσταντικὰς Ὁμολογίας.

Τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ ἔληξε τῇ 8ῃ Αὐγούστου δι' εὐχαριστηρίου τελετῆς ἐν τῷ ἀββαείῳ τοῦ Οὐεστμίνστερ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Τὸ ἐν Hilversum *τῆς Ὀλλανδίας ΙΕ' Συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν.*

Ὁ Παλαιοκαθολικὸς Ἀρχιεπίσκοπος Οὐτρέχτης κ. Ἀνδρέας Ρίνκελ διὰ γράμματος αὐτοῦ προσεκάλεσε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἵνα συμμετάσχῃ εἰς τὸ ἐν Hilversum τῆς Ὀλλανδίας συγκαλούμενον ἀπὸ 17ης μέχρι 21ης Αὐγούστου συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

Διὰ τοῦ γράμματος τούτου ἡ Α. Σεβασμιότης ἀναφερομένη εἰς τὴν ληφθεῖσαν κατὰ τὸ ἐν Βόννῃ τῷ 1931 συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἀπόφασιν περὶ ἑνώσεως τῶν Παλαιοκαθολικῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐρωτᾷ ἐὰν θὰ ἦτο δυνατόν, ἐφ' ὅσον καθυστερεῖ εἰσέτι ἡ σύγκλησις τῆς Προσυνόδου τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔμελλον ἵνα ἐξετασθῶσι καὶ ἐπικυρωθῶσιν αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Βόννης, νὰ ἐξαγγελθῇ ἡ πνευματικὴ μεταξὺ τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων κοινωνία διὰ δηλώσεως γενομένης ἰδιαιτέρως παρ' ἑκάστης τῶν Ἐκκλησιῶν.

Μετὰ μελέτην τοῦ ὡς ἄνω γράμματος ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς καὶ σχετικὴν εἰσήγησιν αὐτῆς, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ὅπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀντιπροσωπευθῇ μὲν ἐν τῷ ἐν Hilversum Συνεδρίῳ τῶν Παλαιοκαθολικῶν διὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ, ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὴν προτεινομένην δήλωσιν πνευματικῆς μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν κοινωνίας δηλωθῇ ἀπαντητικῶς τῷ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ Οὐτρέχτης ὅτι αὕτη δέον καὶ αὖθις ἵνα ἀναβληθῇ ἐφ' ὅσον ἡ Προσύνοδος τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν συνεκλήθη εἰσέτι.

Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις ἀνεκοινώθη διὰ γραμμάτων πάσαις ταῖς ἀδελφαῖς Ὀρθοδόξοις Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις.

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ἀντιπροσωπεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῆς Ὁλλανδίας συνῆλθε κατὰ μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τὸ πρῶτον Συνέδριον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου ἤρξαντο τῇ 22ᾳ Αὐγούστου καὶ ἔληξαν τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου. Συμμετέσχον εἰς αὐτὸ 1450 ἀντιπρόσωποι 145 Ἐκκλησιῶν ἐκ 42 Χωρῶν τοῦ κόσμου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀναπληρωτῶν, τῶν συμβούλων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Νεολαίας, ἀπὸ μέρους δὲ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συμμετέσχον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀντιπροσωπεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Θυατείρων κ. Γερμανοῦ, Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κ. Χρυσοστόμου, Σάμου καὶ Ἰκαρίας κ. Εἰρηναίου Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμονος, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Κατάνης κ. Κασσιανοῦ καὶ τῶν καθηγητῶν αἰδεσιμολ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Φλορόβσκη, κ. Ἰωάννου Παναγιωτίδου καὶ κ. Λέοντος Τσάντερ, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀντεπροσώπευσαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Φθιώτιδος κ. Ἀμβρόσιος καὶ Λαρίσσης κ. Δωρόθεος, ὁ Ἀρχιμ. κ. Δ. Χατζόπουλος, οἱ Καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. κ. Α. Ἀλιβιζάτος, Π. Μπρατσιώτης, Β. Βέλλας, Λ. Φιλιππίδης καὶ Ἰ. Καρμίρης, καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης κ. κ. Β. Ἰωαννίδης, Δ. Μωραΐτης, Κ. Μπόνης καὶ Γ. Κονιδάρης.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΛΗΜΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Μετὰ τεσσαρακονταεπταετῆ εὐδόκιμον καὶ καρποφόρον Ἀρχιερατείαν, κατόπιν μακρᾶς καὶ ἐπωδύνου νόσου, ἀπεβίωσεν ἐν Λήμνῳ τῇ 10/8/1948 ὁ Πρ. ***Μητροπολίτης Λήμνου Στέφανος.***

Ἀποφοιτήσας τῷ 1894 τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, προσελήφθη ὡς ἀρχιδιάκονος καὶ ἱεροκῆρυξ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Κυρίλλου. Χειροτονηθεὶς τῷ 1901 εἰς Ἐπίσκοπον Μυρέων καὶ προαχθεὶς τῷ 1904 εἰς Μητροπολίτην Βοδενῶν, μετετέθη τῷ 1910 εἰς τὴν Μητρόπολιν Πελαγονίας καὶ τέλος τῷ 1912 — κενωθείσης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λήμνου διὰ τῆς προαγωγῆς τοῦ πρώην Μητροπολίτου Λήμνου καὶ νῦν Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Γενναδίου — εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Λῆμνον, ποιμάνας αὐτὴν ἐπὶ 36 συναπτὰ ἔτη.

Διατηρήσας κατὰ τὸ μακροχρόνιον τοῦτο διάστημα, καὶ ἐν ταῖς χαλεπωτάταις ἔτι ἡμέραις, ἀμείωτα τὰ θρησκευτικὰ καὶ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τοῦ ποιμνίου του καὶ εἰς ἔργα εὐποιΐας καὶ κοινωνικῆς προνοίας κατευθύνας αὐτά, κατέστησεν οὕτω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναποσπάστως ἡνωμένον μετὰ τῆς ὅλης θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Ἐπιδεινωθείσης τῆς κατατρυχούσης αὐτὸν νόσου, ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης πρώην Λήμνου Στέφανος εἶχεν ὑποβάλει παραίτησιν ἀπὸ τῆς Ποιμαντορίας, τρεῖς μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου ἡ μνήμη εἴη αἰωνία.

ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΛΑΝΟΣ

Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος, ἐπὶ 60 συναπτὰ ἔτη ἀναλώσας ἑαυτὸν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, πλήρης ἡμερῶν, εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 14ῃ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου ἐν Ἀθήναις ὁ ***Μιχαὴλ Γαλανός***.

Τῆς πανδήμου κηδείας του προέστη ἡ Α. Μακαριότης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Δαμασκηνὸς μετὰ πλείστων ἐκ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πολυμερὴς θρησκευτικὴ δρᾶσις τοῦ Μιχαὴλ Γαλανοῦ ὄχι μόνον ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἱεροκήρυκος, διευθυντοῦ τῆς «Ἀναπλάσεως» (1893 1921), βουλευτοῦ (1910 1911), Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ (1912-1920), ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα ἀπεστάλη ὡς συμφιλιωτὴς τῶν δύο μερίδων (1921), διευθύνας κατὰ τὸ διάστημα τῆς αὐτόθι παραμονῆς του τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Κήρυκα», καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα μετέβη κλητὸς τοῦ Πατριάρχου Μελετίου (1927), μαρτυροῦσι περὶ τῆς βαθείας ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν διαπρύσιον κήρυκα τοῦ θείου λόγου πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτόν.

Εὐγλωττότερον τῶν τίτλων δι' ὧν ἐτιμήθη ὁ Γαλανός, ὀνομασθεὶς παρὰ μὲν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου», παρὰ δὲ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ἀλεξανδρείας «Μέγας Ρήτωρ» αὐτοῦ, ὡμίλησαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀρθοδόξου κόσμου τὰ πολυάριθμα συγγράμματα καὶ μάλιστα αἱ εὐρύτατα διαδοθεῖσαι ὁμιλίαι του.

Ὁ Μιχαὴλ Γαλανὸς δὲν ἦτο Θεολόγος. Δὲν ἀπέκρυψεν ὅμως τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου δωρηθὲν αὐτῷ τάλαντον, ἀλλ' ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς πολλαπλοῦν.

Τὴν προσοχὴν τοῦ μελετητοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Γαλανοῦ προσελκύει ἰδιαιτέρως καὶ ὁ πρὸς τὸ Σεπτὸν Κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, βαθύτατος σεβασμὸς καὶ ἡ πλήρης κατανόησις τῶν θεοκελεύστων κατευθυντηρίων γραμμῶν αὐτοῦ.

Ὁ θάνατος τοῦ Μιχαὴλ Γαλανοῦ ὑπῆρξε μία πραγματικὴ ἀπώλεια διὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἴη ἡ μνήμη αὐτοῦ αἰωνία.

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τῇ 18ῃ τοῦ λήγοντος Σεπτεμβρίου ἀπεβίωσεν ὁ Μουσικοδιδάσκαλος τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ Πρωτοψάλτης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ ***Μιχαὴλ Χατζηαθανασίου***.

Τῆς κηδείας αὐτοῦ, γενομένης τῇ 20ῇ Σεπτεμβρίου ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Ἱ. Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ δαπάναις τῆς οἰκείας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς,

προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δέρκων κ. Ἰωακεὶμ μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αἴνου κ. Γερμανοῦ καὶ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Παμφίλου κ. Γερασίμου.

Ἐνώπιον πλήθους φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ἀειμνήστου Μουσικοδιδασκάλου, τὸν ἐπικήδειον αὐτοῦ ἐξεφώνησεν ἀπ᾽ ἄμβωνος ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος Παζαρίδης, θερμὴν δὲ προσφώνησιν ἀπηύθυνε πρὸ τοῦ φερέτρου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἐξάρας τὰς ἀρετὰς τοῦ μεταστάντος καὶ τοὺς μετὰ τῆς Σχολῆς δεσμοὺς αὐτοῦ.

Γεννηθεὶς ἐν Τσεσμὲ τῆς Σμύρνης τῷ 1881 ὁ Μιχαὴλ Χατζηαθανασίου, ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν μας εἰς ἡλικίαν 9 μόλις ἐτῶν. Θελχθεὶς ὁ καλλίφωνος παῖς ἀπὸ τὸ μεταρσιοῦν κάλλος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῆς μουσικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυΐας καὶ μαθητεύσας παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν μουσικοδιδασκάλων τῆς ἐποχῆς, καὶ κυρίως παρὰ τῷ Νηλεῖ Καμαράδῳ, ταχέως διεκρίθη ἔν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἐκτελέσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Ἀπὸ τὸ 1901 ἤρξατο διευθύνων τοὺς χοροὺς τοῦ ἱ. Ναοῦ τῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, τῷ 1917 παρεκάθησεν ὡς μέλος τῆς Πατριαρχικῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ 1927 ἐδίδασκε τὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης.

Ὁ θάνατον εὗρεν αὐτὸς ὑπογράφοντα τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ ἡμιεκτυπωθέντος συγγράμματος αὐτοῦ περὶ τῶν βάσεων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Τοῦ Μιχαὴλ Χατζιαθανασίου ἡ μνήμη εἴη αἰωνία.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale

İmtiyaz sahibi ve Umumi neşriyat Müdürü : ADALAR MİTROPOLİTİ DOROTEOS YEORGİADİS

Mahal İdare: Büyükada, Kanarya sok., No. 16, İstanbul.

Basıldığı yer ve tarih : Çituri Biraderler 27 Eylül 1948.